

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2011 оной
мартын
17
Четверг

№ 10
(21807)

Хабарай дунда
сагаагшан
туулай
нарын
12
гарагай
5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

РЕСПУБЛИКЫН ХҮГЖЭЛТЭ - ДАМ ШУУД

Буряадай Президент Вячеслав Наговицын республикын сэтгүүлшэдтэ пресс-конференци үнгэргэжэ, Москва хото ошожо сэрэнэйнгээ дүнгүүд тухай хөөрөжэ үгөө.

"Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд соо уншахадам, Буряадай Россин бүридэлдэ орохоор 350 хүлэйнгээ ойн баяр тэмдэглээд лэ, хүгжэлтэмнай тогтошохо, барилганууд замхашаха гэжэ бэшээтэй байна. Энэнь тад буруу ханамжа. Бидэ мүнөө республикынгаа саашанхи хүгжэлтын үндэһэ хуури табижа байна ха юмбиди", - гэжэ Президент онслоо.

Вячеслав Владимировичай Москвада бүтээжэрэһэн хэрэг эхэ. Харгын, зайн гал дамжуулдаг утаһанай барилгада федеральна һомололгын хасагдаһан ушарһаа, ондоо газарнуудһаа мүнгэн зөөрээр хангаха тухай хэлсээд эрээ. Тиин "Байкальская гавань" гэһэн

аяншалга-амаралгын зоно хүгжөөлгэ, Улаан-Үдэдэ тамуужанай барилга, Мухар-Шэбэрэй аймагай Сагаан-Нуур хууриндахи бассейнэй барилга түгэхсэлгэ, Никольскын нүүрһэнэй хэбтэшэ хүгжөөлгэ мэтын асуудалнууд шийдхэгдээ. Тиигэжэ эдэ проектнүүд һомологдохо болоо.

Гадна Гусинозерскын болон Хэрэнэй хирургийн корпусууд, Сосновоозерскын больница, Бэшүүрэй болон Ивалгын амбулаторинууд, Яруунын аймагай Эгэтын Адагай хургуули, Кабанскын болон Хяагтын аймагуудай үншэн хүүгэдэй гэрнүүд, Түнхэнэй болон Захааминай аймагуудта Дотоодын хэрэгүүдэй таһагуудай байшангууд гүйсэд баригдаха болоо.

Светлана НАМСАРАЕВА.

ЭКОНОМИКО ХҮГЖӨӨХЭ ГОЛ ЗОРИЛГОТОЙБДИ

Паяхана Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын суглаа үнгэргөө. Тэндэнь хабаадагшад һуралсалда үгтэхэ гүрэнэй захил тухай хөөрөлдэбэ.

- Энэ асуудал тон шухала гэшэ, юундэб гэхэдэ, ажалаар хангагшад болон һуралсалай байгуулга бэе бээдэ олон гомдолтой байна ха, - гэжэ Вячеслав Владимирович тэмдэглэбэ.

- Ямар мэргэжэлтэдые бэлдэнэ гэшэбибди, дүүргэшэд хайшаа хүдэлхээ ошоноб, хэды болон ямар мэргэжэлтэд мүнөөдэр хэрэгтэйб гэжэ шэнжэлэл хэхэ хэрэгтэй, - гэжэ "Улаан-Удын авиационно заводой" ОАО-гой хүтэлбэрилэгшэ Леонид Бельх дурадхаба.

- Бидэ ажалаар хангагшадтай экономика хүгжөөхэ гэһэн хамтын гол зорилготойбди, - гэжэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.

Экономикын министр Татьяна Думновагай онсолһоор, 2008 ондо "Металлургия", "Машиностроение и металлообработка" гэһэн мэргэжэлээр үсөөн оюутад бэлдэгдэһэн байна. Сварщик, токарь, фрезеровщик, шлифовщик, слесарь-нүүдэй тоо хоёр дахин бага байшаба. Мүн электромонтер, электрослесарь гэгшэдтэ - 4,5, элүүрые хамгаалгын һалбаринхидта хууринууд - 2,7 дахин бага байшоо.

- Эрэхэжэлнүүдтэ эдэ мэргэжэлэй ажалшад дуталдаха, - гэжэ Татьяна Гавриловна тэмдэглэбэ. - Жэлһээ жэлдэ тэдэ хэрэгтэй боложол байна ха. Жэшэнь, 2009 ондо 385 хүн

хэрэгтэй байгаа хаа, 2010 ондо хэрэглэмжэнь 3,7 дахин нэмһэн байба. Юундэ иигэб гэхэдэ, захигдаһанда орходоо 4,8 дахин үсөөн хүниие бэлдэһэн байгаа.

Министрэй тэмдэглэһээр, "Металлурги болон энергетикэдэ" хабаатай мэргэжэлтэдые бэлдэлгэ 2010 ондо хайжараа. Тэдэ захилаар хараалагдаһан түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэе. Мүн "Геологи", ашагта малтамалнуудые ашаглалга гэһэн һалбарида хүндэшгэ саг болоод байна.

ПТУ болон училищинуудта мэргэжэлтэдые бэлдэхэ түсэб сахи-ха, һуралсалай шанар шалгаха, тусхай зорилготой хэлсээ баталха гэһэн шийдхэбэринүүд суглаандээрэ абтаа.

Дарья СИБИРЯКОВА.

ХҮН ЗОНИИЕ ХОХИДУУЛҮН ЭХЭ АЮУЛАЙ БОЛОҮН УШАРААР БУРЯАДАЙ ПРЕЗИДЕНТ ЯПОН ГҮРЭНЭЙ АРАДТА ШАНАЛАЛАА МЭДҮҮЛНЭ

Буряадай Президент Вячеслав Наговицын Хабаровск хотодохи Японийн Генеральна консул гөсподин Цугуо Такахасида Правительствена телеграмма эльгээтэ. Республикын толгойлогшын тэмдэглэһээр, "олон хүниие хохидуулһан эхэ хэмжээнэй аюулай - газарай хүдэлэлгэ болон тэрэнэй удаадахи цунамиин болоһон ушараар Буряадай Правительство Танда болон Японийн арадта гашуудал шаналалаа мэдүүлнэ".

Гадна телеграмма соо үшөө иигэжэ бэшэгдэнхэй: "Дүгынгөө хүнүүдые гээһэн гэр бүлэнүүдтэ Буряад Республикын арадай зүгһөө энэрэл болон дэмжэлгын үгэнүүдые дамжуулнаб".

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав НАГОВИЦЫНАЙ түсэблэлгын зүблөөнэй дүнгүүдээр

Зүблөөн дээрэ Вячеслав Наговицын 2010 оной дүнгүүдээр Буряад Республикын социально-экономическа байдал тухай мэдээсээ.

Экономическа хүгжэлтын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо муниципальна байгууламжануудай тарифна сессидэ бэлдэлгын ябаса тухай, РБ-гэй барилгын болон ЖКК хайжаруулгын министрэлшэ хүсэ гамнадаг лаампануудые ашаглан хэрэглэлгэ тухай, РБ-гэй транспорт, энергетикэ болон харгын ажахы хүгжөөлгын талаар министр харгы бариха талаар хүдэлмэрийн ябаса тухай мэдээсээ.

Тиин Буряадай Президент РБ-гэй экономикын, РБ-гэй хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министрнүүдтэ эд хэрэглэгшэдэй суглуулбарида ородог эдэе хоолой гол зүйлнүүдэй сэнгүүдэй байдал болон сэнгүүдыень ургалха талаар абтаһан хэмжээнүүд тухай саг үргэлжэ элидхэжэ байха даалгабари үгөө.

РБ-гэй хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министр Москва болон Казань хотонуудай хүнэй автомат хэрэглэн, һү худалдадаг дүй дүршэл хаража үзэхэ, гадна республика дотор оро үсхэбэрилгын һалбарин байдал хаража үзөөд, тус һалбарида үзүүлэгдэдэг дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай мэдээсэхэ юм.

РБ-гэй барилгын болон гэр байрын-коммунальна комплекс хайжаруулгын министр Вячеслав Владимирович муниципальна байгууламжануудай хабарай һайрамда бэлдэлгын ябаса тухай элидхэһыень, гадна БАМ-ай хуушарһан гэрнүүдхээ ажаһуугшадые зөөлгөлгын проект бээлүүлхэ хүдэлмэрийн 2011 оной түсэб тушаахыень даалгаа.

Экономическа хүгжэлтын талаар РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Ээдын аймагтахи сэрэгшэдэй городок тухай абтаһан шийдхэбэринүүдтэй танилсуулха; аймагуудай дэбисхэрнүүдэй онсо сэнтэй газарнуудай хилэнүүдые тодорхойлохо, тус газарнуудые ашаглалгын инвестиционно дурадхалнуудые оруулха, конкурс эмхидхэхэ ёһотой.

РБ-гэй экономикын министр Прибайкалийн аймагай захиргаантай суг хамта аяншалгын зонодо хүдэлмэрилхэ хүнүүдэй гэр байрада газарай участогуудые түсэблэхэ даалгабари үгтөө.

РБ-гэй Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

ҮНДЭПЭТЭНЭЙ ГУМАНИТАРНА ИНСТИТУДАЙ ҮДЭР

Паяхан Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэпэтэнэй гуманитарна институтай багшанар, оюутад Хориин аймагай түб хууринда «Институдай үдэр» гэһэн һонин хэмжээ ябуулга үнгэргэбэ. Үндэпэтэнэй гуманитарна институтда бэлдэгдэдэг мэргэжэлнүүдээр һонирхоһон аймагай хургуулинуудай гушаад хурагшад эндэ хабаадаа. Институдай директор, түүхын эрдэмэй кандидат Б.Б.Зандарасев, буряад хэлэнэй кафедрые даагша, хэлэ бэшэгэй хэдэн эрдэмэй кандидат В.Д.Патаева түрүүтэй багшанар институтайнгаа байгуулга, эндэ бэлдэгдэдэг мэргэжэлнүүд тухай хөөрөө. Пурагшадай анхаралда институтай ажабайдал, юрэнхыдөө, университет тухай презентаци дурадхагдаһан байна. Буряад хэлэ, литературын талаар мэргэжэлтэдхээ гадна англи-монгол хэлэ бэшэгээр мэргэжэлтэдэндэ бэлдэгдэнэ. Буряад-ород, евэнк-ород хэлэ, литературын багшанар болохо дуратай оюутад мүн лэ эндэ һуралсадаг. Институдта энэ жэлдэ «журналистика» гэһэн мэргэжэлээр оюутад абтаха, тиин тэдэнэр буряад хэлэн дээрэ гарадаг газетэ, журналнуудай редакцинуудта ажаллаха, радио, телевиденидэ буряад хэлэн дээрэ дамжуулагдадаг програмануудые хүтэлхэ аргатай.

Эдэ бүгэдэ тухай дэлгэрэнги хөөрөлдөөн болоо. Уулзалгын түгэхсэлдэ институтай оюутад һонин концерт харуулжа, сугларгшадые хужарлуулба.

НГИ-гэй багшанар Хориин аймагай буряад хэлэ, литературын багшанартай методическа семинар үнгэргөө.

Үндэпэтэнэй гуманитарна институтай хүтэлбэри саашадаашы аймагуудта иимэ хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ түсэбтэй.

Л.ЦЫДЫПОВА.

«МЕДИАНА»: ЗАЛУУШУУЛАЙ ПРОЕКТНҮҮДТЭЙ ТАНИЛСАЛГА

«Медиана» гэхэн нэрэтэй оюутадай проектүүдэй презентаци Улаан-Үдэдэ үнгэрбэ. БГУ-гай хэлэ бэшгэй факультедэй 3-дахи курсын оюутад өөрынгөө проектүүдтэй танилсуулба.

Үнгэрхэн жэлдэ түрүүшынхэ 3-дахи курсын оюутад олон проектүүдые харуулхан байгаа.

«Манго» гэхэн залуушуулай газетэ, «Бурят Edition» гэхэн телевизионно программа, «Азбука спорта» гэжэ спортивна радиожурнал, «Национальное единство» гэхэн проектүүдээрэ журналистикын болон рекламн таһагай оюутад танилсуулба.

Хэлэ бэшгэй факультедэй оюутад «Черемуховый цвет» гэжэ хүүгэдэй журнал, Новоселен-

гинскын декабристнуудай музейд экскурси, «Русский язык в СМИ и реклама» гэхэн проектүүдые харуулба. Тиин оюутадай проектээр газетэнүүдэй дунда «Бурятия» гэжэ газетэ тон бэрхэ, алдуггүйгөөр гарадаг газетэ болобо. Телевизионно программанууд сооһоо - «Ариг Ус», реклама сооһоо - «Барис» гэжэ магазин нэрлэгдэ.

Тус хэмжээ ябуулгада Президентын болон Правительствын захиргаанай түлөөлэгшэд, мэдээлэй-аналитическэ комитедэй дарга Ирина Смоляк, залуушуулай эмхинүүд, рекламна агентствэ, хургулинуудай хүтэлбэрилэгшэд, факультеды дүүргэгшэд болон СМИ ерэнэн байба.

Оюутад үнэхөөрөө һонир-

холтой проектүүдые бэлдэ. Тиимэһээ барандаа шангуудта хүртэһэн юм. «Новая Бурятия», «Информ Полис» газетэнүүдэй болон залуушуулай политикын талаар комитедэй түлөөлэгшэд оюутадаар суг хамта ажаллаха аргатайбди гэжэ тэмдэглэбэ.

Тус үдэр ганса оюутад бэшэ, мүн хурагшад ерэнэн байгаа. Ород хэлээр ба литератураар үнгэрхэн олимпиадын болон «Салют, Юнкор» гэхэн фестивалин илагшад шагнагдаба.

Проектүүдые бэлдэжэ, оюутад урма бэлигэ харуулна гэшэ. Энэ хэмжээ ябуулга оло дахин үнгэрхэ. Тиимэһээ үшөө олон элдэб һонирхолтой үзэгдэлүүдые харахабди.

Дарья СИБИРЯКОВА.

ЭРДЭМ ГЭГЭЭРҮҮЛЭГШЭДЭЙ НЭРЭ МҮНХЭЛЭГДӨӨ

Кадруудые хүтэлбэрилхэ талаар болон хуралсалай республиканска институт соо арадай эрдэм хуралсалай хүндэтэ нэрэ зэргэтэйшүүлэй дүрэ зурагуудай галерей шэнэлэгдэ.

Тус хэмжээ ябуулга Буряад Республикын һайн дураараа Россиин бүридэлдэ ороһоной 350 жэлэй ойдо зорюулагдана «Просветители Бурятии» гэхэн багшанарай уншалгын хэмжээндэ үнгэрөө. Элитэ буряад эрдэмтэд, профессорнууд Дамнин Ошоровой, Цейжап Цыдыповэй, Гармацырен Молоновой фото-зурагууд бии болоо. Энэ баяр ёһололдо эрдэмтэдэй түрэлхид, нүхэд, сугтаа ажаллажа байһан хүнүүд сугларжа, хэмжээ ябуулгын эмхидхэгшэдтэ баярые хүргөө.

Институдай байшанай хоёрдохи дабхар дээрэ тус галерей байдаг гээд һануула. Эндэ Буряад Республикын түрүүшын хургулинуудые байгуулагшадай, хуралсалай захиргаанай элитэ түлөөлөгшэдэй, эрдэмтэдэй, нийтын ажал ябуулагшадай фото-зурагууд байха.

Эржена БАТОВА.

СИМВОЛ ДОБРА И ДРУЖБЫ – НАЦИОНАЛЬНЫЕ СУВЕНИРЫ

Студенты ВСГУТ - будущие рекламщики, а также ребята из других вузов, дизайнеры и работники рекламных служб, художники и мастера народных промыслов примут участие в республиканской выставке «Бурятский сувенир XXI века и реклама», которая пройдет в Бурятском государственном университете.

Они примут участие в работе «круглого стола», главной темой которого станет продвижение национальных сувениров. А проведет его Ирина Смоляк, заместитель руководителя администрации Президента и Правительства Бурятии – председатель информационно-аналитического комитета, заведующая кафедрой «Журналистики и рекламы» БГУ.

Принять участие в выставке могут и мастера, работы которых посвящены тематике «350-летия вхождения Бурятии в состав Российского государства».

Сэрэгма ДОНДОКОВА.

МОРИН ХУУРАЙ АЯЛГА ЗЭДЭЛЭЭ

Паяхана Буряадай багшанарай колледжын тайзан дээрэ ВСГАКИ-гай 3-дахи курсын эрхим оюутад Эрдэм Дымбрылов Алима Арабчор хоер концерт харуулба.

Дурлаһан хоер зүрхэнэй мэдэрэл харуулжа, сэдхэл баясуулма гөс аялгын зохиолуудые морин хуур дээрэ наадаба.

Хуур дээрэ Алима Тувагай болон харин оронудай композиторнуудай зохиолуудые наадаба. Мориной дэлхээр хөгдэһэн морин хуур юрын хуурта орходоо, томошог юм. Эрдэм аяар юһэн жэл соо хураһанаа согсолжо, мүнөө оюутадта гөхон аялгануудаа наадажа үгэбэ.

Оюутаншые һаа, Эрдэм хоёрдохи жэлээ тус колледждо морин хуураар хэшэлнүүдые үнгэргэдэг юм. Мүнөө үсын залуушуул ехээр һонирхоногүй, бүхы колледж сооһоо дүрбэн оюутад тус хэшэлдэнэ ябадаг. Тэдэ өһөдөө хураха ханаатай ерэнэн юм.

Дарья СИБИРЯКОВА.

ХЭМНАЙ ЭГЭЭЛ СЭБЭР НАЙХАН БЭ?

болон. Байгша онһоо эхилжэ, удаадахи жэлүүдтэ заншалта болохо, - гэжэ университетэй уран найханай хүтэлбэрилэгшэ, режиссер Ася Колодченко хэлэбэ.

Түрүүн хабаадагшад ажал хэрэгэй костюм үмдэнхэй, өһөнд тухайгаа хөөржэ үгэбэ. Удаань хубүүд, басагад спортивна хубсаһа, һүүлдэнэ өөрынгөө һанаагаар REV стиль соо «дискотечнэ маягтай хубсаһа» үмдөөд, тайзан дээрэ гаража, мүнөө үсын хатар харуулбад. Хабаадагшад өөрынгөө зохоһон шүлэгшэ уншаа, хатар хатараа, элдэб дуушые дуулаа. Харин үшөө пляжна дефиле болон үдэшин гөслой хубсаһанай конкурсууд үнгэрбэ.

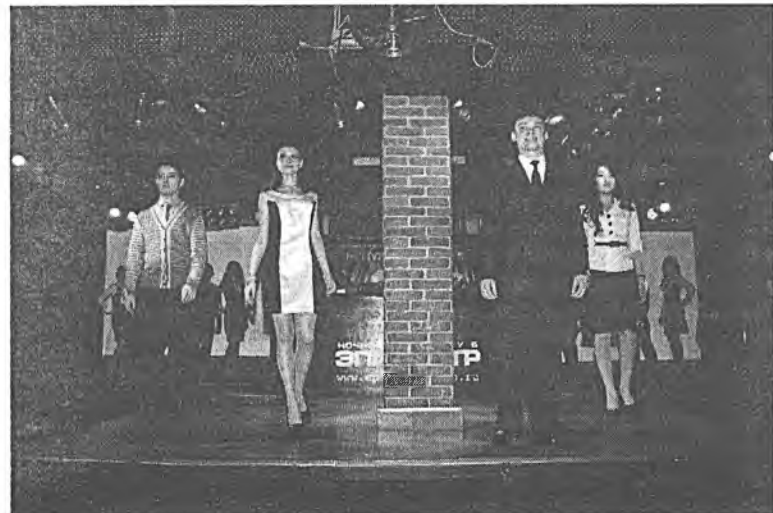
Тус конкурс дүнгүүдээр, СибГУТИ гэхэн университетэй буряад таһагай Мисс Мистер Анжелика Жданова Никита Тормозов хоер болобо.

Вице-мисс ба вице-мистер гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ Ирина Маханькова Арслан Рабданов хоер хүртэбэ. Федор Григорьев Алена Ионина - «Обаяние» гэхэн номинацида илаба. Мистер «Мужественность», мисс «Грация» гэхэн номинацинуудта Иван Гусынин Алена Доржиева болоо. Мисс Мистер «Дружба» - Алеся Пономарь Андрей Богатых хоер илажа гараба. Харагшадтай шан Юлия Шаргаганова Дамдин Баторов хоер абаа. Мисс Мистер «Гармония» - Александра Гладких ба Радна Сандуев нэрлэгдэбэ.

Тус конкурсдо илагшад һаяар университетүүдэй хоорондохи «Сэбэр найханай» конкурсдо хабаадалсаха юм.

Дарья СИБИРЯКОВА.

Р.Н. БАЗАРОВАЙ ба автарай фото-зурагууд.

Паяхана «Эпицентр» гэхэн клуб соо СибГУТИ гэхэн университетэй буряад таһагай оюутадай дунда «Сэбэр найханай» конкурс үнгэрбэ. Спортсменүүдые, дуушадые, хатаршадые, университет-дэйнгээ нэрые эдэбхитэйгээр

хамгаалжа ябадаг эрхим оюутадые тус конкурс суглуулба гэшэ. 14 сэбэр шарайтай хубүүд, басагад хабаадалсажа, университетэй Мисс Мистер хоер шэлэгдэбэ.

- Тус конкурс манай университет соо түрүүшынхэ

Амар сайн, уншагшаднай! Республика дотороо болоод холо гадуур тараагдадаг сонин аад, Улаан-Үдэдэ үнгэрхэн гол үйлэ ябадалнуудые мэдээсэд лэ үнгэршэхэ-дэмнай, хүдөө нютагаархин дурагүйдэжэ болоо. Эгээл тиимэһээ «Нютагай шарай» нээхэмнай - республикын аймагуудай сонинууд дотор хэблэгдэһэн хамаг шухала мэдээсэлнүүдые болон һонирхолтой үйлэ хэрэгүүдые шэлэн абажа, таанартаа дурадхая.

БЭШҮҮРЭЙ АЙМАГТА

«Элүүр ябыт, эршүүлнай» гэхэн гаршаг доро Эсэгэ ороноо хамгаалагшын үдэртэ зориулһан эршүүлэй хуралдаан тухай мартын 4-нэй дугаартаа «Бэшүүрэй таряшан» бэшэнэ. Тиихэдэ иимэ тоо баримтануудые элирүүлнэ: 12531 эхэнэр,

11650 эршүүл мүнөө аймаг дотор ажаһууна. Бага наһанай хубүүдэй тоо басагадһаа үлүү дээшээ байбашы, ургаха бүринь үсөөрһэн тээшээ болоно. Эршүүлэй наһан богони - дунда зэргэдэ 59-61 хүрэнэ.

Гол шалтагааниинь, бээдэ хайша хэрэгээр хандалга - архи болон тамхи хэмээ үлүүгээр хэрэглэнэ. Долоон эршүүлэй нэгэниинь заатагүй архиншан. Аюулта ушарнуудта гэмтэхэ, бээдэ харша ажал хэхэ болон харюусалгата тушаалһаа зүрхөө һалгааха гэхэ мэтэһээ эршүүлэй наһан богонидоно. Зүгөөр гэр бүлэ байгуулһан эршүүл ганса зондо орходоо харууһа һайнтай тула наһанайн хэмжээн дээшэ. Дээрэ хэлэгдэһэниие ЗАГС-ын дансанууд бодотоор гэршэлбэ: 2010 ондо Бэшүүрэй аймагта 368 үхибүүн мүндэлөө, тэдэнэй 196-ниинь - басаган, 172-ынь - хубүүн. Үнгэрхэн жэлдэ наһа бараһан зоной тоо 415 хүрэнэ, тэдэнэй 184-ниинь - эхэнэр, 231-ниинь - эршүүл.

«НЮТАГАЙ ШАРАЙ»

Эршүүлээ гамна! Иимэ тобшолол хуралдаанай гэшүүд хэхэтээсэ сасуу «Гэрэй эзэн», «Энэрхы эсэгэ», «Түрүү хүтэлбэрилэгшэ» болон бусад мурьсөөнүүдые эмхидхэһэн байна.

ИВАЛГАДА

Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряадай ороһоор 350 жэлэй ойн баярта зориулһан уран үгын мурьсөө «Ивалгын ажбайдал» сонин соносхо. «Россин дэбисхэр дээрэ минни нютага», «Хүнэй хуби заяан», «Ветеранууд - манай алтан жаса» гэхэн сэдэбээр найруулгануудые бэшэжэ, редакци руу эльгээхыень аймагай сонин урjalна.

МУХАР-ШЭБЭРТЭ

Боом хууринай дэргэдэхи нуур

түгнөөрхиниие нэгэдүүлбэ. Тэндэ заһаа агналгаар мурьсөөн анха түрүүшынхисэ зарлагдаа гээд, «Мухар-Шэбэрэй газар» сонин дуулгана. Сагаан-Нуур тосхоной Александр Бурасв агналгата азатайгаар эхилжэ, саашадаашы тэрэ хэмээрээ үргэлжэлөө. Бүхыдөө 230 граммтай заһаа барижа шадаа гээд элирбэ.

ТҮНХЭНЭЙ АЙМАГТА

Ерхэ табан жэлэй туршада «Вышкэ» хууринда аяар 16 объект ашаглалда абтахань гээд, «Саяны» сонин дуулгана. 2010 ондо тишээ амархаяа 166 мянган зон ошоһон һаа, иимэ барилгын ашаар аяншадтай тоо хоёр дахин дээшэлхэ гээд, аймагай засаг түлөөлэгшэд найдана. Гадна аймагай 357 хүн ажалтай болохоор

ҮЙЛЭДБЭРИЙН ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ НЭГЭН

Буряад Республикын хүндэтгэ эрхэтэн, гурбан орденый кавалер, республикын габьяата инженер Алексей Васильевич ПАХЕЕВ эдэ үдэрнүүдтэ 80 наһа гүйсэбэ.

А.В.Пахеев 12-тойябахандаа, эхэ эсэгэнээ гээгдэн юм. Малшан байһан эсэгэн Василий Павлович 1938 ондо хардуулаад, хаалгада хууһан байна. 1956 ондо нэрэн сагааруулагдан юм. Эхэн, Антонина Григорьевна гашуудалда абтажа, нүхэрөө хойшо үни болонгүй наһа барашоо. Полина гэжэ абга эгшэн ахынгаа гурбан үхибүүдэ өөдөн болгоһон юм.

А.В.Пахеев Эрхүү хотын хүдөө ажыхын институт 1954 ондо дүүргэ, Сэлэнгын аймагай Сүхын МТС-т инженер-хинагшаар, удаан мастерскойнууды дагшаар, ахмад инженерээр хүдлөө. Эндэ инженерээр хүдлэхдөө, гагнууршанай, түмэршэ дарханай онһо ноусанууды шудалаа. Энэ нотагта хүдэлжэ байхандаа, наһанайнгаа жаргал олоо. Фельдшер-акушер мэргэжэлтэй Тамара гэжэ эбэр гоё басагантай танилсажа, айл бүлэ болон юм.

Тэрэнэй удаа Сэлэнгын забабарилгын-техническ станцида ахмад инженерээр хүдлөө. Хүдөө

ажыхын министрствын түсбэлгын таһагта ахмад инженерээр хүдлхынь хожомнь тэрэнисе уриһан байна. Эндэ удааншые хүдлэнгүй, Сэлэнгын совхозой ахмад инженерээр хүдлхээ ошоо. Энэ ажыхыда мал ажал онһожоруулха эхэ хүдэлмэртэрэ эмхидхээ. Онсо тэмдэглэмээр зүйлын гэхэдэ, адууһа мал тэжээлээр хангаха цех совхозой мастерскойн дэргэдэ байгуулан юм. Удаангүй партиин обкомой хүдөө ажыхын таһагы даагшын орлогшоор тэрэ баталагдаад, хоёр жэл соо энэ тушаалда хүдлөө.

Тэрэнэй удаа Алексей Васильевич Пахеев олон халбарита Эрхирэгэй совхозой директорээр хүдлөө. Энэ ажыхыда һу наалин фермнүүдэ, хоёр комплекс, хонидой хашаанууды богони болзорто барюулан юм. Энэһи гадна дурдагдан ажыхын ажалшад овоц эхэ таридаг, зүгөө баридаг байһан байна. Үшөө тийхэдэ Усть-Брянск нотагта шубуунай фермтэй байһан. Хожомнь энэ фермынь мяханай комбинадай хамбалин ажыхы болгоһон юм. Мүнөө тэрэнэй үндэһе һуурида Улаан-Удын шубуунай фабрика түхээр гэдэнхэй.

Эрхирэгэй совхоздо суг хүдэлһэн зоотехник мэргэжэлтэй Афанасий болон Зоя Тулуосевтониисе, ветеринарна врач Александр Ишигиновы, агроном Владимир Дондитовы, инженер Сергей Сониевы тэрэ һайнаар дурсан ханажа ябадаг. Эдэ нүхэдтэй хамта А.В.Пахеев

Эрхирэгэй совхозой хүгжэлтэдэ эхэ хубитаяа оруулан габьяатай. Ажалын энэ габьяа гүрэн түрын талаһаа үндэрөөр сэгнэгдээ. Тэрэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденээр, «В.И.Ленинэй түрэхөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ шэн габьяата ажалай түлөө» гэхэн медалээр шагнагданхай.

«Сельхозтехника» гэхэн нэгдэлэй түрүүлэгшын орлогшо байхандаа, мал ажалай фермнүүдэ онһожоруулха, техническ талаар хангаха эхэ хүдэлмэри тэрэ ябуулан байна. Энэ нэгдэлэй аймагуудта байһан халбарин мэргэжэлтэд шэнэ байгуулагдан һу наалин болон гахай үсхэбэрилдэг комплекснууды техническ талаар хангадаг болоһон юм. Мүнөө сагай эрилтэдэ харюусама тэжээл бэлдэхэдэ цехүүдэ байгуулгада онсо анхарал тэрэ үсэр хандуулагдадаг байгаа. «Бурятсельхозтехники» гэхэн тресттэй «Сельхозтехники» томо халбаринууд нягта харилсаатайгаар хүдэлжэ, тэрэ сагта малшадай ажал нилээд хүнгэдхэн, ажалын бүтээсшы дээшлүүлһэн байха. Тэрэнэй түлөө Алексей Васильевич «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденээр хоёрдохёо шагнагдаа.

1979 ондо А.В.Пахеев хүдөө ажыхын министрэй орлогшоор томилогдоо. Тэрэнэй үүсхэлээр хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдтэ техник бэлдэх албанууд хүдөө нотагуудаар байгуулагдаа.

1985 ондо «Птицепром» гэхэн трестын манай республикадахи халбарин генеральна директорэй тушаалда тэрэнисе Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшээр тийхэдэ хүдэлжэ байһан В.Б.Саганов зууршалан байдаг. Тийгэжэ Сотниково хууриндахи шубуунай фабрикий барилга түгсэхэ, Загарайн фабрике проктын ёһоор хүсэндон оруулха шухала зорилгонууд тэрэнэй урда габигдаа нэн. Гурбан жэлэй туршда энэ тушаалда хүдлөөд байхандаа, республикын шубуу үсхэбэрилдэг предпрятинууд гүрэнэй хэмжээндэ социалис мурысөөнүүдтэ шалгаржа, түрүү хууринууды эзэлдэг болоо нэн. Республикын шубуунай фабриканууд тэрэнэй хүтэлбэри доро шубуунай мяха, үндэгэ үйлдбэрилхэ түсбөө эрхимээр дүүргэдэг байгаа.

Хүдөө ажыхын үйлдбэри хөгжөөлгэдэ эхэ габьяатай байһанайнгаа түлөө А.В.Пахеев Ленинэй орденээр шагнагдан юм.

ХҮДӨӨГЭЙ АЖАЛШАД ДЭМЖЭГДЭХЭНЬ

Росси гүрэндэ мүнөө үсэдэ 200 гаран таряашан, фермерэй ажыхынууд, 100 мянга гаран хубин олзын хэрэг эрхилэгшэд тоологдоно. Гүрэн дотор үйлдбэрилэгдэжэ байһан хүдөө ажыхын продукция табин процентынь шахуу тэдэ бэлдэхэн.

Пүүлэй хоёр жэлэй хугасаада эхэ ган гасуур болобошы, оройнойнай таряшад хэрэгтэй ороһо таряа хуряжа шадлаа. Хүдөөгэй ажалшад мяха үйлдбэрилгы гүрэн дотороо 75 процентдэ хүргөө. Шубуунай мяха үйлдбэрилгэ һүүлэй табан жэлэй туршда хоёр дахин дээшлүүлэгдээ. Тиймэһээ хүдөө ажыхыгаар бага олзын хэрэг эрхилэгшэд хүндэтэй боложо байһанхай. Гүрэн тэдэнэй тала хаража, элшэ хүсэ хэрэглэлээр тоосолгын гурим хубилгаха хэмжээ абахан. Элшэ хүсэ, дулаагаар, уһаар хангалда хэлсэ баталжа хүдэлһэн олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ хүдөө ажыхын үйлдбэрин онсо шэнжэнүүдын хараада абтажа, хүнлэлтэнүүд үзүүлэгдэхэ болохон.

ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЯБУУЛАГШАД

БҮРИДХЭЛДЭ АБТАХАНЬ

Промышленности, олзын хэрэг эрхилэгшы болон инновационно технологинууды хүгжөөлгын талаар республикын агентствын хүтэлбэрилэгшэ Александр Гребенщиковэй хэлһээр, Улаан-Удэдэ бага олзын хэрэг эрхилдэг предпрятинуудай 30-40 проценты тоосоо тушаана.

Бүридхэлдэ абтаһан 7746 предпрятинуудай оройдоол 2227-ниинь тоосоно. Бага олзын хэрэг эрхилэгшэд тухай хүсэд дүүрэн мэдэнүүдэ абахын тула байгша ондо Россиин Федерацида тэдэнэй тоо бүридхэл үнгэргэгдэхэн. Тэдэндэ эльгээгдэдэг статистическ бюллетеньүүдэй 70 проценты һөөргөө бусаагдана. Ушарын гэхэдэ, бүридхэлдэ абтаһан хаягаараа олонхиниинь олоногүй. Тиймэһээ олзын хэрэг эрхилдэг предпрятинуудай ажал хэрэгүүдээрэ тоосолгы гуримшуулха хэмжээн дээрэ нэрлэгдэн агентствын талаһаа абтаха ёһотой.

НИИТЫН УНШАЛГАНУУД ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

«Буряад Республикын агропромышленна комплекс гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай» республикын хүсэд болгогдоһон хуулийн уншалганууд Буряад орондо үнгэргэгдэбэ.

Буряад Республикын Хүдөө ажыхын болон эдэ хоолой министрствэдэ энэ хуули зохёон хараалагдаа. Манай республикада агропромышленна комплекс гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ зорилгонууд болон гол ёһонууд энэ хуулиар тодорхойлогдоо. Нэрлэгдгшэ министрствын хүтэлбэрилэгшэ Александр Манзановой хэлһээр, агропромышленна комплексдо хабаатай энэ хуулида гүрэнэй хэмжээндэ эхэ хубилалтанууд оруулагданхай. Тиймэһээ сагай ябсаар республикын хуулида хубилалта болон нэмэлтэнүүд оруулагданхай.

Хүсэндөө байһан хуули Буряад Республикын Арадай Хуралда 2005 оной октябрийн 13-да абтаһан байна. Зүгөөр энэ хуулида хүдөөгэй ажалшадай байдал гэр байраар хангаха, ажалай салин дээшлүүлхэ талаараа хотын ажаһуугшадһаа эхэ илгаатай гээшэ. Тиймэһээ энэ тальень хараада абтажа, тус хуулида хубилалтанууд оруулагдаа.

Мүнөө үенэ энэ хуулийн түлэб Арадай Хуралай Аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороондо тушаагданхай, депутатууд тэрэнисе хоёр нарын туршда зүбшэн хэлсэжэ, федеральна хуулитай зохилдуулха юм.

Эльвира ДАМБАЕВА хэлбэлдэ бэлдэбэ.

НЮУСАА ДУРАДХАНА

хараалагдана.

Мүнөө дээрэ аймагта 144 бага ба эхэ байгуулга тоологдоно. Үнгэрһэн жэлдэ 14 дэлгүүр баригдаад нээгдээ. Эдэ хоол барилгын газарнууд мүн лэ дэлгэрэнги – 30-аад кафе аймаг дотор тоологдоно, гэдэнэй зургааниинь үнгэрһэн жэлдэ нээгдээ. Үшөө тийхэдэ аймагай түб тосхондо шэнэ маягай дэлгүүр «Мини-маркет» мүн баһа 2010 ондо нээгдээ. Түнхэнөөрхин олзын хэрэг эрхилгээ гол түлэб худалдаа наймаантай холбоно гээд, тошолол хэс.

Хүүгдэй сээрлигүүд руу оошор ганса Улаан-Удэдэ бэшэ, мүн Түнхэндэшые бии. Мүнөө дээрэ 128 үхибүүн сээрлиг руу оошорто тоологдоно, тэдэнэй 70 процент хубин Аршаан хууринай. Тэндэ хоёрдохи сээрлиг нээгдэхээр бэлэн аад,

мебель болон доторхи зарим хэрэгсэлүүд дутагдана.

Үхэр мал бэшэ, гулабхаа үсхэдэг Александр Савичев тухай «Саяны» сониндо тодоор бэшэгдэнэ. 9 үүлтэрэй аяар 70 гулабхаа тэрэнэй харууһан доро. Нэгэ гулабхаан аяар 10 мянган түхэригэй. 50-яад жэлэй туршда Александр Савичев гулабхаануудһаа хахасанагүй.

Үнгэрһэн жэлэй эсэс багаар аймаг дотор ажалгүй 177 хүн тоологдоно гээд, ажалаар хангалгын түб мэдээснэ, харин жэлэй эхиндэ 851 хүн байһан.

ЗАГАРАЙН АЙМАГТА

Загарайн аймагай ажаһуугшад «Урагшаа» сониндоо ханаа зобоомо бэрхэшээлүүдээрэ хубаалдан байһа. Жэшэнь, аймагай түб тосхондой Ольгын

хэлһээр, үдэшэндөө газашаа гарахаяа айхаар болоо: энэ тэрэ аюул ушараа гэхэн хөөрөлдөөнүүд замханагүй. Шабуурта болоһон хуули бусын хэрэг бултаниисе хүлгөөгөө.

Амаралтын үдэрнүүдтэ маршрутка ябанагүй. банк хүдэлнэгүй, электрикын ябадаг саг олонхи зондо таарамжагүй гэхэһээ эхилээд, янза бүрийн бэрхэшээлүүдэ олондо дуулгахын боломжо аймагай сонин бодотоор бэлдүүлнэ.

ЗАХАМИНАЙ АЙМАГТА

Санага нотагай хэмэл нуурые хэлыбэн шэнэлхэн гэхэн мэдээсэл «Ажалай туг» сонин дуулгана. 30 жэлэй саана ашаглалгада абтаһан тус нуур хуушараа. Ушар тиймэһээ зунай сагта уһанай дэргэдэхи гэрнүүд үертэ абтана.

Үнгэрһэн жэлдэ Санага хууринаархин нотагайнгаа хилээмэ эдижэ эхилээ.

Талханай эдэ болбосоруулгын цехые Даша-Нима Дашев байгуулжа, өөрөөнь гадна ажалгүй үшөө 2 хүниисе ажалтай болгоо. Сүүдхын туршда 300 хилээмэ болгооно.

Борто хууринай ажаһуугшад хамтаржа, ТОС байгуулаад, үнгэрһэн жэлдэ горитойхон ажал ябуулан байна, илангаа «Улхансаг» гэдэг аршаан руу ошодог харгы хэлыбэн шэнэлээд, амарагшадта багахан гэрнүүдэ баряа. Аршаанай дэргэдэхиисе яагаад шэмэглэхэ тухай проект зохёгоод, тэрэн аймаг дотороо түрүүлээ. Тиймэһээ түсбөө бодотоор бэлдүүлхын тулада 45 мянган түхэриг бортынхидта барюулагдаа.

Бусад аймагуудай сонинууд дотор хэлэгдэн хамагай һонин мэдээсэлүүдэ удаадахи дуугартаа хэлыбэхэди.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА бэлдэбэ.

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД 2011 оной мартын 9 - 12

Мартын 9-дэ Буряад Республикын Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын Москва хотодо «ФСК ЭЭС» ОАО-гой Правленийн түрүүлэгшэ О.М.Бударгинтай, Федеральна тамуужанай албанай хүтэлбэрлэгшэ А.Ю.Бельяниновтай уулзаа.

Мартын 10-да Вячеслав Владимирович «СУЭК» ОАО-гой генеральна директор, Правленийн түрүүлэгшэ В.В. Рашевскийтэй, РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын туһалагша – РФ-гэй финансын министр Е.В.Лисютинтэй, РФ-гэй соёлой министр А.А.Авдеевтэй, РФ-гэй экономика хүгжэлтын министр Э.С.Набиуллинатай хүдэлмэрийн уулзалгада хабаадаа.

Мартын 11-дэ Буряадай Президент имэ асуудалнуудаар хүдэлмэрийн уулзалгануудыг эмхидхээ гэбэл: «РБ-гэй дэбисхэр дээрэ ветерануудай, инвалидуудай болон эрэмдэг бэетэй хүүгэдтэй бүлэнүүдэй гэр байрын талаар байдал найжаруулгын нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» РБ-гэй Хуулида оруулагдаха нэмэлтэнүүд; нуурин газарнуудай хоорондох, республикын болон хүршэ субъектүүдэй хоорондох хилэнүүд; ЗАГС-ын барилгада үгтэхэ газарай уястак; Тарбагатайн аймагай элүүре хамгаалгын халбарие найжаруулга; Кика нууриндахы хүүгэдэй эсэрлэгтэй барилга түгсэхлэг... Гадна Президент РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Путинтай хүтэлбэри доро Рязань хотодо үнгэргэгдэхэн «РФ-гэй субъектүүдэй элүүре хамгаалгын халбарие найжаруулгын региональна программанууд тухай» асуудалаар видеоконференц-зүблөөндэ хабаадаа.

Мартын 12-то Вячеслав Владимирович «Бурятия» ГТРК-гай «сэхэ дамжуулгада» телевизор харагшадай асуудалнууда харюусаа.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхэн орлогшо Иннокентий Егоров үнгэргэгшэ долоон хоногто Монгол болон Хитад гүрэнүүдэй спортын министрүүдтэй уулзаа; Хяагтын болон Бэшүүрэй аймагуудта Буряадай Россиин бүридэлдэ орохоор 350 жэлэй ойн баярта зориулагдахан хэмжээ ябуулгануудай түсэбэй бэелүүлгэ шалгаа. Гадна Иннокентий Матвеевич имэ асуудалнуудаар хэдэн зүблөө хүтэлбэрлэнэ байна: 2011 ондо РЦП-дэ подпрограммануудыг оруулхаар хараалан, 2010 оной декабрь нарада абтахан хуули ёноной актууд; Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар республиканска агентствын мэдэлэй эмхи зургаануудай хангалга; ондоо зорилгоор ашаглагдажа байһан хүүгэдэй сээрлигүүдэй байшангуудыг сүлөөлэлгэ; Зэдэ нууриндахы сээрэй городогой саашанхи хуби заяан.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик РФ-гэй региональна хүгжэлтын министр В.Ф.Басаргинтай хүтэлбэри доро үнгэргэгдэхэн видеоконференц-зүблөөндэ нэгэл шэглэлтэй нуурин газарнуудыг хүгжөөлгын асуудалнуудыг хэлсээ; эрхэтэдэй хубинь асуудалнуудаар уулзаа; Малай тахалда эсэргүүсэлгын талаар правительственна комиссийн зүблөө үнгэргөө; эдэ хоолой зүйлнүүдэй сэнгүүдэй ургалтыг «ургалалга», яармагай ажал ябуулгыг эдэбхижүүлгэ, республикын олон үүргэтэй дэлгүүрнүүдтэ нотагай хүдөө ажахын үйлдбэрлэгшэдыг нууринуудаар хангалга мэтын асуудалнуудаар зүблөөнүүдыг эмхидхээ; тиихэдэ Монголой гададын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Д.Цогтбатогтай, «ТГК-14» ОАО-гой болон «МРСК Сибири» ОАО-гой филиал болохо «Бурятэнергын» хүтэлбэрлэгшэдэй, республикын олзын хэрэг эрхилгэшэдэй түлөөлэгшэдтэй, Буряадай министрствэнүүд болон албан зургаануудтай хүдэлмэрийн уулзалгануудыг үнгэргөө.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжировай залан хүтэлбэрлэгшэ министрствэнүүд болон албан зургаануудта Медицинскэ ажал ябуулгада зүбшөөрэл

үгэлгын талаар комиссийн, гадна Хүүгэдэй амаралта, элүүржүүлгэ болон ажалаар хангагдаса эмхидхэлгын талаар РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ комиссийн зүблөөнүүдыг үнгэргөө. Мүн тиихэдэ «Манай шэнэ хургуули» гэхэн үндэһэн проект бэелүүлгын эрхэ байдалда нурагшадай аяншалга-хизаар ороноо шэнжэлгын талаар ажал ябуулга» гэхэн асуудалаар республиканска семинар, «Муу байдалтай гэр бүлэнүүдыг эртээнхээ элирүүлгын болон гэр бүлэнүүдтэ, хүүгэдтэ туһаламжа эмхидхэлгын арга боломжонуудыг нэбтэрүүлгэ талаар хүтэлбэрлгын онсо түлэбүүд» гэхэн аймагууд хоорондын семинар ажалаа ябуулаа; Дунда шатын медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй дадал мэдээ элирүүлгын болон мэргэжэлтэ категориныудыг олголгын талаар аттестационно комиссийн нүүмэл зүблөөн Хэжэнгэдэ эмхидхэгдээ; Улаан-Үдын нурагшадай дунда бүхэ барилдаагаар мурьсөөн үнгэргэгдөө.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын уялгануудыг дүүргэгшэ Владимир Рубан 2010-2011 онуудай дулаасуулгын хаһын ябасын хойноһоо хинаа; барилгын болон харгын ажахын объектүүдээр ябаа; РФ-гэй Региональна хүгжэлтын министрствын үнгэргэхэн «РФ-гэй субъектүүдтэ газар дэбисхэр түсэблэггын дансануудыг бэлдэлгэ түгсэхээ хэмжээнүүд тухай» видеоконференцтэ хабаадаа; «2011-2012 онуудай дулаасуулгын хаһада дулаанай элшэ хүсээнэй, ЖКХ-гай болон бюджетнэ халбарин объектүүдыг бэлдэлгын хэмжээнүүд тухай» РБ-гэй Правительствын захирамжын түлэб бэлдэхээ болон зүбшэн хэлсэхэ ажал хүтэлбэрлөө.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Лехатиновой толгойлодо Россиин Федерацийн Президентын дэргэдэхэ Бүрин этигэмжэтэ түлөөлэггэтэ эмхи зургаанда имэ ажал ябуулагдаа: РБ-гэй Правительствын федеральна засаг зургаануудта эльгээхэ бэшэмэл хандалгануудаар хүдэлмэрилгэ; РФ-гэй МИД-тэ республикын презентаци үнгэргэхэ хэрэгтэ хабаатай уулзалгануудыг эмхидхэлгэ; «ФСК ЭЭС» ОАО болон РБ-гэй Правительствын хоорондо Нэгдэмэлл зайн галай утаһа хүгжөөлгын асуудалнуудаар харилсаа холбоонууд тухай» хэлсээ баталалгада бэлдэлгэ; «2013 он болотор Алас Дурнын болон Забайкалийн эконо-мическа болон социальна хүгжэлтэ» ФЦП-гэй хэмжээндэ федеральна бюджетдээ үгтэхэн мүнгэн зөөрийн үлэхэн хубида зориулагдахан хүдэлмэрийн уулзалга үнгэргэлгэ; «Интермаркет-2011» гэхэн уласхоорондын аяншалгын үзэсхэлэндэ хабаадалга.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо – Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшэ Петр Носков РБ-гэй Президентын болон Правительствын Захиргаанай байгуулгын халбаринуудай хүтэлбэрлэгшэдтэй хүдэлмэрийн зүблөө эмхидхээ, муниципальна хунгалтануудыг үнгэргэхэ хэрэгтэ хунгуулийн комиссионуудта туһалаа.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта «Бурятия» ГТРК-гай «сэхэ дамжуулгада» РБ-гэй Президент В.В.Наговицынай хабаадалга, мүн тиихэдэ «Бурятия» сониний уншагшадтай РБ-гэй экономикын министр Т.Г.Думновагай «сэхэ утаһа» эмхидхээ; Захиргаанай хубилган шэнэдхэлгэ үнгэргэлгын, Хүтэлбэрлгын кадрнуудыг бэлдэлгын, Гүрэнэй шагналнуудай талаар комиссионуудай зүблөөнүүдтэ бэлдэлгын ажал ябуулаа; «Республикын МОУ-нуудай дэргэдэхэ интернадуудай ажал ябуулгыг РФ-гэй болон РБ-гэй хуулийн эрилтэнүүдтэ зохисотой болгохо хэмжээнүүд тухай» зүблөө үнгэргэлсөө; «Эдир сэтгүүлшэд хүүгэдэй эрхэнүүдыг хамгаална» гэхэн хэмжээ эмхидхээ...

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Хэлбэлэй албан.

Буряад Республикын Арадай Хуралай түсэблэхэн хэмжээ ябуулганууд

2011 оной мартын 14-18

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

14.03 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫГ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

14.03 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетдэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.-Д.Э.Доржиев) «Россиин Федерацийн налогууд болон татабари суглуулбаринууд тухай хууляар Россиин Федерацийн субъектүүдэй бүрин этигэмжэдэ дамжуулагдахан Буряад Республикада налогово гурумшуулгын зарим асуудалнууд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

16.03 14.00 каб.235

«Буряад Республикын Тоололгын палата тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб бэлдэлгэ тухай

17.03 15.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нотагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёноной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская) Хүдэлмэрийн бүлэгтэй зүблөөн:

«Буряад Республикын Үндэһэн хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэбыг гүйсэд бэлдэхээ тухай

15.03 11.00 Бага танхим

«Россиин Федерацийн гүрэнэй эрхэтэнэй албан тухай» федеральна хуулийн 37-дохи статьяда хубилалтануудыг оруулха тухай» 447367-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

17.03 14.00 каб.323

«Хүдөө болон хото нуурин газарнуудта нотагай өөһэдэн хүтэлбэрийг эмхидхэлгэ» гэхэн асуудалаар «дүхэриг шэрээдэ» бэлдэлгэ тухай

17.03 15.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэггын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

«Буряад Республикада малай тахалай болон халдабарита үбшэнүүдэй талаар найн байдал хангаха тухай» Буряад Республикын Хуули бэслүүлгын ябаса тухай» асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

15.03 14.00 каб.119

«Буряад Республикын загаһанай ажахыг байдал тухай Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

16.03 10.00 каб.119

Буряад Республикын хуулинуудыг федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай

17.03 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

«Номой сан эрхилэлгын хэрэг тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.03 10.00 каб.212

«Россиин Федерацийн музейнүүдэй жаса болон Буряад Республикын дэбисхэр дээрхи музейнүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

16.03 14.00 каб.212

«Залуушуулда хабаатай гүрэнэй политика болон Буряад Республикада залуушуулай эрхэ байдал тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб хэлсэхэ талаар «дүхэриг шэрээ» үнгэргэхэ тухай

18.03 15.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. «Ухибүү үргэжэ абалан гэр бүлын материална хангалга болон социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Буряад

Республикын Хуули тухай

2. «Буряад Республикада хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй болон тэдэнэй эрхэнүүдыг хамгаалгын талаар комиссионууд болон хотын тойрогуудай болон муниципальна аймагуудай нотагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй болон тэдэнэй эрхэнүүдыг хамгаалгын талаар комиссионуудыг байгуулха талаар гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдыг олгохо тухай» Буряад Республикын Хуули бэслүүлгын ябаса тухай» асуудалаар «дүхэриг шэрээдэ» бэлдэлгэ тухай

15.03 9.30, 10.00 каб.218

1. «Нуралсал тухай» Россиин Федерацийн Хуулида болон «Дээдэ нуралсал болон удаадахи мэргэжэлтэ нуралсал тухай» федеральна хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» 231678-5 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

2. «Уялгата медицинскэ страхованин Буряадай территориальна жаса тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай 1996 оной июниин 20-ой 326-1 дугаарай тогтоолдо хубилалта оруулха тухай

16.03 10.00, 11.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөснүүдыг ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдсев)

1. «Агаар хамгаалха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. «Селенгинскын целлюлозо-картон бүтээдэг комбинат» ОАО-до уһанай эрьсын хаамал байгуулгын хүдэлмэри болон Сэлэнгэ мурэнэй байдал тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоол бэслүүлгын ябаса тухай

14.03 14.00 каб.203

«Ой модо худалдан абалгын хэлсээнүүдэй үндэһөөр шэлбэтэ модо бэлдэлгын онсо ушарнууд тухай» Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.03 10.00 каб.203

1. «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ инвестиционо ажал ябуулгыг гүрэнэй талаһа дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. «Буряад Республикада бага болон дунда хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэлгэ хүгжөөхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.03 14.00 каб.203

«Буряад Республикын гүрэнэй зөөриис зонхилолгын юрэнхы дүримүүд тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

16.03 15.00 каб.203

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭДИЛГЭ АБАЛГАДА ЭСЭРГҮҮСЭЛГЫН ТАЛААР КОМИССИИНЫ ЗҮБЛӨӨН (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

1. Буряад Республикын хуулинуудыг эдилгэ абалгада эсэргүүсэхэ талаар шалгалтын дүнгүүдыг баталалга

2. 2011 ондо шалгалгдаха хуулинуудай тоодо «Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатай ээргэ тухай» Буряад Республикын Хуулины оруулха

3. «Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ модо тушаан абалгын болон ашан эльгээлгын пунктнуудай ажал ябуулга эмхидхэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудыг оруулха тухай

16.03 11.00 Бага танхим

IV. «ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ» Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

«Буряад Республикада хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй болон тэдэнэй эрхэнүүдыг хамгаалгын талаар комиссионууд болон хотын тойрогуудай болон муниципальна аймагуудай нотагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй болон тэдэнэй эрхэнүүдыг хамгаалгын талаар комиссионуудыг байгуулха талаар гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдыг олгохо тухай» Буряад Республикын Хуули бэслүүлгын ябаса тухай

17.03 14.00 Бага танхим

V. ЭРХЭТЭДЭЙ ХҮЛЭЭН АБАЛГА М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

16.03 9.00-11.00 РБ-гэй Правительствын байшан, каб.109
Ц.Б.Батуев – Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо
14.03 14.00-17.00 каб.118/233

САГААЛГАН - КРАСНОЯРСК хотодо

Красноярск хотодо заншалта ёһоор Сагаалганай найдэр оройтуулан нагад үнгэрөө. Тус хэмжээ ябуулгын эмхидхэгшэд - «Алтан Гэрэл» гэхэн нийтын буряад үндэһэтэнэй-соёлой автономии.

Байгша оной мартын 13-да Красноярск хотын «Дворец труда и согласия» гэхэн байшан соо Сагаалганаа найдэрлэхээс тус хотын буряадууд суглараа. Эндэ ганса оюутад бэшэ, харин наһатайшуул, үхибүүд, залуу мэргэжэлтэд сугларжа, бэе бэетэйгээ танилсаа, хониёо хөөрэлдөө, гоёхон концерт-наада хараа.

«Сагаалган-2011» гэхэн хэмжээ ябуулгын гол спонсор - «БайкалБанк» болоһон байна. Тус банкын филиал Красноярск хотодо амжалтатайгаар ажалаа ябуулжа байдаг. Тийн найдэрэй гол айлшад - «КВН Байкал» гэхэн командын түлөөлэгшэд. Командын гэгшүүд Чингис Болотов Марк Николаев хоёр үлэчин хүтэлэгшэд боложо, сугларагшадые баярлуулаа, - гэжэ «Алтан Гэрэл» гэхэн нийтын буряад үндэһэтэнэй-соёлой автономиин хүтэлбэрлэгшэ Анатолий Базаров хөөрэнэ.

Сагаалганай найдэрэй хэмжээндэ хонирхолтой фотовыставка үнгэрөө. Эндэ Красноярск хотын буряадуудай ажабайдал харуулан фото-зурагууд табыатай байгаа. Тийн үхибүүдэй дунда «Лучший рисунок», «Лучшая поделка» гэхэн конкурс үнгэрэн байна.

«Алтан Гэрэл» гэхэн нийтын буряад үндэһэтэнэй-соёлой автономиин бэлигтэй гэгшүүд хонгёо дуунуудаа, ханхинама хатарнуудаа сугларагшадта бэлэглээ. Манай нотагай бэлигтэй хүбүүн, Красноярск хотын оперо, баледэй театрай дуушан Евгений Балданов хонгёо дуунуудаа дуулаа.

Тийн үшөө тус хэмжээ ябуулгын хэмжээндэ «Баатар, Дангина» гэхэн конкурс үнгэрэн байна.

Эржена БАТОРОВА.

ХҮҮГЭДЫЕ АЯНШАЛГАДА ПУРГАНА

хуужа дуулаһан дуунууд Геннадий Витальевичай хурагшадта мүнөөшье болотор ханагдана.

Бэлигтэй багша ехэнхидээ хүндэ байдалда ороһон үхибүүдээр ажалладаг байгаа. Иймэ хүбүүд, басагадаар хөөрэлдэжэ, аяншалгаар хонирхуулжа шаджа, зүб харгыда гаргадаг хэн. Геннадий Витальевичтай сугтаа хүдэлдэг багшанар иимэ шаддалдань "Метод Ефиркина" гэхэн тусхай нэрэ үгэнхэй юм. Тус аяншалгануудай үүлээр нийтын журам эбдэгшэ хүбүүд ондоо болоод ердэг байгаа. Ой модон соо гү, али холын газарта тэдэнэр бэе бэедээ туһалжа, түүдэг носоожо, эдэ хоол бэлдэжэ хураа. Архи тамхида сагшы хүртэдэггүй байгаа.

Геннадий Ефиркин "Еравна туристическая" гэхэн проектдэ бүхы шадалаа оруулжа, үндэр хэмжээн дээрэ бэлүүлээ. Энэ сагта республика дотор аяншалга түргөөр хүгжэжэ эхилэн байна.

Урагшаа ханаатай багша хурагшадтайгаа сугтаа Яруунын аймагай аяншалгын маршрутуд тухай мэдээсэл суглуулжа эхилээ. Аймагай түүхын хүшөөнүүд тухай саархануудые суглуулжа, ехэ ажал хэһэн байна. Гоёхон рекламна букледүүд, фото-зурагуудай альбомнууд гаргагдаа, фотовыставка үнгэрэгдөө.

Тийн экологическа маршрутуд байгуулагдажа, тишэ үхибүүдээр аяншалан ошоһон байна. Погромнинско аршаанай хажуудахи газар, "Долгое" гэхэн нуурай хажуугаархи шорой бог сэбэрлэгдээ.

Бэлигтэй, баян сэдхэлтэй багша Геннадий Ефиркин мүнөө Яруунын аймагай уран бүтээлэй хүгжэлтын түбтэ ажаллана. Хэдэн жэлэй туршад "Юный турист" гэхэн кружок хүтэлбэрлэнэ. Эдэбхитэй нийтын ажал ябуулгын түлөө тэрэ "Человек года-2010" гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна. Паяхана Улаан-Үдэдэ үнгэрэн "Сердце отдаю детям" гэхэн республиканска конкурсдо хоёрдоху хуури эзлээ.

Эржена БАТОРОВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Геннадий Ефиркин.

ИНТЕРНЕДГҮЙ БАЙХЫН АРГАГҮЙ

Мүнөөнэй зондо Интернет гэхэн ехэ тухатай юмэн бии болоод байна. Интернет соо хэрэгтэй мэдээсэл, зүбшэл олохо, хонирхолтой кино хараха, нүхэдөөрөө хөөрэлдэхэ аргатай юм.

"Хэшээлэй үедэ багшамнай нэгэ рассказ уншаад ерэхэ гээ. Харин тэрэниие хургуулиин номой сан соо олоогүйб. Хотын номой сан хаалгатай байгаа. Харин муу сэгнэлтэ абахаяа ханаагүйб. Тийн Интернет нимэ эрхэ байдалда ехэ туһалдаг. Түлбэриггүй номой сангай сайт дээрэ орожо, хэрэгтэй номоо оложо уншааб. Харин үшөө сүлөө сагтай байбал, үшөөшье хонирхолтой номуудые оложо уншахаар байна", - гэжэ хургуулиин хурагша Ариона Доржиева хөөрэнэ.

Интернет соо залуушуул гоёхон зурагуудые, фото-зурагуудые оложо харана. Харин олонхи хүбүүд, басагад элдэбын наадануудые оложо наадана. Эндэ компьютертай наадангай бэшэ, харин шамтай адли наадагшатай мурсысэхэ аргатай юм.

Хүбүүдэй хонирхоһон темэнүүд: машина, тининг, компьютерна програмнууд. Харин басагад Интернет соо үүлэй үеын моодо, косметик, гороскоп тухай мэдээсэлнүүдые оложо уншана. Гоёхон глянцевая журналнуудай сайт дээрэ орожо, сагаа халгаана.

Үдэрэй хонин мэдээсэлнүүдые Интернет сооһоо хаража уншажа, хүнүүд дэлхэй дээрэ үнгэржэ байһан хонирхолтой үйлэ ябуулганууд тухай мэдэжэ абана. Оюутад хэрэгтэй курсовой ажал гү, дипломно ажалдаа мэдээсэл баһал Интернет соо олоно.

Манай уншагшадай ажабайдалда Интернет ямар үүргэ дүүргэнэб гэжэ тэдээнһээ асуубаб.

Екатерина СОЛОДУХА:

- Би БГУ-гай табадахи курсын оюутанби. Мүнөө хадаа диплом бэшэжэ байнаб. Интернет сооһоо бүхы хэрэгтэй мэдээсэлнүүдые олоноб. Мүнөөнэй сагта залуушуулай ажабайдал Интернетдэй нягта холбоотой байна юм. Минни хэды нүхэдни үдэрэй ехэнхи сагаа социальна сайт дээгүүр үнгэрэгдэг. Тэрээн үгы байжа шадыхаяа болиһон юм.

Екатерина ЦЫЖИБОН:

- Интернет соо мэдээсэлнүүд тухай экспертүүдэй ханал бодол уншахада хонирхолтой байдаг. Хэрэгтэй мэдээсэл эндэ бэдэрхэдэ, ехэ хүнгэн юм. Номой сан соо хэдэн час соо хуухын орондо, ямар бэ даа сайт соо орожо, ном олохо аргатай. Харин номой сан хэрэгтэй юм. Журналай статьянууд заримдаа Интернет соо үгы байдаг.

Мейл, скайп, айсыкью, социальна сеть гэхэ мэтые хэрэглэн, нүхэдөөрөө, аха дүүдээрээ хөөрэлдэхэдэ бэлэн байдаг. Би мүнөө Москва хотодо байнаб, тийн Буряад орондо байһан түрлөөрөө, нүхэдөөрөө хөөрэлдэхэдэ ехэ бэлэн байна. Телефонор хөөрэлдэжэ, мүнөө халгаахын орондо мейлээр харилсабал дээрэ.

Олонхи ушарта хаана яана ошоходоо, би Интернетээр самоледой билет худалдажа абадагби. Ээлжэндэ байжа сагаа халгаахын тула, хэдэн минута соо билет абаха аргатай. Киногой сайтнууд ехэ хонирхолтой юм. Харин кинотеатр соо харахада үшөөшье гоё.

Людмила СТАРЦЕВА:

- Би Интернет сүлөө сагтаа ехэнхидээ хэрэглэдэгби. Эндэ ямаршы асуудалда харюу олохо аргатай. Харин тийгээшье наа, нүхэдөөрөө бодото дээрээ хөөрэлдэхэ дуратайб.

Григорий ЕРДОМАЕВ:

- Интернет хөөрэлдөөс бэлэн болгоно. Юундэ олон залуушуул тэрээгээр хонирхоноб гэхэдэ, элдэбын харюунууд байха аргатай. Ямар бэ даа хүн хэхэ юмэ үгы байхадаа, сүлөө сагаа эндэ үнгэрэнэ. Олон хүнүүд Интернет соо өөрыгөө батадан табина. Харин олонхи залуушуул эндэ хөөрэлдэхээс ороно.

Эржена БАТОРОВА.

Екатерина Солодуха

Екатерина Цыжибон

Людмила Старцева

Григорий Ердомасев

БАГШЫН УГ ЗАЛГАМЖАЛАГША

Алла Шодонова аяар 27 жэл соо багшаар ажаллана. "Эжы, хүгшэн эжы хоёрни баһал багшанар байгаа. Тэдэнэйнгээ харгыгаар ошон байнаб", - гэжэ Алла Александровна хөөрэнэ.

Алла Шодонова Буряадай гүрэнэй багшанарай институтдай хэлэ бэшгэй факультет дүүргээ. Тэрэнэй гэр бүлэ соо багшын ажал заншалта болонхой, тийгээд БГПИ-дэ хурахаая ошохоһон гэхэдэнь, хэншые гайхаагүй.

Тийн дээдэ хургуулиа дүргэнэй хүлээр олон жэл үнгэрөө. Мүнөө хадаа Алла Александровна Улаан-Үдын 35-дахы "Алые паруса" гэхэн хүүгдэй сэррилгтэ ажаллана. Тэрэнэй хэлээр, бага үхибүүдээр хэшээлнүүдые үнгэрэгхэдэ ехэ хонирхолтой юм.

Хүүгдэй хүмүүжүүлэгшээр ажаллахадаа, тэрэ үхибүүдтэ, түрэл тоонто нотагтаа, түрэл байгаалидаа дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гэжэ оролдодог. Алла Шодонова "Кто живет в лесу?", "Кругом вода", "Малая родина" гэхэн програмнуудай автор мүн.

Шодоновтоной гэр бүлын багшанарай династие Алла Александровнагай хүгшэн эжы байгуулан юм. Тэрэ Эрхүүгэй областиин Черемхово хотын хүүгдэй сэррилгтэ бүхы наһаараа ажаллаһан байна. Тийн Алла Шодоновагай эжы - Елена Бадмаевна хүүгдээрнэ баһал багша болоо.

"Эжымни аяар 46 жэл хургуулида англи хэлэнэй багшаар ажаллана. Би хургуулиин хурагша ябахандаа, зунайнгаа амаралтаа хүүгдэй сэррилгтэ ажалладаг байгаа. Намда иимэ ажал ехэ хонирхолтой байгаа.

Тийн тэрэндэ бага наһанһаань бэлэн байгаа", - гэжэ Алла Шодонова хэлэнэ.

Алла Александровнагай эжы Алма-Ата хотодо Казахай гүрэнэй университет дүүргэнэ байна. Дээдэ хургуули дүүргэнэйнгөө хүлээр тэрэ Черемховско дунда хургуулида багшалаа. Пүүлээрнэ Турунтаевай дунда хургуулида.

"Эжымни 1968 ондо Хо Ши Минэй нэрэмжэтэ Эрхүүгэй гүрэнэй хари хэлэнүүдэй институтта хурахаая ороһон байна. Иигэжэ эжы хари хэлэнүүдэй багша болоо юм", - гэжэ Алла тэмдэглэнэ.

Елена Бадмаевнагай дүү басагад: Нелли Татьяна хоёр баһал багшанарай харгы шэлэжэ абба.

"Нелли Бадмаевна дүшэ гаран жэл хургуулида ажаллаа. Татьяна Бадмаевна баһал олон жэл соо багшаар хүдэлөө. Тэрэ завучаар, методистаар ажаллаһан байна", - гэжэ Алла хэлэнэ.

Эржена БАТОРОВА.
Автарай фото.

ПРИЧИНОЙ БЕШЕНСТВА СТАЛАЛИСА

Впервые за 30 лет на территории Бурятии зарегистрировано заболевание бешенством. В селе Михайловка Закаменского района заболели три коровы.

Как сообщил глава администрации района Виктор Аюшеев, причиной стала лиса, забравшаяся в стайку. Хозяйка подворья забила ее палкой и выкинула в овраг, но она успела заразить коров.

Все три коровы утилизированы, стайки продезинфицированы. Десять человек получают вакцину против бешенства.

Идет ежедневный подворный обход села, скот, собак и кошек вакцинируют. Организованы отлов и уничтожение бродячих животных.

Ведется контроль за ввозом и вывозом продукции животноводства.

Кроме того, в соседних населенных пунктах прививки против бешенства делают собакам и кошкам.

Бурятохотнадзору поручено провести отстрел волков и лис, убитых животных проверят на бешенство. Если больных зверей окажется много, охотведы будут разбрасывать в тайге корм с прививкой. Другого способа уберечь от заражения домашних животных нет.

ОХОТНИКАМ СТАНУТ ПЛАТИТЬ БОЛЬШЕ?

Глава Закаменского района Виктор Аюшеев на совещании у президента заметил, что наряду с волками стало много лис: "По дороге в Улан-Удэ несколько раз заметили перебежавших дорогу животных, чего не было раньше." Его активно поддержали главы Еравнинского, Курумканского и других районов, говорившие об огромном уроне, который наносят серые хищники сельчанам. В одном из районов почти не осталось жеребят.

Борьба с волками ведется последние несколько лет. В 2010 году 2 миллиона 700 тысяч рублей, выделенных на поощрение охотников, освоены полностью, то есть за год уничтожено 540 волков.

Но, по мнению глав районов, 5000 рублей за одного убитого хищника недостаточно, это не соответствует затраченным усилиям, ведь охота на это сильное и умное животное длится не один день. Как считают главы, выплаты надо увеличить. Правда, в некоторых районах доплачивают охотникам из своего бюджета. Так, в Еравнинском районе выделяют по три тысячи рублей, а СПК "Дружба", на территории которого в прошлом году убиты четыре волка, дает по барану. Глава этого района Дамбаи Дамбаев предложил поднять выплату за каждого убитого волка из республиканского бюджета до десяти тысяч рублей, а районам доплачивать еще по пять тысяч.

Но, как сообщают источники, предложение не принято. Районам придется самим изыскивать средства на существенную доплату охотникам для уничтожения серого хищника, в последние годы ставшего настоящей напастью для сельчан.

МАЛЫЙ БИЗНЕС БОЛЬШОЙ СТРАНЫ

Под таким девизом пройдет в апреле первая в истории России сплошная перепись субъектов малого и среднего предпринимательства. Она позволит выявить потенциал малого предпринимательства, а также разработать действенные меры его господдержки.

Руководитель республиканского агентства по развитию промышленности, предпринимательства и инновационных технологий Александр Гребенчиков объясняет значительную разницу в количестве действующих и зарегистрированных малых предприятий и индивидуальных предпринимателей в республике не только прекращением деятельности части из них, но и тем, что Росстат не учитывает малые предприятия, в течение двух последних лет не представлявших статотчетность.

Он призвал глав районов возглавить эту перепись и привел в пример Мухоршибирский район, администрация которого добилась стопроцентной отчетности всех 106 зарегистрированных на его территории малых предприятий в органы статистики.

Достоверность статистики повлияет на предоставленные субсидии муниципальным фондам поддержки предпринимательства в 2011 году. Субсидии, как и раньше, будут предоставляться, исходя из уровня малых предприятий на одну тысячу жителей, при условии софинансирования, - подчеркнул Гребенчиков. - От состояния статистики зависит и объем федеральных субсидий на развитие малого предпринимательства, которые мы получаем по результатам федерального конкурса.

Но сегодня из-за недостаточной адресной базы возвращены в органы статистики более десяти процентов отправленных предпринимателям уведомлений с отметкой "не найдено по адресу", "респондент отсутствует по указанному адресу".

Как отметил Гребенчиков, статистики будут работать по разработанной методике с налоговой инспекцией, Пенсионным фондом, проводить опросы на местах.

Людмила ОЧИРОВА.

ЗАТЯНУВШИЙСЯ ДОЛГОСТРОЙ

В марте состоится рабочая поездка Вячеслава Наговицына на долгострой по улице Павлова, 64 - здание Государственного архива по приему документов по личному составу РБ строится уже 12 лет. В 2011 году требуется пять миллионов рублей на корректировку устаревшей за это время проектно-сметной документации.

Об этом руководитель Администрации Президента и Правительства РБ П.Л.Носков сообщил на республиканском совещании работников архивных учреждений Бурятии по итогам работы за 2010 год и задачах на 2012 год.

Важность документов по личному составу трудно переоценить. Последствия утрат документов, подтверждающих трудовой стаж, зарплату, льготы могут быть самыми негативными. Это могут подтвердить работники треста "Улан-Удэстрой" и АООТ "Домостроитель Азии", документы которых оказались бесхозными. Они долгое время не могли оформить документы и уйти на заслуженный отдых, приходилось оформлять минимальную пенсию. В 2010 году работники Госархива безвозмездно работали по упорядочению документов по личному составу этих организаций.

2010 год стал рекордным для нас - поступило 77025 дел, - говорит Наталья Георгиевна. - Из них 46752 дел ликвидированного ГУ "Объединенный архив документов по личному составу Министерства сельского хозяйства и продовольствия", 23931 - ликвидированного ОАО "Бурятмясопром".

В то же время острая нехватка площадей вынуждает ограничить прием документов на государственное хранение, что приводит к их скоплению в ведомственных архивах.

Увеличилось и количество запросов - 7154, из них исполнено положительно 5636. Большой поток запросов поступает от работников шахты "Гусиноозерская". С 1 января 2011 года работники угольной промышленности, проработавшие не менее 20 лет непосредственно полный рабочий день на подземных горных работах по добыче угля и сланца либо не менее 25 лет в качестве работников ведущих профессий - горнорабочих очистного забоя, проходчиков-забойщиков на отбойных молотках, машинистов горных выемочных машин, получили на основании ФЗ №84, от 10 мая 2010 года, право на ежемесячную доплату. А с 1 мая пенсия работников этой категории увеличивается почти в два раза.

С внесением изменений в ФЗ от 18 декабря 2010 года об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности за подтверждением заработной платы за последние два года обращаются работники предприятий, сдавших в архив дела за 2009-2010 годы. Большое количество запросов поступает по электронной почте от Многофункционального центра.

УЛУЧШАЕТСЯ МАТЕРИАЛЬНАЯ БАЗА

Национальный архив республики, Государственный архив документов по личному составу с филиалом в Закаменске, архивный отдел Администрации Улан-Удэ, архивные отделы органов местного самоуправления - это те учреждения, где хранятся самые ценные документы по истории нашей республики, ее городов и районов. Всего около 1,7 миллиона архивных документов.

Как прозвучало в докладе начальника Управления по делам архивов РБ Александра Елаева, в 2010 году принято на хранение 122 153 дела. В последние годы отмечен рост обращений как учеными, так и простыми гражданами, в том числе из стран СНГ и из-за рубежа. Исполнено 5795 тематических запросов - на 63 процента

АРХИВИСТЫ ПОДВОДЯТ ИТОГИ

больше, чем год назад. Поступило 34 112 социально-правовых запросов, положительно исполнено 89,4 процента. Выдано для работы в читальном зале в Национальном архиве 9381 дело, в муниципальных архивах - 6854. В то же время усилен контроль за выдачей дел из хранилищ и их возвратом, за состоянием документов. Подвергнуто дезинфекционной обработке более 24 тысяч листов, пораженных грибом.

В августе утвержден новый состав межведомственной комиссии по рассекречиванию документов Национального архива РБ во главе с П.Л.Носковым. В декабре рассекречено 237 дел. В планах на 2011 год - рассмотреть порядка двух тысяч документов.

Отмечено значительное улучшение материально-технического оснащения архивов. В Окинском районе по инициативе главы района Байра Шарастепанова проведена реконструкция здания муниципального архива, приобретены мебель для читального зала, рабочих кабинетов, металлические стеллажи, установлена современная система охранно-пожарной сигнализации. Сегодня здание соответствует всем требованиям.

В Мухоршибирском районе приобретены металлические стеллажи, в Прибайкальском - отремонтировано архивохранилище, установлены стеллажи. Предусмотрен ремонт здания.

ВПЕРЕДИ - ПЕРЕХОД НА ЭЛЕКТРОННЫЕ УСЛУГИ

Особое внимание уделялось внедрению информационных технологий.

Заработали сайты Управления по делам архивов и Государственного архива документов по личному составу РБ и архивных отделов в четырех районах. Завершается работа над сайтом Национального архива. В планах Управления - создание отдела информатизации.

В 2011 году с ростом запросов и подготовкой к переходу на электронные услуги ставится непростая, в связи с сокращением аппарата администраций, задача увеличить количество архивных работников в районах до трех человек. В 2010 году восстановлен статус муниципальных архивов в Мухоршибирском и Селенгинском районах, в Кижингинском - архив реорганизован в архивный отдел администрации.

В более дальних планах - на 2012 год - смена организационно-правовых форм архивных учреждений: переход в казенные и бюджетные предприятия.

АРХИВИСТЫ НАЧИНАЮТ РАБОТАТЬ ПО-ДРУГОМУ

П.Л.Носков приветствовал на совещании, что "архивисты сегодня выходят из подвалов, начинают работать шире".

Это в первую очередь относится к Национальному архиву. В рамках подготов-

ки к 350-летию вхождения Бурятии в состав России здесь расширяют доступ к архивным документам. В 2010 году проведены 4 выставки к 95-летию видного политического деятеля А.У.Модогоева и 75-летию первого президента Бурятии Л.В.Потапова, к 50-летию реорганизации Бурят-Монгольского зооветеринарного института в БГСХИ и к 65-летию Великой Победы, 11 теле- и 7 радиопередач, 6 экскурсий, опубликованы 24 статьи - к 75-летию Бичурского, Джидинского, Заиграевского районов, к 80-летию открытия Монголрабфака, к 105-летию выхода Высочайшего Указа "Об укреплении начал веротерпимости". Изданы три книги - по истории Ольхонской и Кударинской степных дум, истории курорта "Горячинск" и календарь знаменательных и памятных дат на 2011 год, буклет "Фонд Р.2105 "Газета "Судьба" - орган Международного союза бывших малолетних узников фашизма". Направлено в органы госвласти, учреждения и организации 110 инициативных информаций.

На хранение приняты личные фонды участника войны, заслуженного техника РБ Д.Ш.Гомбоева и заслуженного работника культуры РБ З.Ф.Федоровой, заслуженного работника образования РБ В.М.Пыкина.

Все здания и помещения Национального архива оборудованы охранно-пожарной сигнализацией, подключены к системе вневедомственной охраны. В дворе здания на улице Павлова, 64а и в читальном зале на улице Сухз-Батора, 9а установлены системы видеонаблюдения.

Особое внимание уделялось работе с конкурсными управляющими по обеспечению сохранности документов по личному составу в ликвидированных организациях - ОАО "БайкалЭкспресурс", ООО "Восток-Медиа", ИП "Пискунов В.К.", ИП "Шалбаева М.Р." и ИП "Модон".

В районах принято 14 519 единиц хранения, в том числе 189 из личных фондов - в 4,5 раза больше в сравнении с 2009 годом. В том числе в Джидинском районе поступили документы заслуженного строителя РФ Ю.И.Смирнова, в Хоринском районе - заслуженного учителя РБ Г.Ц.Е.Ешиевой.

Увеличилось количество тематических запросов в муниципальные архивы с 3282 до 5351, в основном об образовании учреждений, об отводе земли, по имущественным вопросам, генеалогического характера. Ими выполнено 26 867 социально-правовых запросов. Проведено 184 мероприятия, в том числе 72 выставки, 82 статьи...

Александр Елаев, сообщив об объединении в марте обществ краеведов и историков, призвал архивистов районов возглавить работу по краеведению.

Людмила ОЧИРОВА.
Фото Р.Н.БАЗАРОВА.

Рейтинг - 2010

ИТОГИ "РЕЙТИНГА-2010" СРЕДИ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОВУЗОВСКОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ, РЕАЛИЗУЮЩИХ ПРОГРАММЫ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

I. ТЕХНИЧЕСКИЕ ССУЗЫ

- 1 место - Бурятский лесопромышленный колледж
- 2 место - Бурятский республиканский индустриальный техникум
- 3 место - Улан-Удэнский инженерно-педагогический колледж

II. ГУМАНИТАРНЫЕ ССУЗЫ

- 1 место - Бурятский республиканский базовый медицинский колледж имени Э.Р.Раднаева
- Бурятский республиканский педагогический колледж

- 2 место - Байкальский медицинский колледж, Кабанский район
- 3 место - Колледж спорта и сервиса, г.Улан-Удэ

III. ССУЗЫ В СОСТАВЕ ВУЗОВ

- 1 место - Колледж Улан-Удэнского института железнодорожного транспорта - филиала Иркутского государственного университета путей сообщения
- 2 место - Колледж статистики, экономики и информационных технологий - Бурятский филиал МЭСИ
- 3 место - Колледж Байкальского экономико-правового института

IV. РЕЙТИНГ РОСТА

- 1 место - Гусиноозёрский энергетический техникум
- 2 место - Колледж спорта и сервиса
- 3 место - Бурятский республиканский индустриальный техникум.

МИЛЛИАРДЕРОВ СТАЛО МЕНЬШЕ

Сократилось число миллиардеров. Две декларации с доходом свыше 1 млрд. рублей представлены в Управление Федеральной Налоговой службы по Бурятии в 2010 году (по итогам деятельности 2009 года). В прошлом году миллиардеров было четыре. 110 человек с доходами от 100 до 500 млн. рублей. Восемь лиц показали доходы от 500 млн. рублей до 1 млрд. рублей.

11 ТЫС. ЖИТЕЛЕЙ БУРЯТИИ ВЗЯТЫ ПОД КОНТРОЛЬ НАЛОГОВОЙ СЛУЖБЫ

Они подозреваются в неуплате налогов с полученных доходов и должны сдать налоговые декларации по форме 3-НДФЛ не позднее 30 апреля. Эти лица выявлены в ходе мониторинга граждан, приобретающих дорогостоящее имущество. В ряде случаев выявлены факты несоответствия сумм расходов физических лиц к полученным доходам, что предполагает получение незадекларированных доходов.

Так, индивидуальные предприниматели и должностные лица организаций приобретают дорогостоящее имущество (например, здания и сооружения, транспортные средства - самолеты, вертолеты, яхты, автомобили и т.д.), в то время как в декларациях доходы указывают сравнительно небольшие, в несколько раз ниже понесенных на приобретение затрат. Выявленные обстоятельства свидетельствуют о наличии ресурсов для исчисления и уплаты налога собственниками имущества.

На особом контроле налоговых органов находятся налогоплательщики, имеющие в собственности нежилые помещения, и лица, имеющие в собственности две и более квартиры или домов.

«Восток-Телеинформ».

Хурамхаанай аймагай Барханай арадай театрай 75 жэлэй ойн баярта

ЭГЭЭЛ ТҮРҮҮН МҮНДЭЛНЭН БЭЛЭЙ

2011 оной май нарада Барханай арадай театрай мүндрэлхөөр 75 жэлэй ойн баяр гүйсэхэнэ, түрүүшын режиссер Радна Ешонович ЕШОНОВОЙ 100 жэлэй ойн баяр тэмдэглэгдэхэнэ.

75 жэлэй саана хүдөөгөй багша Р.Е. Ешонов Бархан нютагтаа драмкружок бии болгоһон түүхэтэй. Барханай театр Баргажан голдо эгээ түрүүн мүндрэлхэн юм. Тэрэ гэнээр Барханай театр ганса нютаг голдоо бэшэ, харин Улаан-Удын, Эрхүүгэй, Красноярскын, Москвагай, Агын автономно округой ажалшадта зүжэг наадаая харуулжа, республикын, зональна, бүхэроссийн фестивальнуудта хабаадажа, лауреат, дипломант гэнэн нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн алдартай.

Энэ үе саг соо хэды олон зүжэгүүд табигдааб, хэды олон хүнүүд хабаадаа гэшэб? Механизаторнууд, модошо ба түмэршэ дархашуул, багшанар, медикууд, электрикууд, соёлой хүдэлмэрилэгшэд, колхозой мэргэжэлтэд болон бусад.

Дайнайшье үедэ энэ ажаллаа орхингүй, илангаяа хабарай тарилгын, тарья хурялгын үедэ замкануудаар ябажа, зүжэг наадаая харуулдаг байгаабди. Эрэ хүнэй рольдо эхэнэрүүд эрэ хүнэй хубсаһа үмдэжэ наададаг бэлэй.

Тэрэ үедэ машина гэжэ үгы, гансал морёр ябадаг бэлэйбди.

Дайн дүүрэгжэ, Р. Ешоновнай ерэгжэ, үшөө үргэн дэлисэтэйгээр театрайнга ажал ябуулаа бэлэй.

Дайнай үүүлээр 1949-50-яад гаран оноор Ж.Тумуновай «Сэсэгмаа», Х.Намсараевай «Тайшаагай ташуур» гэнэн пьесэнүүды наадажа, бүхы Баргажан,

Х.Намсараевай «Тайшаагай ташуур» спектакль

Хурамхаанай нютагуудаар суурхаа бэлэйбди.

Хуушанай артистнууды нэрлэбэл: Дарижап Бадмаев, Раджа Очиров, Базар Будаев, Соня Ешонова, Цыбикжаб Очиров, Юрий Яковлев, Доржи Семенов, Дулгар Будаевна, Иннокентий Очиров, Николай Батуев, Цыцык Раднаева, Роза Ешонова, Шагдур Аханаев, Санжидма Раднаева, Бубей Раднаев, Базар Гармаев болон бусад.

Мүнөө манай аймаг соо 5 театр ажаллана: Дэрэнэй, Гааргын, Аргатын, Уланхаанай. Эдэ театрууд булта Барханай театраа эхи абанан түүхэтэй. Барханай арадай театрай залуу халаан аха нүхэдэйнгөө эхилхэн дэмбэрэлтэ

хэрэгые амжалттайгаар бэелүүлжэ ябаһандань баярлахаар лэ байдаг.

Энэ коллективы удаан саг соо амжалттайгаар ударидажа ябан режиссер, Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, Гүрэнэй шангай лауреат Батор Батуевич Чойнжуровай саһаа урид наһа бараһанинь хайратай байдаг.

Мүнөө энэ коллективы Гүрэнэй шангай лауреат, Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Балжан Самбуевна Банаева, уран найханай хүтэлбэрилэгшэ, Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Цыпылма Ланзатовна Гармаева, режиссернууд

Михаил Гурдармаевич Дамбасв, Ирина Дмитриевна Дамбаева, Евгения Николаевна Раднаева эбтэй зетэйгээр ажаллана.

Эдэнэр ганса зүжэг харуулаад байдаггүй, харин эхэ гоё концерт наада харуулжа, нютагаархинаа хужарлуулдаг юм.

Хүн түрэлтэнэй эгээ эхэ баялиг – сэдхэлымнай тэжээдэг түрэл арадаймнай уран зохёол, хүгжэм, дуун, театр, хатар, соёл гэгээрэл искусство болоно ха юм даа. Манай Барханда искусствуда дуратайшуул олон. Тиймэһээ театраа дэмжэдэг, хабаадалсадаг гэнэн.

Мүнөө үсын арадай театрай эдэбхитэды нэрлэбэл: Бато-Далай, Батор Надагуровууд, Жамбал Баторов, Жаргал Доржиев, Бата, Солбон Нимаевууд, Борис Доржиев, Евгения Раднаева, Жаргалма Бадмаева, Инга Ешонова, Жаргал Базаров болон бусад. Манай Барханда бэрхээр наададаг хурагшадшы олон.

Театраймнай фестивальнуудта бэлдэлгэндэ Ажалай Улаан Тугай орденото Х.Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ театрай режиссернууд эхэ туһа хүргэдэг юм. Тэдэниие нэрлэбэл: Б.Г. Аюшин, Б.Н.Вампилов, С.Будажапов, Ф.С.Сахиоров, П.Нагуслиевич, В.И.Кондратьев. Эдэ нүхэдэй туһаламжаар манай артистнар театраа холо ойгуур суурхуулан, нэрэтэй солотой болгоһон юм.

Соёлой институтай олон студентнэр манай театрта ерэгжэ, дипломно хүдэлмэриез бэшэһэн юм. (Нина Токуренова, Туяана Бадагасва, Михаил Дамбасв, Булад

Б.Д.Будаева

Чойнжуров, Энхбулад, Николай Очиров.) Тэдэнэр мүнөөшье баяр баясхалан хүргэжэ ябадаг. Манай соёлой хүдэлмэрилэгшэд хургуулитаая, хүдөөгэйнгөө библиотекэтэй нягта холбоотойгоор эбтэй зетэйгээр ажалладаг.

Мүнөө ажаллажа байһан театрай коллективтэ үндэр эхэ амжалта, ажабайдалдань зол жаргал, энхэ элүүры хүсэнэм. Хэжэ байһан ажалтнай урагшатай, бии бэлигтэй, дүүрэн хэшэгтэй байхань болтогой!

Театрайнга ажал үшөө дээшэнэ үргэжэ, Бархан нютагаа суурхуулхатнай болтогой!

Б.БУДАЕВА,
Буряад Республикын габыята багша, арадай театруудай зональна, Бүхэроссийн харалгануудай дипломант, лауреат.

Улаан-Удын 3-дахи интернат-хургуулиин ойн баярта

НИГҮҮЛЭСХЫ СЭДЬХЭЛЭЙ БУЯН

Үхибүүн бүхэндэ, ямар хэмэршье наа, эхэл хэрэгтэй байдаг. Тэрэ онги набта хубсаһатайшье, хаари даарида барюулһан гартайшье наа, үри хүүгэдэйнгээ нюдэндэ эгээл хайханаар харагдадаг юм: юһэн наар соо эхэтээ хүйһөөрөө холбоотой байһанаа үхибүүн шуһа мяхаараа ойлгодог ёһотой. Тиймэһээ «...Эхэдэшни адлишье хүн нарата энэ юртэмсэ дээрэ наһан соошни үзэгдэхгүй...» гэжэ Буряадай элитэ поэт Цырендулма Дондогой тон оножо бэшэ гэжэ ханагдана.

Үлгэн дэлхэй дээрэ түрэнэн эхын энхэрэл үзэнгүй үндыхэ гэшэ үнэхөөрөөшье хэсүү. Гэбэшье, нимэ ушарта үншэн хэнээ хүүгэдые багаһаан дүнгэжэ абаад, тэдэниие үдэрһөө үдэртэ хурган хүмүүжүүлжэ, зонһоо дутахагүй хүн болгожо, ажабайдалай үргэн замда гаргадаг уужам дэлгэр сэдхэлтэй, эльгэ нимгэнтэй, энэрэнги хүнүүдэй олдодогын сэгнэшгүй.

1960 оной март нарада Улаан-Удэ хотодо 3-дахи интернат хургуули нээгдэһэн юм. Харин 1973-1978 онуудта эндэ үншэн хүүгэд хурадаг байһан. Мүнөө тэдэ түрэл хургуулиингаа ойн баярай үдэрнүүдтэ дуратай багшанараа, хүмүүжүүлэгшэдэ дулахан үгэнүүдээр дурсана. Л.П.Яковенко, Т.Н.Чередова, Л.И.Малишевская, Л.С.Беймуратова, Т.А.Чимитова, О.М.Коденева, С.В.Манзанова, М.Е.Калашникова, Б.М.Приходько, А.В.Фролова болон бусад дулахан хандасаараа, урбашагүй дураараа газарданан үхибүүдэй сэдхэлдэ

сэсэг тарин, нюдэндэн баярай ошо бадаруулан, урма зоригьень бэхижүүлжэ, ерээдүйдэ найдал түрүүлжэ шаданан габыятай. Хэды олон хүүгэд эндэ далижажа, нийтэ зоной дунда өөрынгөө нуури эзлээ гэшэб.

Тэдэнэй нэгэн, Т.В.Яковлева (Наумова), хүмүүжүүлэгшэдэйнгээ жэшээгээр бүхы наһаа хүүгэдтэ зорюулжа, мүнөө хотын «Золушка» гэнэн 110-дахи сэсэрлигтэ арбан долоодохи жэлээ хүдэлжэ байна. Өөрын үхибүүд үни хада эхэнүүд болонхой: Денис Эрхүүгэй политехническэ университет дүүргэһэнэйнгээ удаа тэндэ ажаллана, Наташань Новосибирскын экономика болон управлениин университетдэй табдахи курсын оюутан.

Бидэниие багаһааннай хойшо гар дээрэ үргөөд ябаһан бултанда баяр баясхалан хүргэнэбди, - гэжэ Татьяна Владимировна хэлэнэ. - Хүн бүхэниинь бидэнэй хуби заяанда һайн нүлөө үзүүлээ. Ажалай багша Л.П.Яковенко намайе оёолой нюсануудтай танилсуулаа. Хүбүүтэй болоходом, хүнжэл оёжо бэлэглээ һэн. Т.Н.Чередова бидэниие нилээд хамгаалһан, үмөөрһэн хүн. Намтай суг хурадаг хүбүүнэй миллидэ баригдаад байхада, сүүд дээрэнэ эхэ шэнгээр хамгаалжа, түрмэһөө абараа. М.Е.Калашникова гэрһээ амтан эдэ асаржа, бидэниие оло дахин сэнгүүлһэн байха. Л.И.Малишевская наһанай нүхэрэй классай хүтэлбэрилэгшэ байһан. Сереза Лидия Ивановна эжы гэгшэ бэлэй. Пургуулиа дүүргээдые байхадманай, түрэл багшанарнай бидэниие орхёогүй. Нүхэрэйнгөө гээгдэшэхэдэ, хоёр бахан хүүгэдэ

тээ үлэһэн би Лидия Ивановнада ошооб. Тиин түрэл интернадаим коллектив ямар эхэ дэмжэлгэ үзүүлээ гэшэб – заяандаашье мартахагүйб. Гадна хургуулиин директор Т.А.Чимитова болон суг хураһан нүхэдни нилээд оролдолго гаргажа, Серезымни хүдэлжэ байһан эмхитэ хоёр талгалатай квартира үгүүлһэн юм. Тиихэдэ хургуулиин врач С.А.Ломако, сагаан найхан сэдхэлтэй эхэнэр, нарайлаад байхадам, үхибүү угааха, эдээлүүлхэ мэтын эхын уялгануудые заажа үгөө бэлэй. Өөрын зөөригүй намда стол, амһарта бэлэглээ. Минии сэдхэлдэ интернат – намайе тэнжээһэн гэр, харин багшанар болон хүмүүжүүлэгшэд – түрэлхидни гэшэ. Үшөө дахин бултандань баярые хүргэнэб.

Хотын 173-дахи «Золотая рыбка» хүүгэдэй сэсэрлигэй

хүмүүжүүлэгшэ Т.Ж.Гендуновагай хуби заяан энэл хургуулитай холбоотой. Үхибүүдэй дуранһаа сэнтэй юумэн үгы гэдэгтэл, Татьяна Жамьяновна зүрхэ сэдхэлээ багашуудта зорюулаа.

С.В.Манзанова минии классай хүтэлбэрилэгшэ байһан, - гэжэ тэрэ хөөрэнэ. - Хэниемнайшье илгангүй, бултандамнай энхэрэнээр хандадагынь, сэбэрээр, гоёор хубсалүүлхаяа оролдологын мартадаггүйб. Бидэ бүхэли зунаараа «Чайка» лагерьтаа амаржа, ажаллажа сэнгэдэг байгаабди. Тиин улаан гараараа тарихан, уһалһан огородойнгоо эдэ, суглуулһан жэмсүүдэ жэлэй үргэлжэдэ эдихэдэ, ямар амтатай байдаг һэм. Багшанарнай бидэнэй түлөө нилээд ханаагаа зободог, орол-додог байгаал даа. Мүнөө өөрөөл хүүгэдтэй хүдэлжэ байхадаа, тэдэнэй нигүүлэсхы

сэдхэлтэй, тэсэбэри ехэтэй байһыень гай-хадагби. Бултандань баяр баяс-халан хүргэнэб.

Интернат дүүргэһэн И.В.Федотова (Шалыкина) мүнөө түмэр харгыда хүдэлдэг, наһанайнгаа нүхэртэйгөө хоёр хүүгэдэ үндылгэжэ байна.

Таисия Андреевна Чимитова, тэрэ үедэ хүмүүжүүлгын талаар директорэй орлогшо, түрэнэн эхэ шэнгээр бидэндэ хандагша һэн. Мүнөө наһадам, өөрынгөө саг гамнангүй, хүүгэдтэ зорюулдаг байгаал даа: тэрэнэй хүтэлбэри доро бидэ хото соогуураа болон хүдөө нютагуудаар концерт наадануудые табижа, элдэб янзын хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэйгээр хабаадажа, ажабайдалнай эхэ хонирхолтой байгша бэлэй. Булта басагад Таисия Андреевнада адли ходоодоо гоё, урин налгай, хүхюун согтой байхаяа оролдохобди. Үнэхөөрөөшье, уруу дуруу байхыень хаража үзөөгүйб, бидэндэшье бэрхэшэлнүүдтэ дилдэхэ хэрэггүй гэжэ ходо хэлэгшэ һэн. Физкультурын багша К.В.Ханхалаевые дурсаха дуран хүрэнэ. Карп Васильевич бидэниие спортдо дуратай болгоо. Би мүнөө дүшэ гаранхайшье наа, санаар ябаха, гүйхэ харайха, поход ошохо гэшээс мартаагүйб. Л.С.Беймуратова - одоол бурханһаа заяатай багша, оройдоо үхибүү хаража шадхагүй хүн. Зүгөөр алгебрыень саанаһаа тоодо мохоошье хүн хадуун абадаг байгаа. Пургуулиини үе дулаанаар ханагдадаг. Ажал хэрэгтэ дүршүүлһэн, ажамидаржа хурганан, бидэндэ эгээл дүтэ болоһон багшанартаа доро дохин, һайн найхание хүсэнэб.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

Т.В.Яковлевагай гэр булын альбомһоо абтанан зураг.

Агын тойрогой Шандалиин хургуулийн 100 жэлэй ойе угтуулан

Шандалиин дунда хургуулийн байшан

комсомолой ЦК-гай медальяр шагнагдаһан, «Вожатый методист», «РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник» гэһэн нэрэ олгогдоһон.

Багшын ажалай ветеран, Шандалиин дунда хургуулийн директор ябаһан **Вера Цыремпиловна Бадмаева** нийтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадахадаа, нютагайнгаа партиин эхин эмхиин секретаряар, эхэнэрүүдэй соведэй түрүүлэгшээр, сельсоведэй депутадаар хунгагдаһан байгаа. Үнэн сэхэ ажалайнгаа түлөө «Социалист мурьсөөндэ илалта туйлаһан», «Россиин эрдэм хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

Агууехэ дайнай дүлэн соогуур

Хүндэлэлэй шанда хүртэһэн. **Нордолов Бато** Ивалгын районно больницада хирургическа отделени даажа ябана. **Цырендорма Базаровна Цыбеннова** «Ороной элүүрые хамгаалгын отличник», «Россиин габыята врач» гэһэн үндэр нэрэдэ хүртэһэн. **Дамбиев Очир Батожаргалович** Томскын сэрэгэй госпитальдо хирургаар хүдэлжэ ябана. «Тэнгэри» гэһэн бөө шажанай эмхиин түрүүлэгшэ, олондо мэдээжэ бөө, психологийн эрдэмэй кандидат **Баир Жамбалович Цырендоржиев** Улаан-Үдэ хотодо ажалаа ябуулна.

1940 онһоо 1964 он болотор хургуулийн хүүгэдтэ эдэ хоол бариһан тогоошон **Тугдумова**

хурагшад эрдэм мэдэсээ дээшлүүлнэ. Багшанар мэргэжэл шадабарияа улам мүлжэ, дүй дүршэлөө баяжуулан хүдэлнэ. Мүнөө жэлэй байдлаар 28 багшанар хүдэлнэ. 20 жэлэй стажтай багшанар - 19, залуу багшанар - 5. Жэл бүри багшанар олон янзын шагналда хүртэжэ байдаг. Региональна грантда хүртэһэн багшанар гэхэдэ, **Д.Р.Аюрова**, **Ц.Д.Дымбрылова**, муниципальна грантда - **Б.Ж.Насакова**, **Ц.К.Ракшасва**, **Н.Ц.Дамдинова**. Пүүлэй жэлүүдтэ манай хургуулийн хүүгэд олимпиадын дүнгүүдээр район соогоо дээгүүр ябана, ЕГЭ-гэй дүнгүүдээр баһал байн ябажа, 100 эрхим хургуулинуудай тоодо ороно. Хургуулийн тренерүүд

Хоёр үндэрнүүдэй үбэртэ хуурижаһан Шандали нютагта 1911 ондо түрүүшын хургуули **Жигжитжаб Батоцыренов** эмхидхэн нээһэн юм. Тэрэ сагай үхибүүд шуан орожо, дүрбэн жэл соо хураад, саашаа эрдэмэ дээшлүүлэн, хуража эхилээ. Тэрэ гэхээр мүнөө тэбхэр зуун жэл үнгэрбэ.

Энэ зуун жэл соо манай Шандалиһаа элитэ багшанар, уран зохёолшод, эрдэмэй докторнууд, профессорнууд дэбжэн гараа. **Дугар Мижитович Мижидон** 1957 ондо СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүн болоо. Эрдэм хуралсалай болон соёлой талаар эхэ ажал хэһэнэйнь түлөө Бурядай АССР-эй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, 1969 ондо СССР-эй хэблэлэй отличник гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдоһон юм. **Дугар Мижидон** бэшэһэн «Үзэглэл» бүхы Буряад Республикын хүүгэд үзэжэ гараһан байха.

Жамьян Балданжабон - уран зохёолшо, багша. «Сэнхир хадаанууд», «Алханын нюусанууд», «Паровоз хуугайлна» гэһэн номуудые гаргаһан. Журналист, багша, дайнай ветеран. «Орьёл өөдэ» гэһэн түрүүшын литературна бүлгэм, удаань 1947 ондо Агын уран зохёолшодой нэгэдэл байгуулан габыятай **Жамьян Балданжабон** хамтадаа дүшэ гаран ном бэшэжэ гаргаһан байна.

Лубсан Доржиевич Шагдаров «Буряад хэлэнэй маяг дүрэ харуулан үгэнүүд» гэжэ диссертаци бэшэжэ, 1958 ондо амжалта туйлажа, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат болоһон байна. Хэлэ бэшэгэй болон эрдэм ухаае хүгжөөхэ хэрэгтэ эхэ хубитаяа оруулһанайнь түлөө **Лубсан Шагдаровта** «Буряад Республикын эрдэмэй габыята ажал ябуулагша» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдонхой. Тэрэнэй намтар США-гай Биографическа институтдай дэлхэйн 500 суута эрдэмтэд гэһэн сударта оруулагданхай юм.

Эльберт Гомбожапович Базарон Буддийска институтдай проректор, эмшэлгын эрдэмэй доктор, Агын округой хүндэтэ эрхэтэн болоһон байна. Оксфордско университетэй алтан медальяр шагнагдаһан байна. 1968 ондо Кембриджскэ университетдэ алтан одоор шагнагдаһан юм. **Эльберт Базарон** хори гаран научна номуудые бэшэжэ гаргаһан, бүхы дэлхэйн суута эрдэмтэдэй тоодо ороһон хүн юм.

1964 онһоо 1971 он хүрэтэр Содном **Жигмитдоржиевич Гомбоев** хүдөө ажахын институтдай органическабшэ, аналитическэ химийн кафедрада, удаань органическа ба биологическа химийн кафедрада ассистентээр хүдэлөөд, 1971 ондо багшалжа эхилхэн. 1973 ондо ахалагша багша, 1995 ондо доцент болоһон. Содном **Гомбоев** эрдэм ухаае хүгжөөлгэдэ. эхэ хубитаяа

БАЯН ТҮҮХЭТЭЙ ЭРДЭМЭЙ ГУЛАМТА

оруулһанайнгаа түлөө, хүдөө ажахын үйлдбэрийн мэргэжэлтэдыс хурган хүмүүжүүлгэдэ габыятай байһанайнгаа түлөө, үнэн сэхэ ажалайнгаа түлөө «Буряад Республикын эрдэм хуралсалай габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Ким Гармасевич Дондоков - техникескэ эрдэмэй кандидат. Эрдэмэй хүдэлмэрийн талаар кафедрандэ бэелүүлэгдэһэн комплексно темэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэ байһан. Ажахынүүдтай хэлсээ баталһанай үндэһөөр гурбан хүдэлмэри хэһэн. **Ким Гармасевич** эрдэмэй 40 гаран хүдэлмэри хэблүүлэн гаргаһан. «СССР-эй хүдөө ажахын социалист мурьсөөнэй отличник» гэһэн тэмдэгээр шагнагданхай. Доцент **Ким Гармасевич** академингээ багшанарай болон профессорнуудай дунда тон хүндэтэй ябаһан байна.

Дамбинима Цырендашиев багшын ажалай ветеран, орон нютагаа шэнжэлэгшэ, олонойтын ажал ябуулагша, «Сүүгэл дасан» гэжэ ном бэшэжэ гаргаа, мүнөөшье бэшэжэ байна.

Бата-Мүнхэ Жигжитовэй хэһэн ажал үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Тэрэ Хүндэлэлэй орденээр, табан медальяр шагнагданхай. «Буряад Республикын болон Россиин Федерациин соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй.

Эрдэмэй дээжээр бээ шэмэглэжэ ябаһан түрүүшын багшанарай нэгэн **Дулма Раднаевна** суута багша, Ажалай Улаан Тугай орденээр шагнагданхай. «Россиин Федерациин габыята багша» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Россиин арадай гэгээрэлэй отличнигууд, ажалай ветеранууд гэхбэл, **Дамдинжапова Цыпилма Дамдинжаповна**, **Нимаева Балсан Дубжитовна**, **Цыденова Норжимо Цыденовна**, **Цыбеннова Цыделхама Цыбенновна**, **Нагмитова Цыцыгма Дамдиновна** гэгшэд болоно. РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличнигууд **Бато Цоктоевич Бальжинимаев**, **Тободоржо Цыденович Дашицыренов**, **Цыдып Жамбалович Жамбалдоржиев**, сэрэгшэ, багша, шэнжэлэгшэ **Юндэн Цыренович Раднаев** нютагтаа эхэ хэн ажал хэһэн хүн, музей барюулгын ябадал хээд, музейн гээ ахалагшаар олон жэлдэ хүдэлөө. «Шандали, шандалиинхид» гэһэн ном бэшэжэ гаргуулан.

Ахалагша пионервожата ябаһан **Санжимитупова Намжилма Цыреновна**гай ажал үндэрөөр сэгнэгдэһэн. Москвада үнгэргэгдэһэн пионервожатануудай бүхэсоюзна курсануудта районһоо эльгээгдэһэн, РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын, ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаһан, «Эрхим пионервожата» гэһэн

гараһан, Агын округкомой нэгдэхэ секретарь, Шэтэ можын партиин обкомой дэргэдэхэ партиина комиссиин түрүүлэгшэ байһан **Насак Юндуновай** хэһэн ажал эхэ. Агын тойрогой гүйсэдхэхэ комитетэй түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Соведэй гурба дахин депутат ябаһан **Цыренов Бадма Цыренович** манай нютагай эрхим хүбүүдэй нэгэн болоно.

Залуухан хүбүүн **Гордесев Владимир Сергеевич** СССР-эй арадай депутат ябаһан, ВЛКСМ-эй округкомой хоёрдохэ секретаряар хүдэлхэн, Агада МЖК байгуулан байна.

Үндэрнүүдэйнгээ боориһоо Берлин хүрэтэр ошоһон дайнай ветеран **Цыренов Нагмит** хадаа хоёр «Слава» орденээр, олон медальяр шагнагдажа, 1945 ондо Москва хотодо болоһон Илалтын парадта хабаадаһан юм. Дайнай хүүлээр бүхы наһаяа колхозоо бодхоолгодо эдэбхитэйгээр ажаллаһанайнь бултада мэдээжэ.

Берлин бомбодоһон суута лётчик **Базар-Гуро Цыденов** албаяа Эхэ оройнгоо зүүн хилэнүүдтэ үнгэртэһэн байна. Зэбсэгтэ хүсэнүүдыс хороожо тараагдахадань, нэгдэхэ классай сэрэгэй лётчик, авиатолкын отрядтай командир майор **Б.Цыденов** СССР-эй Обороннын министерствын пенсионер боложо, амаралтада гараһан. Албанһаа табигдахадаа, Улаан-Үдын авиационно предприятиеда 1961 онһоо 1993 он болотор хүдэлөө. Хамта 52 жэл соо лётчигоор хүдэлхэн үедөө олохон лэ шагналнуудта хүртэһэн.

Гүрэнэйнгөө сэрэгэй албанда бүхы наһаяа зорюулан **Юндунов Тобо Ирелтуевич** тусхай артиллерийскэ дивизиин командир зэргэтэй ябаһан. **Гомбоев Сэмжэд Жигмитдоржиевич** - полковник, наһанайнгаа амаралтада гаранхай. **Цыденов Ойдоп Цыденович** арба гаран жэлэй туршада колхозойнгоо түрүүлэгшээр хүдэлөө. Эдэжэлнүүдтэ колхознай район соогоо түрүү зэргэдэ ябаһан гэшэ.

Залуу эрдэмтэд олон: **Базарова (Юндунова) Бальжит Батоевна** биологийн эрдэмэй кандидат болоһон, **Хандаева Норжимо Зандановна**, ветеринарна эрдэмэй кандидат, округойнгоо бактериологическа лабораторие даажа ябадаг. **Найданов Баир Дондоцыренович** экономикын эрдэмэй кандидат болоһон. Бэсын элүүрые хамгаалжа ябадаг аргашад гэхэдэ, **Жигмитдоржиев Манзаргаша Цыденович** «Отличник здравоохранения» болоһон, түбэд медицинэ үзэжэ, эрдэмтэн болоһон.

Дугаржапов Элбэг Цыренович бүхы наһаараа **Оловянная** хирургаар хүдэлжэ, олон

1925 ондо эхин хургуули дүүргэһэн уран зохёолшо **Жамьян Балданжабон**, номой хэблэлэй редактор **Дугар Мижидон**1937-1938 онуудай хуралсалай жэлэй 4-дэхэ классай хурагшад, наада таладань - багшанар **Дондоп-Ринчин Намжилон**, **Түмэн Анандаев**

Памажаб тэрэ үсын хурагшадта мүнөөшье болотор сэдхэлдэнь дулааханаар ханагдадаг. Шандалиин найман жэлэй шэнэ хургуулийн нээгдэхэдэ, олохон жэл **Дамдинова Памажаб**, **Арсаланова Сэсэг** болон бусад тогоошо доор хүдэлхэн. Харин техникескэ ажалшад **Исаева Нина Матвеевна**, **Семёнова Мария Абакумовна**, хургуулийн харуулшанаар **Дулма Дугаржапова**, хэрэг эрхилэгшээр ба бухгалтерээр **Дамдинжапова Хандажаб** хүдэлхэн юм. Эдэнэр ажалдаа үнэн сэхээр, эдэбхитэйгээр хүдэлхэн байна.

Мүнөө Шандали нютагаймнай хургуули **Баир Баясхаланович Жамсуевай** оролдолгоор шэнэ байшан соо ороһон, али бүхы талаараа урган хүгжэжэ, шэнэ шадада гаража байна. Түрэл хургуулийнгаа хүгжэхэтэй хамта

Б.З.Жигмитов, **Э.Ж.Тумутов**, **С.С.Цыбиков** гэгшэд элдэб янзын мурьсөөндэ хүүгэдыс хорижо, түрүү хуруинуудыс эзэлнэ. Хоёр жэл удаа хургуулида **Дугар Мижидон** дурасхаалда зорюулагдан барилдаанай мурьсөөн үнгэргэгдөө. Энэ турнирай гол спонсор Эрхүү хотодо ажабайдалаа эрхимээр түхээрхэн **Т.Ц.Жамбалдоржиев** болоно.

Багшанар мэргэжэл шадабарияа дээшлүүлжэ, хургуули худар хэжэ байдаг. Багша хадаа эгээл хүндэтэй, аша тунатай мэргэжэл болоно, тиймэһээ ажалдань амжалта хүсэнэб.

Дулмадоржи ДУЛМАЖАПОВА.

Шандали.

Хургуулийн архивай гэрэл зурагууд.

«Зүүн зүгэй дайшалхы эрдэмэй хүсөөр зосоогоо өөрын субарга бодхоохо ёно гурим» гэнэн нимэ гаршагтай ном Улаан-Удын шүдэ аргалдаг 1-дэхи поликлиникин дээдэ гарай врач Ц.Ц. Хобраков үнгэрэгшэ 2009 ондо хэблүүлэн гаргаһан юм. Энэ номын ород хэлэн дээрэ бэшээтэй. Тиймэһээ республикымнай буряадууд анхаралдаа абаашыггүй, уншаашыггүй ха гэжэ багсаамжалхаар.

Тон нонин, юрын хүндэ бэлэхэ-нээр ойлгогдохыггүй байжа магад. Тиймэһээ буряад хэлэн дээрэ энэ хүдэлмэриень тайлбарилан бэшэжэ дурадхаха гэнэн зорилго табигдабал даа. Энэ ном тухай философийн эрдэмэй доктор, профессор С.Ш. Ускеев ингэжэ бэшэһэн байна: «Энэ номой автортай арба гаран жэл соо танил хүмби. Энэ хүмнай юугээрээ һонирхол үүсхэнэб гэхэдэ, бүхы бүмбэрсэг дэлхэйн арадуудай ажабайдал тухай өөрын, ондоохон лэ хараа бодолтой байдагаараа бусад хүнүүдхэ илгарна.

Нэгдэхээр, Цыбик Цынгевич үшөө оюутан ябаха үедөө зүүн зүгэй дайшалхы барилдаагаар һорилго хэдэг байһан, хоёрдохоор, уг гарбалдаа бөөгэй мүргэлые шудалһан хүнүүдэй «мүрөөр» ябажа, газар дэлхэйн байгалие, хүн түрэлтэнэй ажабайдал, ажаябуулгые, ахамидаралые американ эрдэмтэдэй аша габьяагаар шэнэ эрдэм ухаан – классическа эрдэм ухаанай удаадаха үедэ дэлхэйн элдэб янзын шажан мүргэлдэ, бурхадта шүтэлгын агууехэ хургаалнууд удха шанараараа мүнөө үеын «Шэнэ» гэгдэдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтэдэ туйлай ехэ нүлөө үзүүлжэ байна.

Ушар тиймэһээ «Шэнэ» эрдэм ухаан хүгжэхэ үедөө һүүлэй үе сагай ехэ хубилалтануудые хараадаа абаха баатай болоно. Шэнэ эрдэм ухаан хуушан философско хургаалы тэрэ зандан мүнөө үедэ хэрэглэхэ гэнэн зорилго урдаа табинагүй. Тиймэ байха ёногүйшые юм бээ. «Хуушан» гэгдэдэг эрдэм ухаанда түшэглэн, мүнөө бүхы юумые «Шэнэ хараа» сэгнэжэ үзэхэ, Баруун зүгэй болон Зүүн зүгэй соёл культурие тусгаар ниилүүлэн хаража үзэхэ шатада хүрэхэ эрэнхэйбди. Энэ туйлай ехэ удха шанартай хараа бодолые буруушааха гү, али тоохогүй зон бүхы дэлхэй дээрэ олохогүй шэнгээр ханагдана. Гэбэшье, үндэһэ яхатанай илгаа олодог элдэб янзын бүлэгүүд (ородоор «скинхедүүд» гэнэбди) гү, али «Аль-кайда» гэдэг шажан мүргэлэй эмхинүүд, жэшээлхэдэ, нимэ нэгдүүлэн ниилэлгын ябадалые буруушаана. Энэ шэнэ эрдэм ухаае хүгжөөхэ гэшые Россиин эрдэмтэд һаял ойлгожо байнхай.

Саашан хэлэбэл, бар хүсэ хэрэглэжэ юумэ бүтээхэ, амжалта туйлаха гэхэ мэтэ ойрын үе сагта мартагдаха ёһотой. Тэрэшэлэн промышленна үйлэдбэри хүгжөөхэ гэнэн ойлгомо мүн лэ орхигдохо болоно. Юундэб гэхэдэ, дээдэ гарай, тон орёо технологи саашадаа хүгжэн халбарха ёһотой шуу.

Гэхэтэй хамта мүнөө засагай зургаануудай зүгһөө бүхы юумые удариладаг ёһо заншал нотаг нотагай хүн зоной эдэбхи үүсхэл, һанал бодолтой тааралдуулан, бүхы ажал хэрэг бэлүүлэгдэдэг болохо зэргэтэй. Тийгэжэ хүн бүхэнэй эдэбхи үүсхэл улам саашадаа дэмжэгдэхэ, бүри ехэ дэлгэс-тэйгээр хүгжөөгдэхэ болоно. Ехэшые үни удаан болоогүй, хүн бүхэнэй, мүн бүхы обшествын хараа шугам нэгэл шэглэлтэйгээр хүгжэхэ болоно ха юм. Зүүн зүгэй шажан мүргэл хадаа урдын сагнаа хойшо (Хитад, Түбэд) хүн бүхэнэй, имагтал өөрын шадал, соёл культу-

ЗОСООГОО БИСАЛГАЛАЙ ХҮСӨӨР СУБАРГА БОДХООХО ЁНО

турын эшэ үндэһэн дээрэһээ хүгжэһэн гэжэ хэлэлтэй. Дид-Хамба-лама Даши-Доржо Итигэловэй мүнхэ бэс манай эндэ хэлэһэн юумые зүб байһые гэршэлжэ үгэнэ.

Шэнэ эрдэм ухаанай туйлалтанууд болон урда сагай шажан мүргэл, тэрэ тоодо бөөгэй мүргэл – эдэ булта нэгэ үндэһэтэй гэжэ баталха байнабди.

Мүнөөнэй шэнэ гэгдэдэг эрдэм ухаанай хүгжэжэ байха шатада Цыбик Цынгевич Хобраковой бэшэһэн ном Байгаали болон Хүн түрэлтэнэй «хамтын» түүхэ болон бусад асуудалнуудые шэнэ ёһоор хараха арга хүн бүхэндэ олгохо байна. Зүүн зүгэй дайшалхы эрдэмэй хүсөөр зосоогоо бисалгалай хүсөөр субарга бодхоохо дүримые бодото дээрэнь үшөөл һайнаар ойлгожо абаха, хэрэглэжэ шадаха хэрэг үшөөл саашадаа нарижуулагдаха, олон мянган хүнэй хабсаадаг болохо талада нилээд ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ байһанинь элирнэ.

Профессор С.Ш.Ускеевэй бэшэһэн оролто үгые дэлгэрэнгыгээр тайлбарилха зуураа зосоогоо субарга бодхоохо гэшэнь юун гэшэб гэнэн асуудалда харюу үгэжэ туршя. Юундэб гэхэдэ, номой автор бөөгэй шажан мүргэлдэ үндэһэлэн, угаа нонин юумэ уншагшадта, юрын хүн зондо дурадхана гэшэ.

2-дохи мянган жэлдэ эгээн ехэ габьяатай хүн – Эзэн Богдо Чингисхаан угаа ехэ газар дайда ба арадуудые мэдэлдэ абажа үрдийн байбашые, нимэ зарлиг гаргаһан байдаг.

«Нэгэшые хүн монголые богоол болгохо эрхэгүй, Нэгэшые монгол богоол болохо эрхэгүй».

Тус зарлигые хэншые болюулаагүй. Еврейнууд ба монголнууд – оройдоо хоёр арад бүхы дэлхэй дээрэ эгээн хомор, шухаг арадууд болоно гээд Чингисхаан империн 800 жэлэй ойдо зориулһан ном соо нэгэ ород элитэ ехэ эрдэмтэн бэшэһэн байдаг. Тиймэ болохоолоороо эдэ хоёр арадууд эрхэ сүлөөгөөр эгээн ехээр хангадһан арадууд болоно. Жэшээлхэдэ, эдэ арадууд эхир хүбүүдэй нэгэн болоно гэжэ үлгэр туужа дотор хэлэгдэдэг. Эхир аха дүүнэр Иаков Исав хоёрһоо еврейнууд, арабууд гараһан гэжэ удаадахи үлгэр бии. Еврейнуудэй ударидагша Иаков эгээн түрүүн бии болоһон тухай булганда дуулгаад, бүхы засагаа гартаа абаһан гэдэг. Тэрэһээ уламжалан, «хараалтаар» баян арабууд, засагтай болохын тула дайралдадаг, зэбсэгэй хүсөөр еврейнуудтэй адли эрхэтэй болохо тухай бодомжолдог, тэмсэл ябуулдаг байнаар.

Монголнууд болон түрэг бүлэгэй үндэһэтэн мүн лэ эхир аха дүүнэрһээ гараһан гэжэ тоологдодог. Энээн тухай түүхэ бэшэг үгы юм. Гансал фольклорно зохёолнууд соо бөөнэрэй үе үшөө аман үгөөрөө дамжуулан хэлэдэг ушарнууд энэниие гэршэлдэг. Жэшээлхэдэ, эхирд угтай бөөнэр «Эрэн гутаар эсэгэм бэлэй, эрьсын габэ эхэм бэлэй» гэжэ олон мянган жэлэй саада тээхи уг гарбалаа дурдадаг юм. Буряад-монголнууд бүхы монголнуудай, түрэг хэлэтэй арадуудай анхан бии болоходо байһан гэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди. Ехэ багшанарай хэлэһэнэй ёһоор, нэгэ эхирһээ монголнууд гаража, нүгөөдэ эхирһээ тува, алтайцууд, яхадууд, киргизүүд, казахууд бии болоһон гэжэ баталагдадаг. Саашадаа хэлэбэл, манай хүнүүдэй ухаан бодолой эрхэ сүлөөтэй болоогүй дээрэһээ терроризм, архидалга, нарко-бодос эдикэ, үндэһэ яһанай илгаа хараха, хүниие алаха болон бусад гэмтэ ябадал гаргаха ушарнууд дайралдана.

Гансал сүлөөтэ ухаан бодолтой хүнүүд дэлхэйн эртын үе сагай хургаалнуудые шудалжа, сэгнэжэ, зүб тошолол хэдэг байна. Бидэ – буряадууд, монголнууд үе сагнаа хойшо «Хүхэ мүнхэ тэнгэридээ» мүргэжэ, гал болон газарай аша туһаар ехэ юумэ туйлажа шадаха байнабди. Еврейнууд болон буряад-монголнууд тухай хэдэн үгэ хэлэе. Бүхы еврейнууд үри һадаһан ба уг гарбалаа эхынгээ угаар тоолон тодорхойлодог, тийхэдэ буряад-монголнууд хадаа уг гарбалаа эсэгынгээ уг гарбалаар гэхэ гү, али эршүүлэй зүгһөө уг түүхээ тоолодог байна. Еврей яһатан өөрынгөө хэлээр, «зөөлэн үгөөрөө» бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ мэдэжэ байхаднь, монгол улад зон миин лэ бар хүсөөрөө, буу зэбсэгээрээ бусад арадуудые дайлажа абаһан байна ха юм. Эхэнэрүүд ба эршүүлэй, Баруун ба Зүүн зүгэй шажан мүргэлтэй хүнүүдэй, наранай гараха ба орохо элшэ хүсые нэгдэхэжэ шадабал, бүхы дэлхэй дээрэ засаг гарта абажа, зонхилогшо болохо гэнэн хараа бодол бии.

Бүхы арадууд замбуулин түбитэй холбоотой гэшэ. Жэшээлхэдэ, христиан мүргэлтэй хүнүүд 10 гол хургаалтай, еврейнууд аяр 613, буряад-монголнуудай – 13 гол хургаалтай зон болоно. Олон гол хургаалтай хадаа түргэн саг соо тэдэнь бэлэхэнээр хазагайруулагдажа болохо юм.

Буряад-монголнууд табан гол хургаалаа баримталха уялгатай: хүниие хороохогүй, хүнэй зөөри абахагүй, худал хуурмаг ябадал гаргахагүй, архи болон бусад хорото юумэ хэрэглэхгүй, бусад муу

Шажан мүргэл

муухай юумэндэ оролсохогүй. Тэрэшэлэн бөө мүргэлэй ёһоор, хүнүүд түрэл хэлээ, соёл болбосо-ролоо мэдэхэ, буряадууд наа, гансал буряад нэрэтэй ябаха (ямаршые гүрэн өөрын тугтай байдаг шэнгээр) ёһотой. Ухаан бодолой-нгоо сүлөөтэй байдаггүй дээрэһээ фашизм, терроризм, архидалга, наркотик хэрэглэхэ, скинхед бүлэгүүдые байгуулха, бар хүсэ хэрэглэхэ гэхэ мэтэ олон муу муухай ушарнууд дайралдана.

Буряад арадай эртын урда сагнаа хойшо сахин шүтэжэ яба-

3. Газар Эхэ Дэлхэйһээ баян ехэ юумэн үгы.

4. Хүхэ Мүнхэ Тэнгэриһээ эхитэй, хүсэ ехэтэй уг гарбалһаа үнэтэй дүтэ ехэ юумэн үгы.

5. Бурхан багшын хургаалһаа зүб һайхан, ехэ хургаал үгы.

Энэ табан Агууехэ гэдэг. Энэниие саашадан тайлбарилая:

Юундэ тийнэб гэхэдэ:

1. Хүхэ Мүнхэ Тэнгэри – Космос гэшэмнай гансал эхигүй, захагүй, түрэдэггүй, үхэдэггүй Мүнхэ юумэн. Бүхы юумэн: Одо мүшэд, наран харанууд, газар дэлхэйнүүд, бурхад, амитай амигүй юумэд булта Космос сооһоо түрэхэ, сагайнгаа үнгэрхэдэ, баһал космос руугаа таража ошодог. Космосой элшэ бүхы юумэн соо суу ороод, тараад байдаг, гансал хубилдаггүй мүнхэ юумэн – хогоосон шанар тийхэдээ эгээл Үндэр Ехэ болоно.

2. Хүхэ Мүнхэ Тэнгэри – Космос соо бүхы юумэн, одо мүшэд, наранууд – гал-плазма болоод байдаг. Газар шэнги хатуу гариг – планетэнууд ехэ үсөөн гэдэг, тэдэ дэлхэйн досоонь баһал гал-магма гээд байдаг. Тиймэһээ Бурхан багшын хургаалай Ехэ Сахиулан Бурхад хуу галаар харагдаад, зурагдаад байдаг. Тийхэдээ Гал заяашамнай эгээл ехэ хүсэтэй юумэн гэшэ. Монгол угсаатай арадуудай бэнь галтай холбоотой гэдэг. Тиймэһээ монголшууд урдан Хүхэ Мүнхэ Тэнгэридээ, Галдаа шүтэжэ байхадаа, дэлхэй эзэлдэ байһан юм. Юундэб гэхэдэ, энэ хоёр Агууехэ заяашад хүсэ шадал үгэдэг, зарга засаг барюулдаг, тийхэдээ эгээл Ехэ Хүсэтэй болоно.

3. Дэлхэйн бүхы амитан, хүн зон газарай хүсөөр амидардаг, бүхы эдэе хоол, газ, нефть, ашагта малтамалнууд, алта мүнгэн – хуу газарһаа. Бурхан багшын хургаалай Баян Намсарай, Арьяа Замбала гэжэ баялиг үгэдэг бурхадай зүүн мотор (бурханай гар) дээрэнь хулгана зураатай байдаг (газар соо байдаг амитан). Газартай холбоотой арадууд (жэшэнь, арабууд) ходо баян байдаг. Байһан газартань ходо нефть, газ гаража байха. Тийхэдээ Газар Эхэ Дэлхэйһээ баян ехэ юумэн үгы гэнэ.

4. Ямаршые хүн, тэб гэжэ Тэнгэриһээ буугагүй, хэзээ нэгэтэ эхин эхэ эсэгтэй байдаг. Тэрэ эхин Эсэгэ Эхэ хоёрнай – Хүхэ Мүнхэ Тэнгэриһээ – Космосхоо эхитэй, түрэл арадаймнай эхин ехэ, Эсэгэ Эхэ Сахиулан бурхаднай болоно гэшэ. Тэндэһээ эхилжэ тоогүй олон үе залгажа, уг гарбалнай ябана. Хүнэй үхэхэдшые, түрэхэдшые тэдэ бурхад угтажа абажа байдаг гэдэг.

Тэрэ олон үе соо байһан түрэл арадаймнай бүхы хүсэтэй хүбүүдынь, басагадынь урда сагта ехэ-ехэ хаанууд, хатанууд байһан, ехэ баатарнууд, (жэшэнь: Бүртэ Шоно, Чингис хаан, Баргуджин-гуа, Алан-гуа мэтэ) ехэ бөөнүүд, удагад байһан хадаа, мүнөө сагта түрэл арадайнаа Сахиулад боложо аршалжа, абаржа ябадаг. Тийхэдээ Хүхэ Мүнхэ Тэнгэриһээ эхитэй хүсэ ехэтэй уг гарбалһаа үнэтэй дүтэ Ехэ юумэн үгы гэдэг.

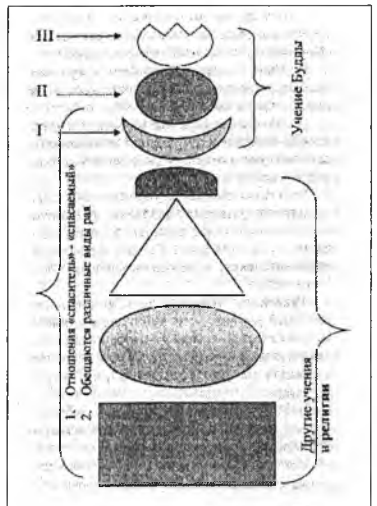
5. Бурхан багшын хургаалһаа зүб һайхан ехэ хургаал үгы гэдэг. Юундэб гэхэдэ, ганса энэ хургаал дүүрэн хайратай, амитадые минни шини гэгэе хубаангүй, дэлхэйн бүхы зурган зүйл Эхэ хамаг амитадые аршалжа, абаржа, Сансарын хүрдэһээ гаргадаг.

Степан ДОРЖИЕВ,
РФ-гэй Журналистнуудай
холбооны гшүүдэй
(Түгэхэлынь хожом гараха).

даг мүргэлнай тэнгэри мүргэл болоно ха юм. Бүхы Ази түбин, Хойто Америкын хүн зон олон зуун жэлдэ гансал бөө мүргэлтэй байһан гээд түүхын баримтанууд гэршэлнэ.

Бөөнэр хадаа Байгаалин Хүхэ мүнхэ тэнгэридэ дээрэһэмнай хаража байдаг ухаан бодолоймнай элшэ (эли) хүсэлтэй холбоо байгуулжа шададаг дээрэһээ заримдаа бүүдүлиг зантай, дээгүүр ханаатай байдагынь ойлгосотой. Бөө болохын тула тусхай хургуули дүүргэдэггүй, харин нэгэ угай хүнһөө нүгөө хүндэ түрэлхи хүнүүдхэ дамжан ородог гэшэ.

Пэрбээлжэн зурагаа эндэ үшөө дахин харуулая.

Бөө мүргэлтэй хүнүүд уг гарбалаараа, шуһаараа дамжан ерэн гээд буряад зон урданһаа хойшо хэлсэдэг һэмнай. Хэрбээ хэрээһэтэ алдартын шажанай епископтэ ямар нэгэ бөөгэй хандаа һаань, тэрэ алдартын шажантан юушые бүтээжэ шадахагүй. Юундэб гэхэдэ, тэрэ бөөнь хэзээдшые (урдань, мүнөөшые) хүзүүндээ хэрээһэ зүүжэ ябаагүй хүн байна шуу. Тийгээдшые христиан мүргэл Уһан шанартай, бөө мүргэл – Гал шанартай. Гал уһан хоёр таарадаггүй, уһанинь галаа унтарааха. Дэлхэй дээрэ бүхы шажан мүргэлтэн хоорондоо хэдышые илгаатай наа, арад түмэндээ аша туһатай хүдэлмэри ябуулжал байдаг гээд онсолон тэмдэглэхэ шухала.

Агууехэ Монгол Уласай алдар солын эхин боложо түбхинэһэн Баргуджин-Түхэм гэжэ алдаршаһан, Баргажан нотагта ингэжэ хэлсэдэгые дуулаа һэм:

ДЭЛХЭЙ ДЭЭРЭХИ ЭГЭЭН ХҮСЭТЭЙ, ЭГЭЭН ПАЙХАН ПУРГААЛ
1. Хүхэ Мүнхэ Тэнгэриһээ үндэр ехэ юумэн үгы.
2. Гал Ехэ Заяашаһаа хүсэтэй ехэ юумэн үгы.

Абида Номтоевич Содномов Хэжэнгын Худанай Үртөө нутагта 1930 оной түмэр морин жэлдэ түрэнэн юм. Абида Номтоевич буряад хэлэн ба уран зохёолой оюун бэлигтэй багша, буряад хэлэнэй гүнзэгы мэдэсэтэй, буряадай хэлэ бэшэг шэнжэлэлгэдэ маша ехэ габьяатай эрдэмтэн байхан. Ажал хэрэг тухайнь, түрэл буряад хэлэнэйнгээ хүгжэлтэдэ оруулхан шэн габьяа тухайнь, урин найхан абари зан тухайнь хургажа дэбжүүлхэн шабинарын, суг ажаллахан нүхэдын, түрэлэйнь зон, Абида Номтоевиче мэдэхэ таниха байхан бэшэшье хамаг хүн зон Абида Номтоевиче харуул найхан үгөөр, сэдхэлэй гүнзэгыһөө уяран дурсан ханажа ябадаг юм.

Чингис ГУРУЕВ, Буряадай арадай артист, Россин соёлой Петровско академиин гэшүүн, уран зохёолшо, Буряадай мэдээжэ дуунуудай автор:

- Абида Номтоевич Содномов табяад гаран онуудай тэн багаар манай табадахи, зургаадахи, долоодохи классуудта нуража байхаданнай, Дээдэ-Хэжэнгын дунда хургуулида ерээд, буряад хэлэ ба грамматика заахан юм. Тиихэдээл айхабар бэрхэ, тиимэ гүнзэгы мэдэсэтэй, зааха зүйлөө найн мэдэдэг багша байгаа. Ехэ аажам, маанадтаа юумэ ойлгуулжа үгэхэ эрхим шадабаритай хэн. Би тэрэ гэнэнхээ хойшо Абида Номтоевиче ехэ зохидоор ханадагби. Юундэб гэхэдэ, буряад хэлэнэй дүрим, буряад хэлэнэй уран найхан үгэ тухай маанадта ехэ зохидоор ойлгуулжа үгэдэг байгаа. Мүн тиихэдэ Хоца Намсараев, Цыден Галсанов болон бүхы манай яруу найруулагшад ба зохёолшодой зохёолнууды ехэ дүйтэйгөөр хөөрөжэ, хонирхолтойгоор ойлгуулжа үгэдэг, тиихэдээ тэрэ дүрим гээшэдэ ехэ анхарал хандуулдаг байгаа гэшэ гэжэ би мүнөө ханадагби. Тэрэнхээ уламжалжа, би бүхы наһаараа буряад соёлдоо ажаллан, буряад хэлээ хо до дээрэ үргэжэ ябадаг нэгэннин гээшэлби даа гэжэ би мүнөө болоходоо, Абида Номтоевичойнгоо дурасхаалда хэлэхэ дурамни хүрэнэ. Ехэ бэрхэ мэргэжэлтэн байгаа.

Жаран зургаан ондо минии театральна институтта нурахаа ошоходоо, Абида Номтоевич аймагай түб Хоридо, «Шэнэ Үдэ» сониний редакцияда хүдэлжэ байхан. Тиигээд минии багахан шүлэг даа, рассказ юумемни хо до заһажа, мүлжэ, зүб тээшэнь харуулжа, ехэ урагшань татадаг байхан хүн байгаа юм. Тиигээд хүүлдэнь артист болоод, Улаан-Үдэдэ хүдэлжэ байхаданнай, Абида Номтоевич Буряадай Эрдэмэй түбтэ ерээд хүдэлжэ байгаа.

Тиихэдээшье багшатайгаа уулзажа, ехэ хонирхожо хөөрэлдэдэг хэм. Аажамхан даа, бэшэһэн юумэс асаржа харуула гэхэдэнь, би бүри артист хүн, залуу хүн хадаа бүри омогтой хүрхэй хүн ябаа хэн бээбэ тиихэ үедэ. Би мүнөө ханадагби, харуулжаш байхаяа яахан хүнбиб гэжэ. Ехэл найн зантай, тээд хүбүүнинишье, Агуу гэжэ, уран зохёолшон болоод ябахан.

Виктор ГУНГАРОВ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй дид-доктор, буряад хэлэ бэшэг шэнжэлэлгын ба хүгжөөлгын талаар габьяа ехэтэ эрдэмтэн:

- Би Абида Номтоевиче ехэ үнинэй мэдэхэ хүнби. Хөөрхэдэ дүрбэдэхисэ дүүргээд, дээдэ Хэжэнгын долоон жэлэй хургуулида орохоё ошоходоо, түрэлэй хэлэнэй нэгэ залуу багша ерээд байхан юм. Тэрэннай Абида Номтоевич байгаа. Тэрэ саһаа хойшо би Абида Номтоевичтой ехэ холбоотой ябахан хүн гэшэб. Гэр бүлын гэшүүдые бараниень мэдэхэб. Абида Номтоевич багшала байхаданнай, ехэ хэлэндэ бэрхэ, заадаг предмедэ аргагүй найн

Дурасхаал

р-ад Республикын гүрэнэй шангай лауреат:

- Абида Номтоевич Содномовтой бүри табяад онуудай тэгэндэ, интернат хургуулида нуража байхаданнай, «Буряадай залуушуул» сониндо, уран зохёолой нэгэдэл Сэрэн-Базар Бадмасвай

Номтоевич уран зохёолой талаар ехэ баян библиотектэй байха, тэрэн сооһоо энэниие уншанагши гээд, Гомбожап Цыбиковэй хоёр боти номуудайнь эгээ түрүүн гарахаданнай, намда бэлэглээ агша хэн. «Миша, энэниие хуудаһанһаан хуудаһан хүрэтэрнь уншаарай» гээд

БЭЛИГ ТҮГЭС БАГША, ЭРДЭМТЭН

мэдэдэг хүн байгаа. Маанадта ехэ оролдосотойгоор заажа үгэдэг байхан юм. Тиигээд долоодохиёо дүүргээд, наймадахида ороходоо, Абида Номтоевич тэрэ хэн хугасаада «Хэжэнгын гол» сониндо корреспондентээр хүдэлдэг болошонхой байхан юм.

Тиихэдэ шүлэг бэшэдэг болонхой байгаа. Тиигээд Абида Номтоевичын туһаар «Хэжэнгын голдо» таба-зургаан шүлэг гаргуулан хүм. Редактировалха, заһаха. Тиигээд арбадахия дүүргээд, институтта ороод, хүүлдэ Абида Номтоевиче Хоридо, редакцияда хүдэлжэ байна гэжэ дууладаг байгаа. Дээдэ хургуулиа түгэхөөд, гурбан жэл соо ажаллаад, эндэ «Институт общественных наук» гэжэ байгаа гүб даа, тэндэ далан ондо ажалда ороод, коридор соо ябажа ябатарни, Абида Номтоевич тэндэ ябажа ябаба. «Уу, Абида Номтоевич, эндэ хүдэлдэг хүн гүт?» - гэхэдэмни, «Тиимэ», - гэбэ. Тэрэннай хэлэ шэнжэлэлгын таһагта хүдэлдэг байгаа хэн. Тэндэ манай элитэ эрдэмтэн Сэбэг Бобоевич Цыдендамбаевтай ударидалга доро ехэ хэн ажал хэжэ гарахан байха. Юундэ Абида Номтоевич тэрэ ажалда орооб гэхэдэ, Сэбэг Бобоевич урижа, Хоридо хүдэлжэ байхаданнай асархан юм. Тэндэ хүдэлжэ байхаданнай, «Буряад хэлэнэй тайлбари толи» гэжэ маша ехэ словарь бэлдэжэ байгаа гүб даа. Тэрэ словарь бүтээлгэндэ аргагүй ехэ ажал хэһэн, буряадуудай ажаһуужа байхан хамаг газараар хэлэ шэнжэлэлгын экспедицитэй хуу ябалсанан, хэһэн ажалын ехэ даа. Эрдэмэй олон статья бэшэһэн юм ааб даа. Тиигээд аргагүй сэдхэл найтай хүн байгаа. Абида Номтоевичтой наһа баратарнь сугтаа хүдэлжэ гарахан хүн байна гэшэб. Абида Номтоевич эрдэм шэнжэлгын статьянууднаа гадна, «Буряад үнэндэ» хо до бэшэдэг байхан шуу даа.

Эрдэмэй экспедицидэ ябаһанаа, Буряадай уран зохёолшодой номууд тухай, институтайнгаа мэргэжэлтэдэй ямар ажал хэжэ байнаб, тэрэн тухай олондо мэдээжэ болгожо байдаг хүн байхан юм. Институдайнгаа ехэ олон зондо ажал хэрэгтэнь туһалдаг байгаа. Бишье ошожо туһалуулан хүнби. Энэмнай юун гэшэб, энэниие хайшан гээд, яагаад бэшэхэ юм, яага ойлгохо юм гэжэ нурахадаш, ехэ тодоор хэлэжэ үгэхэ. Сугтаа хүдэлжэ байхан залуушуул Абида Номтоевичто ошожо, хо до юумэ нурадаг, асуудаг байхан. Зондо хо до юумэ заажа, консультацэ үгэжэ байдаг хүн байгаа.

Михаил БАТОИН, уран зохёолшо, драматург, Буряадай Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ, Бу-

ударидалга доро байдаг юм хэн, тэндэ харалсагша хэмди. Тиихэдэ балай ехээршье дуугаралсадаггүй байгаабди. Пүүлдэ арбадахие дүүргээд, армид абаха болоод, нүхэр хүбүүндэ, Хэжэнгэдэ, Бадмацыренов Колидо ерэн гэхээмни, Абида Номтоевич тэндэ буряад хэлэ, литературы багша байжа байба. Тиигээд анханай танил зон шэнги аргагүйнүүд боложо, найн танилсажа, нүхэртэйнь, Сэжэмаатайнь танилсажа, бүри дүтэ танилсалгамнай эндэһэ эхилхэн юумэл даа. Тиигээд армид ерээд, нутагтаа номоной секретаряар, түрүүлгшээр хүдэлжэ байхаданнай, Абида Номтоевич Хэжэнгын районой газетэдэ хүдэлдэг хэн. Би Хэжэнгэ ерэхэ бүхэндэ Абида Номтоевичойдо сула ородог, сайеһынь уудаг, хамаг номноо хуу хөөрэлдэдэг, тиигээд бэшэ болоһон юумэс Абида Номтоевичто, тэрэ аймагай сониниие буряад хэлэн дээрэ гаргадаг хүн байгаа, түрүүн үгэжэ, уншуулжа, тиигээд лэ толилуулдаг хэнби. Тиихэдэ Абида Номтоевич минии зохёол бэшэхэ сагаймин эхин дээрэ байхан юм гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тиигээд хүүлдэ Хэжэнгэ, Хори, Ярууна гурбан аймаг бии боложо, Хори дээрэ «Шэнэ Үдэ» сонин гарадаг болоходонь, Абида Номтоевич тэндэ баһа тэрэ сонин гаргалсадаг хүн, би тиихэдэнь баһа Хорин банк юумэндэ ошоходоо, Абида Номтоевичтоо гэртэнь, ажалдан сула хүрэхэл, Абида Номтоевичтоо бэшэһэн юумэс асаржа, үгэжэ, иигээд лэ байдаг хэмби даа. Тэрэнэй эгээ түрүүшын бэшэһэн рассказуудыемни «Шэнэ Үдэ» сониндо толилоо хэн, мүнөөшье сониной тэрэ хуудаһыень, фото-зурагтаймин гаргаһан, тэрэниень би ехэ хадагалжа ябадагби. Тиигээд лэ минии зохёохы замай эгээл эхин дээрэ байхан юм даа, багшамнишье гэжэ хэлэхэдэ болохо юм лэ даа. Грамматикын талаар намдаа гэнтэ юун хүн гээд, заабаринууды ехэлээд орхидог юм хэн. Бүри хүүлдэшье болотор, эндэ Улаан-Үдэдэшье байхаданнай, би «Үнэндэ» хүдэлдэг байгаа, эндэ баһал сула Абида Номтоевичтоо гэр байраар эндэ байшахаш даа. Тиигээд хамаг уран зохёол тухай дуугаралсаал бээбди даа. Абида Номтоевич, мүнөө эрдэм шэнжэлэлгын түб гэнэбди, тэндэ хүдэлдэг болонхой. Баһал тэрэ бэшэһэн зохёол юумемни ехэл хонирхожо, хаража байдаг юм хэн. Аха хүн, багша хүн, сула заабари хэлэһэн байгша хэн, мүнөө тэдэниень тодо хуу ханажа ябадагби, тиигээд бидэ гэртэхи нээрээ, гэрбүлөөрөө нүхэсэдэг, имэ зон байгаалди даа. Тиигээд лэ хэдынэйшье сагтаа, ерэхэдэ гү даа, заабол, Абида Номтоевичтондоо орожо, хонон үнжэн, хамагаа хөөрэлдэжэл хонодог хэмди. Абида

олдоогүй номин тэрэ зохёол уншажа, Абида Номтоевичойнгоо тэрэ хүтэлбэри доро ябаһан шэнги болодог хүнби даа. Мүнөө бурханайнгаа орондо хоюулан Сэжэмаатайгаа ябаа юм ааб даа. Үхибүүдын яһала найн ябаһан гэжэ дуулажа, нурагшала ябадагби. Тиимэл байха ёһотой даа. Иигэжэ Абида Номтоевич Сэжэмаатайгаа маанадтаа хэзээдэшье мартагдахагүй, тиимэ ехэл номин хүн байгаа юм даа. Абида гэжэ бурханай нэрэтэйш гэжэ байжа нэгэтэ шоглооды абадаг хүн хэм. Тэрэ Абида бурхан шэнги найн зантай, урагшаа ханаатай хүн ябаһан юм даа.

Булат ЖАНЧИПОВ, уран зохёолшо, Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат:

- Абида Номтоевич ехэ найн хүн байгаа. Абида Номтоевич Содномовтой би үни заяанһаа, жараад онһоо танил хэм. Хорин районно газетэдэ хүдэлхэн гэшэ. Харалсадаг уулзадаг хэмди. Ехэ нягта, хэлэһэн үгэдөө эзэн, тоб гэмэ хүн байгаал даа. Тиигээд нэгэтэ манайда ошоё гэхэдэнь, тэрэ үедэ би Саяан дээрэ байгаа, трамвайгаар Абида Номтоевичтондоо ошоод, хоюулаа, гэртэһэниень хуу байгаа, дуугаралсажа сайлабади.

Абида Номтоевич шүлэг, зохёол бэшэдэг хүбүүдэйнгээ сониндо хэблэгдэһэн зүйлнүүдыень хайшалжа абаад, хадагалаад байдаг байгаа. Тэрэнэ намдаа харуулба гэшэ. Хамаг гараа болоһон гурбан номуудни, согсолборинуудни хуу байна. Нам тухай бэшэгдэһэн статьянууд, шүүмжэлгэнүүд. Тиигээд оройдоо оложо ядаһан «Уулын нарһад» гэжэ рассказаа Абида Номтоевичой суглуулбаринууд соо харажархиба. Оо-ёо даа, тэрэнэ бүхы архивуудаар бэдэржэ, оложо ядаад байгаа. Тэрэнэ заһаад баряад, ном юумэндэ оруулаа хэмби.

Хүбүүниень, уран зохёолшо Агуушье номхон зохид хүбүүн байхан юм даа. Яһала хэлэ бэшэгтэ бэрхэ, даруу агша хэн. «Молодэжэ Бурятия» редакцияда хүдэлхэн. Хуу найн удхатай угтай зон байгаа. Дээгүүр хэргэнэхэ хааганахагүй, ехэ номгон даруу.

Аша зээнэрын, түрэл гарбалынь олон ааб даа. Аргагүй найн ханаатай, даруухан даа, нягта нарин, ёһотой буряад гэшэ байгаа, хүбүүндэнь тиимэ зан байгаа, Агууда.

Шираб ЧИМИТДОРЖИЕВ, Буряадай элитэ эрдэмтэн, ниитын ажал ябуулагша, түүхын эрдэмэй доктор, профессор:

- Абида Номтоевич манай нутагай Хэжэнгын хүбүүн гэшэ ааб даа. Намһаа хоёр-гурба наһа дүү

байгаа юм. Энэ хүмнай хургуулиа дүүргээд лэ, багшын дээдэ хургуулида нуража байгаад, буряад хэлэ бэшэг шэнжэлгын ажал эрхилхэн. Тиигээд лэ ажабайдалайнгаа ехэнхи олон жэлдэ Буряадай Эрдэмэй түбтэ хүдэлжэ байгаа. Сэбэг Бобоевич Цыдендамбаевтай ударидалга доро. Тиигээд нилээд олон юумэ шэнжэлхэ, диалектологи гэжэ шэнжэлхэ, орфографи гэжэ шэнжэлхэ, элдэб темэнүүдээр лэ юумэ шэнжэлэлгэ хэдэг байгаа. Экспедицидэ гарадагыень би мэдэнэб. Оло дахин. Баруун буряадуудта ошохо, эндэхи нутагай аймагуудта ошохо, ехэ юумэ суглуулхан байгаал даа. Тэрэ словарь суглуулганиень ехэл юумэ хээ гэжэ ханадагби. «Буряадай элитэ ажал ябуулагшад» гэжэ ном Михайловтай бэшэжэ байхаданнай, хоёр боти бидэ гаргаабди, эндэ элдэб очеркнүүд оронхой, энэ ном бэлдэхэдэмнай, Абида Номтоевич туһалдаг байгаа. Материал юумэ суглуулалсаха даа, манай материал зүб бурууеһынь хаража үзэхэ, хаана ошожо, ямар хүнтэй уулзажа материал абаха гэшэб гэжэ хэлэхэ үгэхэ. Тэрэ хүмнай хүнтэй, арад зонтой хөөрлэдэхэдөө ехэ найнаар хөөрлэдэжэ шадаха, ехэ зохид зантай хүн байгаал даа.

Өөрөөшье баһа юумэ бэшэдэг байгаа ха юм даа. Манай «Үнэн» сониндо, «Байгал» сэтгүүлдэ очеркнүүдые бэшэдэг байгаа даа. Мүн радиогоор үгэ хэлэдэг хэн даа, манай ёһо заншал тухай, хэлэ бэшэг тухай. Мүнөө мэндэ ябажа байгаа наа, ехэл юумэ баһа хэхэл байгаа гэжэ ханадагби.

Пайн хүн мартагдахагүй. Абида Номтоевич зондо урин дулаан хандасатай, хүлээсэтэй, хүндэмүүшэ, хамаг юумэндэ хоро үһөөгүй, хоморой сагаан ханаатай, найхан сэдхэлтэй хүн юм хэн. Манай Хэжэнгын хүбүүн гэжэ Абида Номтоевиче хүндэтэ профессор Шираб Чимитдоржиевай омогорхон хэлэжэ байхы тэмдэглэе. Абида Номтоевич, үнэхөөрөөшье, ганса Хэжэнгыншье буряадуудай бэшэ, хамаг буряад зоной омогорхоор, уян урин сэдхэлтэй, харуул ухаатай, хүнэй шэмэг гэмээр хүн хэн.

Абида Номтоевич багшые сэдхэл соогоо найн найханаар дурсан ханажа ябаа шабинарнуудтань, танилнуудтань, нүхэдтэнь, түрэлхидтэнь гүнзэгы баяраа мэдүүлжэ, хамаг найн найхание, элүүр энхэ, ута наһатай байхыень хүсэе.

Будажан АРСАЛАНОВ, Россин Журналистнуудай холбооной гэшүүн.

"ХҮСЭЛШЬЕ БИИ, ХҮСЭНШЬЕ БИИ..."

Вилия Алсантиевна АГАЛОВА дахинаа **Россиин пенсионернуудай холбооной** **Буряадай таһагтахы түрүүлэгшээр** **томилогдоо.**

Буряад Республикада ехэ эдэбхитэй, зоригтой наһатай зон ажаһуудаг юм. Тэдэнэр хүүгдээ зохидоор хүмүүжүүлдэг, сүлөө сагтаа спортоор бээ хоридог, хатар нааданда, дуунда дуратай юм.

"Россиин пенсионернуудай холбоон" гэжэ Буряадай таһагай эдэбхитэе наһатай зон гээд одоолшы хэлэхээр бэшэ. Энээн тушаа тус эмхиин түрүүлэгшэ Вилия Алсантиевна Агаловатай хөөрөлдэһэнэй удаа ойлгооб.

эмхидэ "Алтан намар" гэжэ хоор бии юм. Тусдуунай ансамбль хотын болон республиканска талмайнууд дээрэ ехэ үргэн дэлисэтэйгээр үнгэргэгдэдэг юм. Бидэ эршүүлэй вокальна бүлэг эмхидхэнхэйбди.

Манай эршүүл элдэб талмайнууд дээрэ ехэ амжалтатайгаар дуу дууланад. Ород драмын театрай эндэр дээрэ Пенсионно жасын ойн баярта хабаадалсаа.

- Пенсионернүүд спортоор бээ эдэбхитэйгээр хоринго гү?

- Аймагууд дотороо спортивна мурьсөөнүүдые үнгэргэнэбди. Буряадта ба Росси дотор эгээл түрүүшын болоһон пенсионернүүдэй спартакиада 2009 ондо Хяагтада үнгэрөө. Иимэ хэмжээ ябуулга үнгэргэжэ, бидэ пенсионернүүдэй ехэл эдэбхитэй, урагшаа ханаатай, дорюун, элүүр энхэ байхыень гэршэлжэ харуулаабди. Мүнөө үе сагай пенсионернүүд ажал хэрэгтээ бэрхэ, сүлөөшье сагаа дэмбэрэлтэй зохидоор үнгэргэжэ шадахыень бидэ харуулаабди. Тэрэ ханамжымнай Россиин Пенсионно жасын Буряадай управлениин дарга Евгений Казакович Ханхалаев, социальна хүгжэлтын талаар Правительствоын түрүүлэгшын орлогшо Баир Гвибалович Бальширов, муниципальна байгуулгануудай гулваанар, физкультура болон спортын талаар республиканска агентство, Элүүрые хамгаалгын министерство, хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министерство гэгшэд зүбшөөгөө, тухалаа.

- Та "Ниитэ нэгэн Росси" гэжэ партиин гэшүүн болоно гүт?

- Үгы, би партиин тала харагшадтай тоодо оролсонхойб.

- Ветерануудай республиканска советтэй ямар харилсаатайбта?

- Республикын ветерануудай совет болон манай эмхи нэгэ ажал ябуулна гэшэбди. Тинн ажал хүдэлмэридөө бидэ суг хамта пенсионернүүдэй эрхэнүүдые, хуулинуудые хамгаалнабди. Харин ажал хэрэгтээ элдэб аргуудые хэрэглэнэбди.

Мүнөө үе сагта "Ажалай ветеран" гэжэ нэрэ зэргэтэй зон тон үсөөн. Россиин хэмжээнэй гүрэнэй шагналнуудтай эдэбхитэд энэ нэрэ зэргэдэ хүртэдэг юм. Эдэ зон республиканска ветерануудай советдэй гэшүүд болоно. Манай пенсионернүүд үшөө ажал хэхэ, хатарха, дуу дуулаха, спортоор бээ хорихо шадалтайбди. Тиимэһээ залуу хүрэгтэндэ бидэ жэшээ болохо ёһотойбди.

Эдэз хоолой болон эм домой сэнгүүдэй талаар хотын болон республиканска шалгалтануудта хабаадалсанабди. Хүн пенсидэ гарахалаараа, хүндэ хэрэггүй болооб гээд досоогоо ханана. Тиимэл хадань аша гушанар тухайгаа ханаагаа табижа байхадаа, тэрэ өөр тухайгаа үшөөл мартахагүйн тон найн байгаа. Иимэ зоние бидэ эмхи руугаа дууданабди. Манай холбооной гэшүүд суг хамта шийдхэгдээгүй асуудалнууд дээрэ хүдэлнэ, хамта амардаг юм. Элдэб клубуудые эмхидхээбди: шүлэгтэ дуратайшуулай, дуунай, шатарай. Нэхэхэ, сээсэг тариха дуратайшуул аймагуудта болон Улаан-Үдэдэ суглардаг заншалтайбди. Манай

Мүнөөдэр спартакиадын ходо үнгэргэгдэдэг болоһондонь ехэ урматайб, баяртайб. Хоёрдохи спартакиада Буряад Республикын Хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министерство эмхидхэнэ. Тус мурьсөөнүүдтэ ветерануудай республиканска эмхиин гэшүүд хабаадалсаха юм.

Мүнөө тус хэмжээ ябуулга Яруунын аймагай Нархатада үнгэрхэ юм.

- Наһатай зон пенсидэ гарахалаараа, элдэб мэргэжэл шуудалха аргатай болоно гэжэ дуулаабди?

- Тиимэ. Манай наһатайшуул хонор ухаатай, урма зоригтой зон гэшэ. Тэдэнэртэ бидэ "Эрдэм" гэжэ олонийтын университет нээгэбди. Тэрэ турбан жэлэй хугасаа соо ажалаа ябуулна. Университет Пенсионно жасын байшан соо байрланхай. Жасын хүтэлбэрилэгшэ Евгений Казакович шэнэ эд хэрэгсэлтэй конференц-зал бидэнэй хэрэглэжэ байхыемнай үгэһэн байна. Дээдэ хургуулидамнай 10 факультет бии. Факультетүүдэй хэшээлнүүдтэ өөрынгөө дураар ошоно болоно. Наһатай зондо манай багшанар миинтээр заадаг юм.

"Сад ба огород" гэжэ факультетэ БГСХА-гай агрономическа факультетэй декан, профессор, мэдээжэ теле-хүтэлэгшэ Анатолий Григорьевич Кушнарев заана. "Искусствоведение" гэжэ факультетэй деканаар Үндэһэтэнэй музейн директор Татьяна Бороньева томилогдонхой.

"Православие", "Буддизм" болон "Краеведение" гэжэ факультетүүд бии. Наһатай зон пенсидэ талаар болон хуули ёһонууд тухай социальна - хуули ёһоной болон юридическэ факультетүүдтэ тон дүүрэн мэдээсэл абаха аргатай. Олонхи наһатай зон "Элүүржүүлгэ" гэжэ факультетэй лекциинүүдтэ дуратай юм. Шагнагшад психологтой харилсаха аргатай, физкультурын хэшээлнүүдтэ ябалсанад. Спортоор бээ хорихо гээ наа, хүдөө ажахын академиин стадион соо бээз хоринод.

Хурамхаанай, Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Прибайкалийн, Зэдын, Хяагтын аймагуудта филиалнууд нээгдээ.

- Наһатай хүн хайшан гээд олониитын университетэй шагнагша болохоор бэ?

- Евгения Григорьевна Очиртаровада, университетэй ректортэ хандаха хэрэгтэй.

- Хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министрствэтэй ямар харилсаатайбта?

- Улаан-Үдын интернат-байшантай суг хамта эрэмдэг зондо анхарал хандуулха гэгээн зорилготой грант бэшээбди. Жэлэй нэгэ дахин аймагуудад семинарнуудые үнгэргэнэбди. Манай ерлэгэндэ аймаг дотор тон найнаар бэлдэдэг заншалтай юм.

- Та республика соогуураа нилээн ябаһан ёһотойт?

- Тээмэндэ Хурамхаанай, Тарбагатайн, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалийн, Хэжэнгын аймагуудад командировкодо ябаа хэм. Тэндэхи нотагай пенсионернүүд ямар байдалтайб гэжэ тон найн мэдэхэб. Аймаг дотор пенсионернүүдтэ университет нээгдэнэ. Биолог, агроном, географ, юрист болон бусад мэргэжэлтэд наһатай зондо хэшээлнүүдые үнгэргэхэ аргатай байна ха юм. Нёдондо жэл Кабанскын, Түнхэнэй, Ахын аймагуудта ошоһон байнабди. Олон газараар ябааб, республикын пенсионернүүдэй ажабайдал тон дүтөөр мэдэхэ болонхойб.

- Ерээдүйн түсбүүдээрээ хубаалдыт...

- Пенсионернүүдтэй хамта ажалаа саашан үргэлжэлүүлхэбди. Жэлэй хүүл багта пенсионернүүдэй дунда республиканска арадай уран найханай талаар эгээл түрүүшын фестиваль үнгэргэхэ түсэбтэйбди. Бидэнэртэ соёлой министр Тимур Цыбиков тэдхэмжэ үгэхэ хэн. Мүнөөдэр хэмжээ ябуулга үнгэргэхэ гэгээн зорилготойгоор ехэ бэлдэлгэ хэжэ байнхайбди. Наһатай зоной дунда олон бэлигтэй, мэдээжэ болон талаантай зон бии. Залуудаа ажалдаа ехээр анхаралаа хандуулаад, бэлиг талаангаа тон найнаар харуулжа үрдээгүй зон олон.

Мүнөөдэрэй фестивал наһатай зоной бэлиг талаангыень ехэ дүүрэнээр харуулха юм.

- Манай уншагшадта танай амаршалга.

- Россиин пенсионернүүдэй Буряадай таһагай холбооной зүгһөө танай сониной ехэ хэһэгтэйгээр гарахыетнай, олон уншагшадтай болохыетнай хүсэнэб. Эрэнэн сагаагшан түмэр туулай жэлдэ республикын ажаһуугшадта амжалта, элүүрые, жаргал эдлэхыень хүсэнэб. Манай наһатай зон өөрынгөө ажал хэрэгээр залуу хүрэгтэндэ жэшээ харуулжа байха ёһотой.

Янжама ЖАПОВА. Авторай фото-зурагууд.

- Вилия Алсантиевна, та тус Холбооной түрүүлэгшээр хоёрдохиё томилогдоо гэшэт?

- Тиимэ. Үшөө дүрбэн жэлээр.

- Мүнөөдэр холбооной правленийдэ хэд оролсоно? Нэрээрнэ нэрлэжэ болоно гү?

- Россиин пенсионернуудай холбоон 15 жэлэй болзор соо ажалаа ябуулна. Тинн манай республика доторхи холбоон 2006 ондо эмхидхэгдэжэ, далидоргоо эгээл эдэбхитэй, түрүү пенсионернүүдые суглуулаа гэшэ. Мүнөөдэр манай эмхиин правленийдэ 22 хүн. Эдэ ехэ эгээл бэрхэ эдэбхитэд, республика дотор мэдээжэ зон оролсоно: Россиин Пенсионно жасын Буряадай таһагай хүтэлбэрилэгшэ Евгений Ханхалаев, Федеральна Почтово албанай Буряадай управлениин директор Баир Ринчинов, Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академиин ректор, Арадай Хуралай депутат Александр Попов, ОАО "ТАН" гэжэ компаниин генеральна директор, Арадай Хуралай депутат Андреев Зыбынов, Роспотребнадзорой Буряадай таһагай хүтэлбэрилэгшэ Александр Болотинов, Арадай Хуралай социальна политикын талаар Комитетдэй түрүүлэгшэ Александр Стопичев, АК ОАО "Байкалбанк" правленийн түрүүлэгшэ, Арадай Хуралай депутат Вадим Егоров, Хяагтын аймагай гулваа Валерий Цыремпилов, зоние социальна талаар хамгаалгын министр Наталья Хамаганова болон бусад эдэбхитэй пенсионернүүд. Манай правленийн гэшүүд пенсионернүүдэй ажабайдал тон найнаар мэдэхэ зон гэшэ.

- Хэһэн ажал тухайгаа хөөржэ үгыт?

- Энэ хугасаа соо ажалаа тон эдэбхитэйгээр, хонирхолтойгоор ябуулаабди. Улаан-Үдэдэ болон республикын аймагууд дотор холбооной өөһэдын таһагуудые эмхидхэжэ эхилээбди.

17050 гэшүүд манай холбоондо бии юм. Тэдэ холбооной эдэбхитэй

Мүнөөдөр Улаан-Үдэ, Эрхүү, Шэтэ хотонуудта «Татар ажиллагаа» («Операция «Татар») гэхэн Монголой ба Россин бүтээхэн кино гаража эхилбэ. Эндэ гол геройн роль манай нютагыг суурхуулхан Амархуу Борхуу наадаба. Үнгэрхэн амаралтын үдэр Улаан-Үдэдэ түрүүшын харалга эмхидхэгдээ.

Тус фильмдэ наадахан артистнар Улаан-Үдын харагшадтай уулзаба. Энхтайван Батхуу, Дагваажамы Батсүх, Ганболд Эрдэнэбэлиг, Эрэнхүү Одгэрэл, киногой режиссёр Бат-Үлзийн Баатар, продюсер Есмүнх гэгшэдые Россин талаһаа продюсераар хүтэлбэрлэн Эрхүү хотын «АИСТ» телекомпаниин генеральна директор Амгалан Базархандаев танилсуулба. Тиэхэдэ, Амархуу Борхуу өөрөө ержэ, сугларагшадые баясуулаа.

Тусхай уулзалгын үедэ Амархуу Борхуу Монголой артист Батсүхтай кино соохи дуу сугларагшадта бэлэг болгоо. Харин тэдэнэй хонирхолтой хөөрөөнүүд олоной анхарал эхэтэ татаа.

- Советскэ Союзай байха үедэ манайхин Монголтой хамта олон кинофильмнүүдые буулгаһан байна. Гүрэнэй хандархада, киногой талаар энэ харилсаан таһараа. Мүнөөдэрэй энэ кино манай хоёр гүрэнэй шэнэ түхэлэй харилсаанай эхин болобо, - гээд Амгалан Базархандаев мэдүүлбэ.

Баатар ба А.Базархандаев хоёр үнинэй нягта харилсаа холбоотойгоор хүдэлнэ. Үшөө зургаан жэлэй саада тээ «Эрхүүгэй хабар» гэхэн хүгжэмэй клип сугтаа бүтээхэн байна.

Мүн тиэхэдэ Есмүнх Эрхүү хотодо «Ирония судьбы или с легким паром-2» гэхэн кинофильм хаража, Монголдоо ошоод, 80-яад оной хуушан кинофильм шэнэлжэ, олоной анхаралда дурадхаа. Тэрэн харагшадые аргагүйгөөр хонирхуулаа. Удаань Есмүнх үшөө нэгэ фильм табиха гэжэ шийдэжэ, Баатар ба А.Базархандаевтай сугтаа хүдэлжэ эхилээ.

«Татар ажиллагаа» гэхэн кинофильм оройдоол 45 хоног соо сохигдожо, олоной анхаралда дурдахдаба.

- Юундэ «татар» гэжэ нэрэтэй болоо юм гэжэ олон хүн асууна. Урданай сагта татар гэжэ нэрэтэй дайшалхы зантай уг Монголдо ажаһуугаа. Тэдэ халхин шэнги хийдэжэ орожо, хүн зоние аладаг, хулгайлдаг байгаа, - гээд актер Эрдэнэбэлиг хөөрэнэ.

«Кино буулгаханда, яһала мүнгэн хэрэглэгдээ. Хэды мүнгэн гаргашалагдааб гэжэ хэншье хэлэхэ хананагүй. Манай мүнгөөр суута болоһон «Аватар» кинофильмын ганса хоёр секундын кадр сохихо аргатай», - гээд кино бүтээгшэд энэбхилнэ.

Мүнгэнэй шалтагаанһаа боложо, кинофильмын гол герой Тайванай (артист Амархуу Борхуу), банкда дээрэмжэлэн орохо ханан толгойдо ороно. Муухан хэрэг бүтээхэ ханаатай банкын ноёдой ханамжа Тайван мэдээдхинэ. Энээнэй түлөө тэрэниие ажалһаан хаяжархина. Үшөө тиэхэдэ геройн түрэл басаганиинь хүндөөр үбдөөд байна, операцида орохын тула мүнгэн хэрэгтэй болоно. Уйдарта дарагдаад, нөгготороо

архи нүхэртээ уугаад, банкда орожо, мүнгэ хулууа тухай ама алдана. Үшөө хоёр хүбүүдые оложо, түсэб табинад. Хэды тэрэнбэелүүлэгдээгүйшье наа, тэдэ 1 миллион 200 мянган доллар мүнгэтэй болоһоно. Унатараа энээлгүүлхэ энэ кинофильм өөһэдөө кинотеатр ошожо хараарайт.

АМАРХУУ БОРХУУ – МОНГОЛ КИНОГОЙ ГЕРОЙ

Энэ түрүүшын харалгын үедэ манай журналист Амархуу Борхуутай хөөрэлдэбэ.

- Нютагтаа буугаад байхандатнай баярые хүргэнэб. Ягаад кинодо буулгуулха аргатай болообта?

- Нэгэ үедэ Москвада Амгалан Базархандаевтай уулзаад, энээн тухай хөөрэлдөөбди. Энээнэй ашаар киноартист болооб.

- Ямар бэрхэшээлтэй нэн түрүүн дайралдаабта?

- Нэн түрүүн түрэл монгол хэлээ мэддэггүй байһанаа ойлгооб. Намда сценари асархадань, юушье ойлгоогүйб. Тэрэниие ород хэлэн дээрэ оршуулхадань, уншажа шаддаб. Үшөө тиэхэдэ 33 наһатай хүн боложо наадааб. Нэгэ заа таргалха гэхэдэ, сэх хүндэ байгаа.

- Кинофильм соо наадахада хонин гү? Өөрынгөө ханамжаар манай уншагшадар хубаалдыт.

- Кино буулгаха арга боломжонуудтай танилсахада, сэх хонирхолтой. 4-5 секундын кадр буулгахын тула 2-3 час соо бэлдэнэ. Минии бээдэ шуһаар нэбтэрхэн поролон үмэдхүүлнэ. Энэ тусхай шуһан Германиһаа асарагдаа. Элдэб жэмэсэй шүүһээр хэгдэнэн энэ шуһан сэх үдхэн байгаа, уһантай холихо саг ерээ. Заримдаа аманайнгаа хатахада, шуһаа уугаадшье абадаг байгаабди. Иимэ амтатай шуһа үшөө уужа үзөөгүй байгааб. (Энэбхилнэ).

Бултанай ханан соо би дүрбэ дахин үхөөб. Хэды тиигэбэшье минии герой амиды үлэнэ.

Манай буу соо пейнтбол нааданай зосоогоо шэрэтэй homo гээд үгөө. Нэгэ ушарта, нэгэмнай халта буудаж, нүгөөдээс тудашоо. Ехэ үбшэнтэй байгаа гээд тэрэмнай хэлээ. Бидэ шанга монгол хүбүүд хадаа, энээнине сэх ойлгоогүйбди. Харин Голливуудай түрүү артистнарые иигэжэ тудабал, тэдэ бүхы дэлхэй дээрэ зугаа тарааж, бархиралдаха байгаа. Үшөө мүнгэн дээрэ кино буулгаашадые нуулгаха хэн.

- Шинии ажабайдал ямар бэ?

- Өөр тухайгаа сэхэр хөөрэхэ дурагүйб. Ехээр хананаа бү зо-

богты, сэхэ хайн ажаһуунаб, ажални урагшатай ябана. Эдэ үдэрнүүдтэ гэртээ орожо, эжы абатаяа уулзаһандаа сэхэ баяртайб.

- Россин эстрадын ямар ододтой хайнаар харилсанабши?

- «Премьер министр» бүлэг соохи сугтаа дуулаха хүбүүдээр нягта харилсаатайбди. Алла Пугачева гү, али Филипп Киркоров гэгшэдтэй адли ододоор хаа янда уулзахаш, концертын үедэ нэгэ хэды үгэ дуугаралсахаш. Тэдэнтэй нүхэсэхэ арга байхагүй. Юуб гэхэдэ, эдэмнай намһаа холо дээгүүр ябадаг артистнууд гээшэ.

Борис Моисеевтэй нүхэсэжэ хүдэлдэгбди. Ушар гэхэдэ, бидэ

нэгэ продюсертайбди. Борис Моисеев сэхэ хайн ханаатай хүн, одон болооб гэжэ хайрхажа ябахынь хараагүйб. Нёдондо жэл бидэ поезддо хуужа, Витебск ошоһон байнабди.

- Бэрхээр дуулахаши бултанда мэдээжэ. Мүнөө яһала хайн киноактер болоһышни хараабди. Паяхана шинии эдээ шанаад, хүнүүдые угтажа байһынь телевизорээр харуулаа. Энээн тухай тобшохоноор хөөрыш даа.

- Иимэ програмнуудые харангүй ябабал дээрэ. Эдэшни яһала худал, муу юумэн гээшэ. Хэды тиигэбэшье сүлөө саг гарбал, имэ газарнуудаар ябахаш.

- Москвада бурядуудай, монголнуудай эблэлнүүд эдэбхитэйгээр хүдэлдэг. Тэдэнтэй ямар харилсаа холбоотойбши?

- Паяхана буряад угсаатад уулзажа, Сагаалхадань би ошооб. Нютагаархидайнгаа урда дуратайгаар дуулажа, олон хүнүүдтэй харилсаад, садатараа бууза эдээд ошооб.

Мүн тиэхэдэ Монголой элшэн сайдай албанайхид намда сэхээр туһалдаг гээшэ.

- Манай уншагшадтай урдахи түсэбөөрөө хубаалдыш.

- Хүгжэмтэ дуунай диск бэшэжэ байнаб. Үшөө дахин кинодо буулгуулха ханан байна. Бурядай ойн баярта урилгын талаар мэдүүлгэ ороо наань, хаража үзэхэбди. Хэды тиигэбэшье дискын гү, али шэнэ киногой түрүүшын харалга заал наа Улаан-Үдэдөө үнгэрэхэб.

- Хонирхолтойгоор хөөрэнхэндэтнай баярые хүргэнэб.

Дуу гаргашада
Борис (Буряад Уон)
Сасибо

Тус хуудаһа
Борис БАЛДАНОВ
бэлдэбэ.
Авторай фото-зурагууд.

**Буряадай мэдээжэ поэт
 Цыдып ЖАМБАЛОВИЧ
 ЖАМБАЛОВАЙ 80 жэлэй ойдо**

зохёолшодой холбооной гэшүүн боложо, мэдээжэ зохёолшо Жамьян Балданжабоной хүтэлбэри доро гуурһаяа хурсадхаа.

Эсэгынгээ нэрэ мүнхэлжэ, Рос-синин габьяата артистнууд Саян Эржена Жамбаловтан хэдэн номуудые шэнэлэн хэблэжэ гаргаһан юм. 80 жэлэйн ойтой дашарамдуулан Жамбаловтан мүнөө жэл эдишүүлдэ зорюулагдаһан «Мурьсөөн» гэжэ ном гаргаа. Абидуевай нэрэмжэтэ эдишүүлэй библиотекэ соо энэ номтой танилсалга болоо.

Энэ номын анхан сагта 1971 ондо хэблэгдэжэ гараһан байна. Баян хэлэтэй, энэдэтэй энэ шүлэг үхибүүд нэгэтэ уншбал, удаахан ханажа абаха. Түрүүн гараһан ном соонь хүүгэдтэ зорюулагдаһан хэдэн шүлэгүүд байгаа юм. Зүгөөр энэ суглуулбари сооһоо ганса энэл «Мурьсөөн» гэжэ шүлэгын абажа, Саян Эржена Жамбаловтан үнгэтэ гоёоршэмэглэн, ород, буряад хэлэн дээрэ шэнэ ном болгожо гаргаа.

Нёдондо жэл энэ хүүгэдэй ном хэблэлдэ бэлдэжэ эхилээбди. Бүхы шүлэгүүдыень бэшэ, ганса тэрээхэн «Мурьсөөн» шүлэгын абаад, уран найруулжа шэнэ ном болгообди. Бэлигтэй, залуу уран зурааша Табито Мердыгеев ехэ гоёоршэмэглэн номыемнай. Энэ номой гол үйлэ - амитадуудай мурьсөөн. Носорог, заан, арсалан болон бусад амитад мурьсөөндэ хабаадажа, эсэсэй эсэстэ булта шандаганда диилдэнэ. Гаража ерэнэн туулай жэлдэ эдэ амитадыс магтаа, алдар соллодо гаргаа болоно бэшэ гүбди, - гэжэ Саян Жамбалов хэлэнэ.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Цыдып ЖАМБАЛОВ

Бокс болохонь!
 Бокс болохонь!
 Боксоор амитад мурьсэхэнь!
 Халуун ороной чемпион-Хамартаа эбэртэй Носорог, Бегемот, Арсалан, Заан Бэээр томо һэн тулада Хүндэ шэгнүүртэнэй тоодо Хүрэхөөр лэ ороо. Мүльһэн далайн чемпион, Мүн Сибириин бүхэ - Хара, сагаан баабгайнууд Хамта тэдэнтэй мурьсэхэ. Алас Дурна зүгэй Аһан дүрэтэй боксёр - Эрэн Гүрөөһэн үгы - Ерэхэ гэнэ поездоор.

Бодон гахай,
 Боролжын Туулай Боксоор баһал разрядтай:
 Гахайнь гэншэнэ - Гарын тулгардаа, Туулай бүншэнэ Туйлай баяртай...

**САН ХЭНГЭРЭГ
 НАЯРШАБА -
 ШААСАЛДААН БОКСООР
 ЭХИЛШЭБЭ**

Хандагай мүнөө судья,
 Пандагай һүүхэ болоно.
 Хажуугай судьянарые Бу тания - Халуун ороной гэлсэнэ.

- Тас-няс!
 - Пус-пас!
 - Тархи түрүүгүй табилсаан.
 - Хус-няс!
 - Пус-пас!
 - Хүзүү һээрээ булгалаан.

Ринг дээрэ Эрэлхэг хоёр:
 Халуун ороной чемпион - Хамартаа эбэртэй Носорог, Харин тиихэдэ Сибириин чемпион - Хара Баабгай - өөрөө **ТЭН ТЭРЭН, ТЭМТЭРЭЭН... ТЭНДЭШ, ЭНДЭШ ШУУЯЛДААН...**

Будет Бокс! Будет Бокс!
 Между животными жарких стран
 И зверьями из холодной тайги!
 Будет турнир! Всемирный турнир!

**БОЙ Чемпионов из знойных стран
 И Чемпионов сибирской тайги!**

Костоломы: Носорог - на носу имеет рог, И Бегемот, и Слон, и Лев Вступят на арене в бой С чемпионом всех тюленей - Белым северным медведем, И с богатырем Сибири - Бурым косолапым мишкой.

Тигр - опытный боксёр, Опоздал «нокаутёр» - Не приехал вовремя Он прибудет поездом.

Заяц и кабан лесной, Тоже в боксе мастера! Но кабан ворчит: «Ой! Ой!» Получил в пятак вчера. Ну а заяц длинноухий Массажирует его - Очень рад помочь он другу: «Заживет все! Ничего!»

**ГОНГ звучит!
 Как будто гром! -
 НАЧАЛСЯ
 турнир боксерский!**

Лось сегодня самый главный, Он - судья, не тронь его. Из судей всех иностранных Он не знает никого.

- Тас-няс!
 - Пус-пас!
 - Мутузят друг друга звери.
 - Хус-няс!
 - Пус-пас!
 - Ломаются рёбра и ши.

Вот на ринге два боксёра - Храбрецы-умельцы: Чемпион из Рувензора - Супертяжесть-Носорог И Сибирский чемпион - Мишка - Медведей сынок! БОЙ НА РИНГЕ БОКС ЗВЕРИНЫЙ

Зүүн зүгэй зүнтэйхэн зүгы

**МУРЫСӨӨН
 СОРЕВНОВАНИЕ**

Тэн тэрээн
 Тэмтэрээн...

Халуун оронойхид
 Хамартаа найдана.
 Пэрюун оронойхид
 «Пэнгэргүйб!» гэлдэнэ.

Носорог
 Хүсэ ороод,
 Носолдохо ханаатай дугташаа.
 Баабгайн байбагүй -
 Баригдангүй мулттаршоо.

Хандагай судья хоёрдохёо
 Хан байса
 Хонхо сохёо -
 Боксёрнуудай амаралта болоо -
 «Болиты!» гэнэн дохёо.
 Эгсэхэн хорёогой
 Хоёр углууда
 Эсэнтэнэн боксёрнууд
 Амарна.
 Носорог -
 Нөөхил зандаа
 «Хосорооб» гэжэ үгэнэгүй -
 Аяма зунай халуунда
 Амидахагүй сүлхэ байн даа.

- Носорогнай
 Хүсэ орог лэ!
 Ноёрхоно тэндэ Заан,
 Шоколад үгэгты, банан...
 Шадал орог лэ
 Носорогнай!

Ахалагша тренер Арсалан
 Аргагүй томоотой хэрхирэн,
 «Хамарайш түлөө шамайе
 Командадаа абаа һэм,
 Носорог нэрээ нэрлүүлш!» -
 гээд,
 Носолдохын урда тээ хэлээ һэн:
 Гэнэдхээжэ,
 Гэнэдхээжэ
 Баабгайн
 Гэдһыень хүүрэ еборыш!

Хара баабгай тиихэдэн
 Хара хүлһэ адхана.
 Найгана, надхана,
 Гайхана:
 Иигээд лэ диилдэхэм!
 Тренер гэхэдэ тэрээнэй
 Тэмээн Ямаан хоёр.
 Тэдэн үргэлжэ юрөөнэ
 Тэнхээ тамир.

Хара баабгайн халуудаһые
 Сагаан баабгай ойлгожо,
 «Хара сагааншые һаа, хоюулаа
 Баабгайнууд гээшэбди» гэлдэжэ:
 - Амияа гамна,
 Аргаахан намна...
 Пэрюу оруулха ябуулга хэхэб,
 Пэмээхэн шэбэнэ: - мэдэхэб!

**БААЛ
 ТЭН ТЭРЭЭН.
 БААЛ ТЭМТЭРЭЭН...**

Носорог
 Хүсэ ороод,
 Нобшо зайруу оодороод,
 Олигойхёор Баабгайда
 добтолно.
 Очконуудые суглуулан ябтална.
 Халуун оронойхид
 Хүхээд,
 Хамаг юумээ шэдэлэнэ.

Баабгайн шотагайхид тээд:
 - Бараг ааб даа! - гэлдэнэ.
 Гэнтэ тэнгэри бүрхэшэбэ.
 Гэнтэн аюул,
 Юун гээшэб?
 Зун дунда саһан адхаршаба.
 Зууража үхэхөөр
 Зутар юумэ болошобо.

Халуун оронһоо ерэгшэд
 Халагламаар
 Шугшышоод.
 Бээлэй, малгай, дэгэлгүй
 Бээрэжэ эхилбэ удаггүй,
 Пэнгэргүй тиихэдэ Сибириин
 Пэрюун ороной амитад хадаа
 - Болоо! - гэжэ хүхилдэн,
 Боксын мурьсөөндэ хабаадаа.

Сагаан баабгай
 Саһа харамсаараа
 Сагаагаараа гайхаа.
 Гансаараа
 Тухайлбашье,
 Мэдэбэшье, нэмээхэн
 Туулай Үнэгэн хоёрһоо
 Дамжуулан
 Телеграмма тушаань
 Дадхажа асуугаа.

Крик и гвалт
 И тут и там!

Из команды Африки
 Вперёд носом норовят,
 А боксёры из Сибири
 «Мы посмотрим» говорят.

**БОЙ НА РИНГЕ,
 БОКС ЗВЕРИНЫЙ**

Носорог,
 Набравшись сил,
 Словно танк вперёд пошёл.
 Но,
 Манёвр раскусив,
 Наш медведь в уклон ушёл.

Лось-судья во второй раз
 В гонг ударил! Объявил,
 Дав боксёрам всего час -
 «Брейк!» - и голову склонил.
 По углам большого ринга
 Два боксёра
 Отдыхают.
 Носорог -
 Сопит как прежде,
 Он ни капли не устал.
 Только от жары от летней
 Шумно тяжело дышал.

«Носорог наш утомлён
 Дайте сил ему набрать!» -
 Приказал индийский слон.
 Принсите шоколад,
 И банан и мармелад.
 Пусть сильнее станет в срок
 Африканский Носорог!

Главный тренер грозный Лев
 Зарычал на всю тайгу,
 «ИЗ-за носа твоего
 Взят ты был в команду,
 Не позорь ты Африку!»
 А потом он на ухо
 Носорогу прошептал:
 «Неожиданно, врасплох
 Ты застань медведя!
 Брюхо косолапого
 Распори как следует!

А медведю было трудно,
 Пот ручьём с него стекал.
 В голове вертелось смутно -
 «Неужели проиграл!»
 Ну а тренеры его:
 Козёл, верблюды всё время
 Молились и просили
 У духов
 Больше силы.

«Бурый мишка перегрелся», -
 Понял северный сосед -
 Белый северный медведь.
 «Мы с тобою разной масти,
 но одной мы крови.
 Ты силенки берёги
 Шибко сильно не гони...
 Я хочу погоду
 Эту изменить!»
 И сказал тихонько:
 «Знаю, как нам быть!»

**И СНОВА
 БОЙ НА РИНГЕ,
 И СНОВА
 БОКС ЗВЕРИНЫЙ**

Отдохнувший Носорог
 На мишку наступает -
 Так и скачет - топ да топ,
 Баллы набирает.
 Звери Конго и Руанды
 Страшно Носорогу рады:
 Шапки, вещи вверх летят
 Все они «ура» кричат.

А медведя земляки
 Духа не теряли,
 Все они сибиряки
 Молча наблюдали.
 Вдруг все ахнули: «Что это?» -
 Небо тучами покрылось,
 Снег пошёл посреди лета,
 От него ничто не скрылось

Африканцы да гвинейцы
 Без одежды, без унтов -
 Носы, лапы занемели -
 Ведь не ожидали холодов!
 Ну, а звери из Сибири
 Из суровой стороны
 Снегу рады,
 Закружили
 Ехор посреди тайги.

Мишка белый
 Растворился
 Растворился
 В белом снеге
 Целиком,
 Он так сильно удивился,
 Но всё понял и потом
 у лисы спросил тихонько
 Про задание своё.
 (Окончание следует).

Понедельник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Monday, including 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', etc.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the 'РОССИЯ' channel on Monday, including 'УТРО РОССИИ', 'ЦЕЛУЙ МЕНЯ КРЕПЧЕ', etc.

Вторник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV programs for the first channel on Tuesday, including 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', etc.

«РОССИЯ»

Table of TV programs for the 'РОССИЯ' channel on Tuesday, including 'УТРО РОССИИ', 'ТАЙЗАН', 'САГАЙ СУУРЯАН', etc.

КУЛЬТУРА

Table of cultural programs for the first channel on Tuesday, including 'КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»', 'ГЛАВНАЯ РОЛЬ', etc.

КУЛЬТУРА

Table of cultural programs for the first channel on Monday, including 'КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»', 'КТО ТАМ...', 'ОНИ ЖИВУТ РЯДОМ', etc.

АРИГУС

Table of 'АРИГУС' programs for the first channel on Monday, including 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'ВСЯ БУРЯТИЯ', etc.

ТИВИКОМ

Table of 'ТИВИКОМ' programs for the first channel on Monday, including '08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of 'СТС «БАЙКАЛ»' programs for the first channel on Monday, including '18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА', etc.

НТВ

Table of 'НТВ' programs for the first channel on Monday, including '«НТВ УТРОМ»', 'ТАКСИСТКА'.

Table of TV programs for the 5th channel on Monday, including '16.30, 19.30 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»', etc.

5 КАНАЛ

Table of '5 КАНАЛ' programs for the first channel on Monday, including '09.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС', etc.

ДТВ

Table of 'ДТВ' programs for the first channel on Monday, including '09.00 М/Ф «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»', etc.

Отдел рекламы: 21-62-62

Table of TV programs for the first channel on Tuesday, including 'МОЙ ЭРМИТАЖ', 'АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ', etc.

АРИГУС

Table of 'АРИГУС' programs for the first channel on Tuesday, including 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ', etc.

ТИВИКОМ

Table of 'ТИВИКОМ' programs for the first channel on Tuesday, including '08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»', etc.

Table of 'ТИВИКОМ' programs for the first channel on Tuesday, including 'ПРЯМАЯ ЛИНИЯ С ПРЕДСЕДАТЕЛЕМ ГОРОДСКОГО СОВЕТА ДЕПУТАТОВ А. М. ГОЛКОВЫМ', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of 'СТС «БАЙКАЛ»' programs for the first channel on Tuesday, including '07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА', etc.

НТВ

Table of 'НТВ' programs for the first channel on Tuesday, including '«НТВ УТРОМ»', 'ТАКСИСТКА', etc.

Table of TV programs for the 5th channel on Tuesday, including '04.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»', etc.

5 КАНАЛ

Table of '5 КАНАЛ' programs for the first channel on Tuesday, including '09.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС', etc.

ДТВ

Table of 'ДТВ' programs for the first channel on Tuesday, including '09.00 М/Ф «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»', etc.

АМАРШАЛГА

Эдэ үдэрнүүдтэ манай таабай ШУТУКОВ Аюша Сындеевич 75 наһанайнгаа ойн баярые угтажа байна.

Иймэ баяр ёһололоор танни хани халуунаар амаршалаад, ута наһа, удаан жаргалые хүсэжэ, ингэжэ хэлээ байнабди:

Алтан дэлхэйн бүхы найхание Алаг зүрхэнһөө тандаа бэлэглэжэ, Олон жэлдэ омогорхон ябахыетнай Бүхы түрэлтэнһөө хүсэнбди! Уреэлэй найхание ходо шагнажа, Ури хүүгэдтээ туһалжа, Үдэр бүхэндэ жаргалай найхание үзэжэ, Үнэр баян нуугыт даа!

Амаршалагшад: танай үхибүүд, ашанар, эээнэр.

Здоровье

ОБРАЩАЙТЕСЬ В НАШ ДИСПАНСЕР

В последние годы сложилась неблагоприятная эпидемическая обстановка по заболеваемости населения республики болезнями, передающимися половым путем.

Эти инфекции являются причиной возникновения бесплодия, о которых практически население не знает. Нередко преобладает до 30% случаев, когда имеется несколько возбудителей, причем один из них доминирует, а другие усиливают его действие и усложняют течение воспалительного процесса.

Как правило, к нам в республиканский кожно-венерологический диспансер идут люди с хроническими, вялотекущими, трудно поддающимися лечению заболеваниями, возбудители которых имеют скрытый характер. Другими словами, возбудители сидят в очагах до момента, когда снижается иммунная защита вследствие стресса, психологического или эмоционального срыва.

По классификации их насчитывается не менее 20: трихомониаз, хламидиоз, микоплазмоз, вирусные инфекции являются самой частой причиной хронических воспалительных процессов у мужчин и женщин. Большая проблема возникает вследствие инфекционных бактериальных простатитов, воспаления придатков яичников, а это влияет на сексуальное здоровье и благополучие. Если раньше снижение сексуальной активности у мужчин наблюдалось после 45-50 лет, то сейчас нередко случаи ослабления потенции в совсем молодом возрасте.

Следует еще раз повторить, что эти заболевания возникают чаще всего при случайных внебрачных половых связях. Не случайно венерические болезни называют болезнями легкомысленного, нездорового образа жизни. Беречь свое здоровье - это бесценный дар. Главное условие, чтобы быть сексуально здоровым - это моральная чистота, отказ от случайных половых связей, избавление от страшного врага - пьянства.

При малейшем подозрении на венерическое заболевание обращайтесь в республиканский кожно-венерологический диспансер по адресу: ул. Коммунистическая, 5. Здесь работают кабинеты анонимного обследования и лечения.

Т.М. ШАНАРОВА, врач высшей категории.

№ 10 (722)

Буряад үнэн

17.03.2011

Дүхэрнэ

№ 10 (21807)

Среда, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.40 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 «ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20, 05.30 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ВОЗМЕЗДИЕ»
23.30 «СРЕДА ОБИТАНИЯ». «БАЗАРНЫЙ ДЕНЬ»
00.30 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
00.50 «БЕЛЫЙ ВОРОТНИЧОК»
02.00 Х/Ф «ОСОБОЕ МНЕНИЕ»
04.40 Т/С «ВСПОМНИ, ЧТО БУДЕТ»

«РОССИЯ»

06.00 «УТРО РОССИИ»
06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 «БОДЕНСКИЙ КАПКАН. СМЕРТЬ НАД ОЗЕРОМ»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 ТОК-ШОУ «С НОВЫМ ДОМОМ!»
13.50 Т/С «КАМЕНСКАЯ»
14.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
17.50 Т/С «ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»
18.55 Т/С «ВСЕ К ЛУЧШЕМУ»
19.55 Т/С «ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВУШЕК»

Четверг, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.40 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 «ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ВОЗМЕЗДИЕ»
23.30 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
00.30 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
00.50 «СУДИТЕ САМИ» С МАКСИМОМ ШЕВЧЕНКО
01.45 Х/Ф «ШКАТУЛКА»
03.50 Х/Ф «ЗАЛИВ АЛАМО»

«РОССИЯ»

06.00 «УТРО РОССИИ»
06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 «ТОЛИ»
10.25 «УРОК БУРЯТСКОГО ЯЗЫКА»
10.30 «БУРЯДОРОН»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 ТОК-ШОУ «С НОВЫМ ДОМОМ!»
13.50 Т/С «КАМЕНСКАЯ»
14.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
17.50 Т/С «ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»
18.55 Т/С «ВСЕ К ЛУЧШЕМУ»
19.55 Т/С «ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВУШЕК»
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»

Пятница, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.40 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
11.50 «ЖКХ»
12.45 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 «ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.00 «ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
19.20 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
20.10 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 «КЛУБ ВЕСЕЛЫХ И НАХОДЧИВЫХ». ВЫСШАЯ ЛИГА

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЛЮБОВЬ И РАЗЛУКА»
00.50 ВЕСТИ +
01.10 Х/Ф «ИСТОРИЯ О ГАРРИ»

КУЛЬТУРА

07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15, 20.45 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
11.40 Х/Ф «ДВОЕ В СТЕПИ»
13.05, 03.40 Д/Ф «АБУ-МЕНА. ОЖИДАНИЕ ПОСЛЕДНЕГО ЧУДА»
13.50 Д/Ф «РАЗГАДКА ТАЙН МАНУ-ПИЧУ»
14.45 «ЛЕГЕНДЫ ЦАРСКОГО СЕЛА»
15.20 Х/Ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «ИЛ-ЛЮЗИИ»
16.40 М/С «ПУТЕШЕСТВИЕ НЕРАЗЛУЧНЫХ ДРУЗЕЙ»
16.45 М/Ф «КАК КАЗАКИ КУЛЕСЬ ВАРИЛИ», «КАК КАЗАКИ СОЛЬ ПОКУПАЛИ», «ПРО ПОЛОСАТОГО СЛОНЕНКА»
17.15 Т/С «ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА»
17.40 Д/С «ОБЕЗЬЯНЫ-ВОРИШКИ»
18.05, 02.20 «ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ»
18.35 «ЗВЕЗДЫ БАРОККО». СИМОНА КЕРМЕС
19.40 Д/Ф «ДРЕВНИЕ РУКОТВОРНЫЕ ЧУДЕСА. ЗАБЫТЫЙ ГОРОД КИТАЯ»
21.05 «НИКОЛАЙ КАРАМЗИН. НЕСТЬ ЛЕСТИ В ЯЗЫЦЕ МОЕМ»
21.35 «АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ»
22.15 «ГЕНЕРАЛЫ В ШТАТСКОМ». АНАСТАС МИКОЯН
22.40 Д/Ф «КАФЕДРАЛЬНЫЙ СОБОР В РОСКИЛЬДЕ. УСЫПАЛЬНИЦА КОРОЛЕЙ»
22.55, 02.55 АСАДЕМИА. НАТАЛИЯ НАРОЧНИЦКАЯ. «РЕЛИГИОЗНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ КУЛЬТУРЫ»
23.45 «МАГИЯ КИНО»
00.50 Х/Ф «КЛАН ПАСКЬЕ»

АРИГ УС

07.00 «НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»
08.00, 09.00, 12.40, 23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.35, 19.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА

08.55 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
09.30 «10 ПРИЧИН МОЕЙ НЕНАВИСТИ»
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
13.10 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.30 «БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ»
07.55, 21.20 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.00, 14.45 М/Ф
08.30 Х/Ф «ТАЙНЫ ОБЩЕСТВА»
10.00 «ПРО-НОВОСТИ»
10.30 Т/С «СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ»
13.05 Х/Ф «МОКАСИНЫ МАНИТУ»
15.00 «КРОКОДИЛ»
16.00 «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШВЕЙЦАРСКОЙ СЕМЬИ РОБИНСОН»
16.30 «УТРАЧЕННЫЕ БОГИ»
17.00 Х/Ф «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА»
18.30 «ГОРОДА МИРА»
19.00 «ЕСТЬ РАЗГОВОР»
20.25 Т/С «КАПКАН»
22.00 Т/С «КОМИССАР»
00.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»
03.00 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА

06.00 «ДОБРОЕ УТРО НА СТС»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»

08.00, 15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 «ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ»
09.30, 19.00 «ОДНА ЗА ВСЕХ»
10.00 Х/Ф «КРОКОДИЛ ДАНДИ-2»
12.05, 22.50 «6 КАДРОВ»
12.30 Т/С «РАНЕТКИ»
14.00 М/С «ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ»
14.30 М/С «ТУТЕНШТЕЙН»
15.00 М/С «СКУБИ И СКРЕППИ»
17.30 «ГАГИЛЕО»
19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21.00 Х/Ф «ЛАРА КРОФТ - РАСХИТИТЕЛЬНИЦА ГРОБНИЦ»
23.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
00.30 «ИНФОМАНИЯ»
01.00 Т/С «ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА»
01.30 Х/Ф «БЛОНДИНКА В ШОКОЛАДЕ»

НТВ

05.55 «НТВ УТРОМ»
09.30 Т/С «ТАКСИСТКА»
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»
11.20 «ВНИМАНИЕ: РОЗЫСКИ!» С ИРИНОЙ ВОЛК
11.55 «ДО СУДА»
13.00, 04.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»
14.30 Т/С «ПЛАТИНА»
17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
20.30 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ»
22.30 Т/С «ТЕРМИНАЛ»
00.35 Т/С «ПРАВИЛО ЛАБИРИНТА»
02.30 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС»
03.35 Т/С «ДЕТЕКТИВ РАШ»

5 КАНАЛ

07.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10, 05.55 Д/Ф «ДОИСТОРИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ. СТРАУС - УБИЙЦА»
07.30 Д/С «МИР БУДУЩЕГО»
10.25, «СУД ВРЕМЕНИ»
01.05 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
11.30, 05.20 Д/С «СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ: УДИВИТЕЛЬНЫЕ СИЛЫ ЖИВОТНЫХ. ЗАГРАННО ВОЗМОЖНОГО»
12.05 Х/Ф «ЛАРЕЦ МАРИИ МЕДИЧИ»
14.30, 23.30 Т/С «ВЕЧНЫЙ ЗОВ»
16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
20.00 Т/С «АПОСТОЛ»
21.00 Д/Ф «ОСВОБОДИТЬ В ЗАЛЕ СУДА»
22.00 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
01.40 Х/Ф «БЕЗ ПРАВА НА ОШИБКУ»
03.20 Х/Ф «ЯРОСЛАВНА, КОРОЛЕВА ФРАНЦИИ»

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
11.30, 21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.30, 18.00 «СЕКРЕТНЫЕ ФАЙЛЫ»
13.30, 06.20 Х/Ф «ПРИЗНАТЬ ВИНОВНЫМ»
15.30, 21.00, 01.00 ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ «ОПЕРАЦИЯ «ДОЛЖНИК»»
16.00, 20.00 СУДЕБНОЕ ТОК-ШОУ «СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ»
17.00 Х/Ф «CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ МАЙАМИ-7»
19.00, 00.00 РЕАЛИТИ «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ»
19.30, 22.30 «ВНЕ ЗАКОНА: ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»
23.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО»
01.30, 03.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
02.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО»
02.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МУЖИКИ!»
04.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.30 Х/Ф «ХАКЕР»
07.50 Х/Ф «ПОДКИДЫШ»

Отдел рекламы: 21-62-62

22.00 Т/С «ЛЮБОВЬ И РАЗЛУКА»
23.50 «ПОЕДИНОК. ПРОГРАММА ВЛАДИМИРА СОЛОВЬЕВА»
00.50 ВЕСТИ +
01.10 Х/Ф «ДОЛГ»

КУЛЬТУРА

07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15, 20.45 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
11.40 Х/Ф «СЕДЬМОЙ СПУТНИК»
13.10 Д/Ф «ДОМ НА ВЫСОКОМ ХОЛМЕ»
14.00 Д/Ф «ДРЕВНИЕ РУКОТВОРНЫЕ ЧУДЕСА. ЗАБЫТЫЙ ГОРОД КИТАЯ»
14.45 «ТРЕТЬЯКОВКА - ДАР БЕСЦЕННЫЙ!» «ТИХАЯ ЖИЗНЬ»
15.15 Х/Ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СТРАСТИ»
16.40 М/С «ПУТЕШЕСТВИЕ НЕРАЗЛУЧНЫХ ДРУЗЕЙ»
16.45 М/Ф «БРАТЕЦ КРОЛИК И БРАТЕЦ ЛИС», «ДЕЛО ПОРУЧАЕТСЯ ДЕТЕКТИВУ ТЕДДИ», «ЗАЙЧИШКА ЗАБЛУДИЛСЯ»
17.15 Т/С «ДЕВОЧКА ИЗ ОКЕАНА»
17.40 Д/С «ОБЕЗЬЯНЫ-ВОРИШКИ»
18.05, 02.25 «ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ»
18.35 «ЗВЕЗДЫ БАРОККО». ЧЕЧИЛИЯ БАРТОЛИ
19.40 Д/Ф «ДРЕВНИЕ РУКОТВОРНЫЕ ЧУДЕСА. ГИГАНТСКИЙ БУДДА»
21.00 «НИКОЛАЙ КАРАМЗИН. НЕСТЬ ЛЕСТИ В ЯЗЫЦЕ МОЕМ»
21.30 «ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА»
22.10 Д/Ф «ТРИ ВАЛЬСА»
22.55, 02.55 АСАДЕМИА. ОЛЕГ ВОРОНИН. «ИСТОЧНИКИ ЭНЕРГИИ НА ОСНОВЕ ФЕРМЕНТОВ И МИКРООРГАНИЗМОВ. ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ ЭНЕРГИИ ИЗ ОТХОДОВ»
23.40 «КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ»
00.50 Х/Ф «КЛАН ПАСКЬЕ»
03.40 Д/Ф «ГОЛУБЫЕ КУПОЛА САМАРКАНДА»

АРИГ УС

07.00 «НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»
08.00, 09.00, 12.40, 23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА

08.30, 19.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.55 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
09.30 «10 ПРИЧИН МОЕЙ НЕНАВИСТИ»
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
13.10 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.35, 12.45, 20.00, 23.30, 02.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР»
07.55, 21.20 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.00, 14.35 М/Ф
08.30 Х/Ф «КУЛЬТУРНЫЙ ШОК»
10.00 «ПРО-НОВОСТИ»
10.30 Т/С «СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ»
13.05 Х/Ф «СМЕРТЬ ПОД ПАРУСОМ»
15.00 «КРОКОДИЛ»
16.00 «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШВЕЙЦАРСКОЙ СЕМЬИ РОБИНСОН»
16.30 «ГОРОДА МИРА»
17.00 Х/Ф «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА»
18.30 «ДНЕВНИК ЭКСПЕДИЦИЙ»
19.00 «РАДАР-СПОРТ»
20.25 Т/С «КАПКАН»
22.00 Т/С «КОМИССАР»
00.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»
03.00 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО НА СТС»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00, 13.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»

08.00, 15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»
09.00, 19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.30, 18.30 «ОДНА ЗА ВСЕХ»
10.00 Х/Ф «ЛАРА КРОФТ - РАСХИТИТЕЛЬНИЦА ГРОБНИЦ»
11.50, 23.05 «6 КАДРОВ»
12.30 Т/С «РАНЕТКИ»
14.00 М/С «ПОДЗЕМЕЛЬЕ ДРАКОНОВ»
14.30 М/С «ТУТЕНШТЕЙН»
15.00 М/С «СКУБИ И СКРЕППИ»
17.30 «ГАГИЛЕО»
19.00, 21.00 Х/Ф «ЛАРА КРОФТ - РАСХИТИТЕЛЬНИЦА ГРОБНИЦ. КОЛЫБЕЛЬ ЖИЗНИ»
23.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
00.30 «ИНФОМАНИЯ»
01.00 Т/С «ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА»
01.30 Х/Ф «СТОЛКНОВЕНИЕ С БЕЗДНОЙ»

НТВ

05.55 «НТВ УТРОМ»
09.30 Т/С «ТАКСИСТКА»
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»
11.20 «В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА»
11.55 «ДО СУДА»
13.00, 04.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»
14.30 Т/С «ПЛАТИНА»
17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
20.30 Т/С «МЕНТ В ЗАКОНЕ»
22.30 Т/С «ТЕРМИНАЛ»
00.35 Т/С «ПРАВИЛО ЛАБИРИНТА»
02.35 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ»
03.35 Т/С «ДЕТЕКТИВ РАШ»

5 КАНАЛ

07.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10, 05.50 Д/Ф «ДОИСТОРИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ. ГИЕНОДОН»
08.00 Д/С «МИР БУДУЩЕГО»
09.30 «СУД ВРЕМЕНИ»
10.25, 00.55 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
11.30, 05.15 Д/С «СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ: УДИВИТЕЛЬНЫЕ СИЛЫ ЖИВОТНЫХ. ЗАГРАННО ВОЗМОЖНОГО»
12.05 Х/Ф «РАЗОРВАНЫЙ КРУГ»
14.25, 23.30 Т/С «ВЕЧНЫЙ ЗОВ»
16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
20.00 Т/С «АПОСТОЛ»
21.00 Д/Ф «ДЕЛО ТРАНСПЛАНТОЛОГОВ»
22.00 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
01.30 Х/Ф «ЛАРЕЦ МАРИИ МЕДИЧИ»
03.15 Х/Ф «КЛЮЧ БЕЗ ПРАВА ПЕРЕДАЧИ»

ДТВ

09.00 М/Ф
11.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
11.30, 21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.30, 18.00 «СЕКРЕТНЫЕ ФАЙЛЫ»
13.30, 06.15 Х/Ф «ПРОРЫВ»
15.30, 21.00, 01.00 ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ «ОПЕРАЦИЯ «ДОЛЖНИК»»
16.00, 20.00 СУДЕБНОЕ ТОК-ШОУ «СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ»
17.00 Х/Ф «CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ МАЙАМИ-7»
19.00, 00.00 РЕАЛИТИ «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ»
19.30, 22.30 «ВНЕ ЗАКОНА: ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»
23.00, 01.30, 03.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
02.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО»
02.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МУЖИКИ!»
04.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.30 Х/Ф «УБИЙСТВО НА ОЗЕРЕ»
07.50 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС»

Отдел рекламы: 21-62-62

00.45 Х/Ф «СУМАСШЕДШАЯ ПОМОЩЬ»
04.10 Х/Ф «ВСЯ КОРОЛЕВСКАЯ РАТЬ»

«РОССИЯ»

06.00 «УТРО РОССИИ»
06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 МУСУЛЬМАНЕ
10.15 «МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР. КЛАВДИЯ ШУЛЬЖЕНКО»
11.10 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 ТОК-ШОУ «С НОВЫМ ДОМОМ!»
13.50 Т/С «КАМЕНСКАЯ»
14.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
17.50 Т/С «ЕФРОСИНЯ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»
18.55 Т/С «ВСЕ К ЛУЧШЕМУ»
19.55 Т/С «ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВУШЕК»

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 «ЮРМАЛА». ФЕСТИВАЛЬ ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ПРОГРАММ
23.55 Х/Ф «ПО СЛЕДУ ФЕНИКСА»
02.00 Х/Ф «В ПОГОНЕ ЗА СВОБОДОЙ»

КУЛЬТУРА

07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 16.30, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.15 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
11.40 Х/Ф «МАТЬ МАРИЯ»
13.15 Д/Ф «АРКАДИЙ АВЕРЧЕНКО. ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ СМЕЯЛСЯ»
14.00 Д/Ф «ДРЕВНИЕ РУКОТВОРНЫЕ ЧУДЕСА. ГИГАНТСКИЙ БУДДА»
14.45 «ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ». УСТЬ-ЦИЛЕМСКАЯ СЛОБОДКА (РЕСПУБЛИКА КОМИ)
15.15 Х/Ф «АМЕРИКАНСКАЯ ТРАГЕДИЯ». «СУД»

16.40 «В МУЗЕЙ - БЕЗ ПОВОДКА»
16.50 М/Ф «СПИСКИ УОЛЛИСА»
17.10 «ЗА СЕМЬЮ ПЕЧАТЯМИ»
17.40 Д/С «ОБЕЗЬЯНЫ-ВОРИШКИ»
18.05, 02.30 «ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ»
18.30 Д/Ф «АЛЬГАМБРА. РЕЗИДЕНЦИЯ МАВРОВ»
18.45 «БИЛЕТ В БОЛЬШОЙ»
19.25, 02.55 Д/Ф «КОЧЕВНИКИ МОНГОЛИИ»
20.50 Х/Ф «ВАЛЛАНДЕР»
22.25 КОНЦЕРТ «РЕСПУБЛИКА ПЕСНИ»
23.35 «ЛИНИЯ ЖИЗНИ». СЕРГЕЙ ГАРМАШ
00.50 «ПРЕСС-КЛУБ XXI»
01.45 «НОЧЬ В МУЗЕЕ»

АРИГ УС

07.00 «НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ»
08.00, 09.00, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА

08.30, 19.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.55 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
09.30 «КЛАСС»
10.30 Т/С «УНИВЕР»
11.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА
13.10 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ» ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
14.20 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
14.30 «ДОМ-2. LIVE»
16.10 Х/Ф «О, СЧАСТЛИВЧИК!»
18.00 Т/С «ИНТЕРНЫ»
18.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ»
19.30 «АФИША». ПОГОДА
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
«ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ»
21.00, 01.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»
22.00 КОМЕДИ БАТТЛ. ТУРНИР
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»

ТИВИКОМ
06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.35, 12.45, 20.10, 00.40 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
07.00, 09.30, 12.15, 19.30, 00.00, 03.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.30 «РАДАР-СПОРТ»
08.00, 23.55 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.05, 14.35 М/Ф
08.30 Х/Ф «ТАИНСТВЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК НА САВАНЕ»
10.00 «ПРО-НОВОСТИ»
10.30 Т/С «СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ»
13.05 Х/Ф «СМЕРТЬ ПОД ПАРУСОМ»
15.00 «КРОКОДИЛ»
16.00 «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШВЕЙЦАРСКОЙ СЕМЬИ РОБИНСОН»
16.30 «ДНЕВНИК ЭКСПЕДИЦИЙ»
16.50 «УРОКИ БЕЗОПАСНОСТИ»
17.10 Х/Ф «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА»
18.25 Д/Ф «АРХИВЫ ДАВИНЧИ»
20.35 Х/Ф «ТАИНЫ ДРЕВНОСТИ»
21.40 Х/Ф «СТРАНА ГЛУХИХ»
01.00 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»
03.40 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»
05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.25, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА
06.00 М/С «КОСМИЧЕСКИЕ СПАСАТЕЛИ» ЛЕЙТЕНАНТА МАРША»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МУЛЬТЯШЕК»
07.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
08.00, 15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»
09.00, 13.30, 19.00 «БОЛЬШИЕ ДЕТАЛИ» НА СТС-БАЙКАЛ»
09.30, 18.30 «ОДНА ЗА ВСЕХ»
10.00 Х/Ф «ЛАРА КРОФТ - РАСХИТИТЕЛЬНИЦА ГРОБНИЦ. КОЛЫБЕЛЬ ЖИЗНИ»
12.05 «6 КАДРОВ»
12.30 Т/С «РАНЕТКИ»
14.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ВИННИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «РУСАЛОЧКА»
15.00 М/С «АЛАДДИН»
17.30 «ГАЛИЛЕО»
19.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21.00 Х/Ф «ЗВЕЗДНЫЙ ПУТЬ»
23.20 ИМПРОВИЗАЦИОННОЕ ШОУ «СЛУЧАЙНЫЕ СВЯЗИ». ВЕДУЩИЙ - МИХАИЛ ШАЦ

00.05 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ УНИВЕРСАЛЬНОГО СОЛДАТА»
01.40 Х/Ф «КОМА»
03.20 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
НТВ
05.55 «НТВ УТРОМ»
09.30 «РАЗВОД ПО-РУССКИ»
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.20 «СПАСАТЕЛИ»
11.55, 05.05 «ДО СУДА»
13.00, 04.05 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»
14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»: ГЛАВНОЕ ДЕЛО»
17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
20.30 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...»
21.30 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ». РАССЛЕДОВАНИЕ
21.55 Т/С «ТЕРМИНАЛ»
23.55 «МУЗЫКАЛЬНЫЙ РИНГ НТВ». СУПЕРБИТВА: «ВОПЛИ ВИДОПЛЯСОВА» ПРОТИВ АЛЕКСАНДРА МАРШАЛА»
01.15 «ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД» ЛЮДМИЛА НИЛЬСКАЯ
02.05 Х/Ф «ДУРАКИ УМИРАЮТ ПО ПЯТНИЦАМ»

5 КАНАЛ
07.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
07.10 Д/Ф «ДОИСТОРИЧЕСКИЕ ОХОТНИКИ. КАБАН - УБИЙЦА»
08.00 Д/С «ВСЕ О ДЕНЬГАХ»
09.30 «СУД ВРЕМЕНИ»
10.25 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
11.30 Д/С «СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ: УДИВИТЕЛЬНЫЕ СИЛЫ ЖИВОТНЫХ. ЗА ГРАНЫ ВОЗМОЖНОГО»
12.00 Х/Ф «ВСАДНИК ПО ИМЕНИ СМЕРТЬ»
14.35, 00.00 Т/С «ВЕЧНЫЙ ЗОВ»
16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
20.00 «ВИВАТИ!» - КОНЦЕРТ С УЧАСТИЕМ Д. ХАРАТЬЯНА, М. БОЯРСКОГО, Е. ВАЕНГИ И ДР.
21.00 Д/Ф «УМЕРЕТЬ ЗА КРАСОТУ»
22.00 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
01.20 Х/Ф «ГРЕХ»
03.20 Х/Ф «ТРЕТИЙ ТАЙМ»
05.00 «УДАЧА». «СУБОТНИЙ ВЕЧЕР» КОРОТКОМЕТРАЖНЫЕ ФИЛЬМЫ
05.50 Д/С «С ПОПРАВКОЙ НА НЕИЗВЕСТНОСТЬ. СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»

ДТВ
09.00 М/Ф
11.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
11.30, 21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.30, 18.00 «СЕКРЕТНЫЕ ФАЙЛЫ»
13.30 Х/Ф «СВОЙ СРЕДИ ЧУЖИХ, ЧУЖОЙ СРЕДИ СВОИХ»
15.30, 21.00, 01.00 ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ «ОПЕРАЦИЯ «ДОЛЖНИК»»
16.00, 20.00 СУДЕБНОЕ ТОК-ШОУ «СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ»
17.00 Х/Ф «CSI: МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ МАЙ-АМИ-7»
19.00, 00.00 РЕАЛИТИ «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ»
19.30, 22.30 «ВНЕ ЗАКОНА: ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ»
23.00, 01.30, 03.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
02.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО»
02.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МУЖИКИ!»
04.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.30 Х/Ф «ТРАНЗИТ»
06.15 Х/Ф «ГОВОРЯЩАЯ ОБЕЗЬЯНА»
07.50 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС»

Суббота, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ
06.40, 07.10 Х/Ф «ХРОНИКА НОЧИ»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.20 «ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
09.10 М/С «НОВАЯ ШКОЛА ИМПЕРАТОРА». «УТИНЫЕ ИСТОРИИ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ»
10.40 «СЛОВО ПАСТЫРЯ»
11.15 «СМАК»
11.50 «ВКУС ЖИЗНИ»
13.15 «СРЕДА ОБИТАНИЯ». «РАСПЛАТА ЗА СВЯЗЬ»
14.20 «АЛЕКСЕЙ БУЛДАКОВ. «НУ ВУ, БЛИН, ДЕТЕ!»
15.20 Х/Ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ В ЗИМНИЙ ПЕРИОД»
16.40 «ЕФИМ ШИФРИН. ЧЕЛОВЕК-КОСТЮМ»
17.50 «КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
18.50 Т/С «ОБЩАЯ ТЕРАПИЯ»
20.50, 22.15 «ФАБРИКА ЗВЕЗД»
22.00 «ВРЕМЯ»
23.30 «ПРОЖЕКТОР ПЕРИСХИЛТОН»
00.00 Х/Ф «МАЙКЛ КЛЕЙТОН»
02.20 Х/Ф «ОБЕТ МОЛЧАНИЯ»
04.00 Х/Ф «ЗОЛОТОЙ ЛЕД»

«РОССИЯ»
06.20 Х/Ф «ХОРОШО СИДИМ!»
07.45 «ВСЯ РОССИЯ»
07.55 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.25 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «СУБОТНИК»
10.30 «ГОРОДОК». ДАЙДЖЕСТ
11.05 «МЕДСОВЕТ»
11.15 «ВЕСТНИК ГОРСОВЕТА»
11.30 «ПРОЕКТЫ РАЗВИТИЯ»
11.45 «ЗДОРОВЬЕ НАЦИИ»
11.50 М/Ф «ШЭДИТЭ ХАНЗА»
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.50 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
13.20, 15.30 Т/С «КРУЖЕВА»
17.10 «СУБОТНИЙ ВЕЧЕР»
18.50, 21.40 Х/Ф «ГАДКИЙ УТЁНОК»
21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ

Отдел рекламы: 21-62-62

23.10 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ ЕВРОПЫ. 2012 ОТБОРОЧНЫЙ ТУРНИР АРМЕНИЯ - РОССИЯ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
01.20 «ДЕВЧАТА»
01.50 Х/Ф «ЭФФЕКТ ДОМИНО»
КУЛЬТУРА
07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.10 «БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»
11.40, 01.00 Х/Ф «ТРЫН-ТРАВА»
13.10, 02.55 «ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ». МИНА ШАЦКАЯ
13.40 Х/Ф «ВКУС ХАЛВЫ»
14.40 М/Ф «ПРО ВСЕХ НА СВЕТЕ», «ДЕВОЧКА И ЗАЙЦА»
15.05 «ЗАМЕТКИ НАТУРАЛИСТА»
15.30 «ОЧЕВИДНОЕ-НЕВЕРОЯТНОЕ»
16.00 Х/Ф «ДВЕ ЖИЗНИ»
19.10 «РОМАНТИКА РОМАНСА». КЛАВДИЯ ШУЛЬЖЕНКО
19.50 «НОЧЬ В МУЗЕЕ»
20.40 Х/Ф «КРЫЛЬЯ»
22.10 СПЕКТАКЛЬ «ПЬЕСА ДЛЯ МУЖЧИНЫ»
23.10 Д/Ф «ЗАГНАТЬ МОЛИТВЫ ЧЕРТА В АД»
02.30 М/Ф «СКАЗКИ СТАРОГО ПИАНИНО». «ВЕТЕР ВДОЛЬ БЕРЕГА»
04.25 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»

АРИГ УС
08.00, 09.25 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30, 19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 «АФИША». ПОГОДА
09.00 «БЕЙБЛЭНД»
10.00 Т/С «ДРУЗЬЯ»
10.30 «МУНГЭН СЭРГЭ». ПОГОДА. «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
11.00 «ЕШЬ И ХУДЕЙ»
11.30 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.30, 16.00 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА»
13.00 «ПОХУДЕЙ СО ЗВЕЗДОЙ-2»
14.00 COMEDI БАТТЛ. ТУРНИР
15.00 COMEDI WOMAN
17.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»
18.00 Т/С «УНИВЕР»

19.55 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
20.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ». С А.ЛЕАНТУЕВЫМ. ПОГОДА
21.00 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И КУБОК ОГНЯ»
00.15, 01.10 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
01.40 «ХУ ИЗ ХУ»
ТИВИКОМ
06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.35, 10.10 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
07.00, 09.30, 12.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.40 «УРОКИ БЕЗОПАСНОСТИ»
08.05, 23.15 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.10 М/Ф
08.30 «ОДИССЕЙ»
10.30 Х/Ф «ДОЛГАЯ ДОРОГА В ДЮНАХ»
12.40 Т/С «КАПКАН»
16.10 Х/Ф «СТРАНА ГЛУХИХ»
18.30 «ГИБЕЛЬ ЦИВИЛИЗАЦИИ МАЙЯ»
19.30 «ВКУСНО»
20.00 «КАПРИ»
21.10 Х/Ф «ДЕТИ ШПИОНОВ-2»
НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ
СТС «БАЙКАЛ»
05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА
06.00 Х/Ф
07.35 М/Ф «ПРО БЕГЕМОТА, КОТОРЫЙ БОЯЛСЯ ПРИВИВОК». «КАНИКУЛЫ В ПРОСТОКВАШИНО»
08.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.00 «БОЛЬШИЕ ДЕТАЛИ» НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 М/Ф «ВОЛЧОК». «КАК ЩЕНОК УЧИЛСЯ ПЛАВАТЬ»
09.15 Х/Ф «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ!»
11.00 ЭТО МОЙ РЕБЕНОК
12.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
15.00 М/С «РУСАЛОЧКА»
15.30 М/С «АЛАДДИН»
16.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»
17.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
19.00 «6 КАДРОВ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50 ПОГОДА
06.00 Х/Ф
07.35 М/Ф «ПРО БЕГЕМОТА, КОТОРЫЙ БОЯЛСЯ ПРИВИВОК». «КАНИКУЛЫ В ПРОСТОКВАШИНО»
08.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.00 «БОЛЬШИЕ ДЕТАЛИ» НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 М/Ф «ВОЛЧОК». «КАК ЩЕНОК УЧИЛСЯ ПЛАВАТЬ»
09.15 Х/Ф «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ!»
11.00 ЭТО МОЙ РЕБЕНОК
12.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
15.00 М/С «РУСАЛОЧКА»
15.30 М/С «АЛАДДИН»
16.30 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!»
17.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
19.00 «6 КАДРОВ»

21.00 Х/Ф «ШОПОГОЛИК»
22.55 Х/Ф «ОЧЕНЬ СТРАШНОЕ КИНО-3»
00.25 Х/Ф «КЕКСИЛИ. ГОРНЫЙ ПАТРУЛЬ»
03.10 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
НТВ
06.05 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
07.55 М/Ф
08.25 «СМОТР»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.20 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ»
09.45 «ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!»
10.20 «ВНИМАНИЕ: РОЗЫСКИ!» С ИРИНОЙ ВОЛК
11.20 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА»
11.55 «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК» С ДЕНИСОМ РОЖКОВЫМ
13.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС»
14.20 «СЕАНС С КАШПИРОВСКИМ. ПРИЗРАКИ»
15.10 «ТАИНСТВЕННАЯ РОССИЯ: ЧЕЛЯБИНСКАЯ ОБЛАСТЬ. «ГОСТИ» ИЗ ПОДЗЕМЬЯ?»
16.05 «СВОЯ ИГРА»
17.20 «РАЗВОД ПО-РУССКИ»
18.20 «ОЧНАЯ СТАВКА»
19.20 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
20.55 «ПРОГРАММА МАКСИМУМ. РАССЛЕДОВАНИЯ, КОТОРЫЕ КАСАЮТСЯ КАЖДОГО»
21.55 «РУССКИЕ СЕНСАЦИИ». ИНФОРМАЦИОННЫЙ ДЕТЕКТИВ
22.50 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!»
23.50 ТОК-ШОУ «ПОСЛЕДНЕЕ СЛОВО»
00.50 «НЕРЕАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА»
01.25 Х/Ф «НЕВЕРОЯТНЫЙ ХАЛК»
03.40 «ДО СУДА»
04.25 «СУД ПРИСЯЖНЫХ»

5 КАНАЛ
07.00 Д/Ф «КОЛУМБ. ЗАБЫТОЕ ПЛАВАНИЕ»
08.00 Д/Ф «ГОРБАТЫЕ КИТЫ. ЖИЗНЬ КЛАНА»
09.00 М/Ф «АЛИ-БАБА И СОРОК РАЗБОЙНИКОВ»
09.30 Х/Ф «СТАРИК ХОТТАБЫЧ»

11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 04.05 Д/Ф «ЧЕРЕПАШЬИ ПУТЕВОДИТЕЛИ ПО ТИХОМУ ОКЕАНУ»
12.00 «ЛИЧНЫЕ ВЕЩИ» ВЛАДИМИР ХОТИНЕНКО»
13.00 «ИСТОРИЧЕСКИЕ ХРОНИКИ» С НИКОЛАЕМ СВАНИДЗЕ
14.00 «В НАШУ ГАВАНЬ ЗАХОДИЛИ КОРАБЛИ...»
15.00 Т/С «ЧИСТО АНГЛИЙСКИЕ УБИЙСТВА». «ОРХИДЕЯ-УБИЙЦА»
16.55 Т/С «ЧИСТО АНГЛИЙСКИЕ УБИЙСТВА». «БЭНТЛИНГ БОЙ»
18.55 Д/С «КРИМИНАЛЬНЫЕ ХРОНИКИ»
20.00 Т/С «СМЕРТЬ ШПИОНАМ!»
00.15 Т/С «ВОЛЛАНДЕР»
02.05 КОНЦЕРТ «МУМИЙ ТРОЛЛЬ»
05.00 Д/С «С ПОПРАВКОЙ НА НЕИЗВЕСТНОСТЬ. СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ». ЧАСЫ ПЕРЕВОДЯТСЯ НА 1 ЧАС ВПЕРЕД. ВРЕМЯ НАЧАЛА НОЧНЫХ ПЕРЕДАЧ УКАЗАНО ПО ЗИМНЕМУ ВРЕМЕНИ

ДТВ
09.00, 11.30 М/Ф
09.30 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС»
11.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
11.20 ПРЕДПРИИМАТЕЛЬ
12.20 Х/Ф «НА ДЕРИБАСОВСКОЙ ХОРОШАЯ ПОГОДА, ИЛИ НА БРАЙТОН-БИЧ ОПЯТЬ ИДУТ ДОЖДИ»
14.20 Х/Ф «ВИОЛА ТАРАКАНОВА. В МИРЕ ПРЕСТУПНЫХ СТРАСТЕЙ-3». «ГЛАВБУХ И ПОЛЦАРСТВА В ПРИДАЧУ»
16.30, 21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
17.30, 18.30 Т/С «ГРУППА «ЗЕТА»-2»
19.30, 06.50 Х/Ф «МОНТАНА»
22.00, 04.50 Х/Ф «СИЛЬНЕЙШИЙ УДАР»
00.00 «СЕКРЕТНЫЕ ФАЙЛЫ»
01.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
02.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО»
02.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МУЖИКИ!»
03.30 Т/С «РЫЦАРЬ ДОРОГ»
08.35 ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ РЕАЛИТИ «СОБАЧЬЯ РАБОТА»

Воскресенье, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ
05.40, 08.10 Х/Ф «КЛАССНЫЙ МЮЗИКЛ»: «ВЫПУСКНОЙ»
08.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.50 АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН
09.20 М/С «МИККИ МАУС И ЕГО ДРУЗЬЯ». «ЧУДЕСА НА ВИРАЖАХ»
10.10 «ЗДОРОВЬЕ»
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.30 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.30 «ФАЗЕНДА»
13.15 «РОКОВАЯ РОЛЬ АЛЕКСАНДРА ФАТЮШИНА»
14.10 Х/Ф «ЛЕКАРСТВО ПРОТИВ СТРАХА»
16.00 Т/С «БРЕЖНЕВ»
20.00 «ЖЕСТОКИЕ ИГРЫ». НОВЫЙ СЕЗОН ВОСКРЕСНОЕ-ВРЕМЯ. ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА
23.00 «БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА»
00.00 «ШОУ НИ БЕ, НИ МЕ НЕХИЛО»
00.30 «ПОЗНЕР»
01.35 Х/Ф «ВАЛЬС С БАШИРОМ»
03.10 Х/Ф «БРАТЯ БЛЮЗ 2000»

«РОССИЯ»
05.55 Х/Ф «ДЕВУШКА С ГИТАРОЙ»
07.40 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
08.30 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.00 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
09.40 «СТО К ОДНОМУ»
10.25 «ГОРОДА И ВЕСИ»
11.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10, 15.30 Т/С «КРУЖЕВА»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
16.10 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
18.00 «ТАНЦЫ СО ЗВЕЗДАМИ». СЕЗОН-2011
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.05 Х/Ф «ОДУВАНЧИК»
00.00 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
01.00 «ГЕНАДИЙ ХАЗАНОВ. ПОВТОРЕНИЕ ПРОЙДЕННОГО»
01.30 Х/Ф «С ГЛАЗ - ДОЛОЙ, ИЗ ЧАРТА - ВОНИ»

Отдел рекламы: 21-62-62

КУЛЬТУРА
07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.10 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»
11.40 Х/Ф «БАБЬЕ ЦАРСТВО»
13.10 «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО». ВЯЧЕСЛАВ ТИХОНОВ
13.40 СКАЗКИ С ОРКЕСТРОМ. Х.К. АНДЕРСЕН. «СНЕЖНАЯ КОРОЛЕВА»
02.55 Д/Ф «ИЗ ГЛУБИНЫ МОРЯ»
15.30 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.15 ЗВЕЗДНЫЕ ПОРТРЕТЫ. «ПАВЕЛ ПОПОВИЧ. КОСМИЧЕСКИЙ ХУЛИГАН»
16.45 БАЛЕТ «ДАМАС КАМЕЛИЯМИ»
19.10 Х/Ф «УСПЕХ»
20.40 СПЕКТАКЛЬ «ОБЫКНОВЕННАЯ ИСТОРИЯ»
23.00 «КОНТЕКСТ»
23.40 Х/Ф «ГЕНИЙ ДЗЮДО»
02.35 М/Ф «СКАЗКИ СТАРОГО ПИАНИНО». «ПОТОП»
АРИГ УС
08.00 «КАК ГОВОРIT ДЖИНДЖЕР». ПОГОДА
08.30, 09.40 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
08.55 М/Ф «БЕЙБЛЭНД»
09.15 «МУНГЭН СЭРГЭ»
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ». С А.ЛЕАНТУЕВЫМ. (-ПОВТОР ОТ 26.03.11). ПОГОДА
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
11.30 Т/С «ДРУЗЬЯ»
12.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ»
13.00 «А ВАМ СЛАБО?»
14.00 Х/Ф «ХОР»
15.45 Т/С «ИНТЕРНЫ»
16.15 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И КУБОК ОГНЯ»
16.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ»
19.45 350-ЛЕТИЮ ДОБРОВОЛЬНОГО ВХОЖДЕНИЯ БУРЯТИИ В СОСТАВ РОССИИ ПОСВЯЩАЕТСЯ: «ЦАМ»

08.00 «КАК ГОВОРIT ДЖИНДЖЕР». ПОГОДА
08.30, 09.40 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ»
08.55 М/Ф «БЕЙБЛЭНД»
09.15 «МУНГЭН СЭРГЭ»
10.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ». С А.ЛЕАНТУЕВЫМ. (-ПОВТОР ОТ 26.03.11). ПОГОДА
11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
11.30 Т/С «ДРУЗЬЯ»
12.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ»
13.00 «А ВАМ СЛАБО?»
14.00 Х/Ф «ХОР»
15.45 Т/С «ИНТЕРНЫ»
16.15 Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И КУБОК ОГНЯ»
16.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ»
19.45 350-ЛЕТИЮ ДОБРОВОЛЬНОГО ВХОЖДЕНИЯ БУРЯТИИ В СОСТАВ РОССИИ ПОСВЯЩАЕТСЯ: «ЦАМ»

19.55 «БАЙКИ ИЗ КУХНИ» ПОГОДА
20.00 «ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА». ФИНАЛ
21.00 Х/Ф «ВИКИНГИ ПРОТИВ ПРИШЕЛЬЦЕВ»
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». ПОГОДА
00.30 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА»
01.00 Х/Ф «ПРОПАЩИЕ РЕБЯТА»
ТИВИКОМ
06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 «ЗУРХАЙ»
06.35, 11.00 «ВКУСНО»
07.00 Д/Ф
08.00, 23.00 «ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ»
08.05 М/С «ОДИССЕЙ»
09.00 Х/Ф «НЕУПРАВЛЯЕМЫЙ ЗАНΟΣ»
11.30 «ХИТ-ПАРАД ИНТЕРЬЕРОВ»
12.00 «ШКОЛЬНОЕ ТВ»
12.30 «РАДАР-СПОРТ»
13.00 Т/С «КОМИССАР»
16.40 Х/Ф «ДЕТИ ШПИОНОВ-2»
18.40 «ВАШЕ ПРАВО»
19.00 «10 САМЫХ»
19.30 «ОБЪЕКТИВ»
20.00 Т/С «КАПРИ»
21.10 Х/Ф «КОМАНДА»
23.10 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ
СТС «БАЙКАЛ»
05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПОГОДА
06.00 Х/Ф «ИНОСТРАНЕЦ»
07.50 М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ». «ВОЛК И СЕМЕРО КОЗЛЯТ». «ГРИБОК-ТЕРЕМОК»
08.20, 10.45 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.00 «БОЛЬШИЕ ДЕТАЛИ» НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
11.00 «ГАЛИЛЕО»
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО!»
13.00 Х/Ф «ЧЕГО ХОТЯТ ЖЕНЩИНЫ»
15.25, 16.30 «6 КАДРОВ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПОГОДА
06.00 Х/Ф «ИНОСТРАНЕЦ»
07.50 М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ». «ВОЛК И СЕМЕРО КОЗЛЯТ». «ГРИБОК-ТЕРЕМОК»
08.20, 10.45 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.00 «БОЛЬШИЕ ДЕТАЛИ» НА СТС-БАЙКАЛ»
09.00 «САМЫЙ УМНЫЙ»
11.00 «ГАЛИЛЕО»
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО!»
13.00 Х/Ф «ЧЕГО ХОТЯТ ЖЕНЩИНЫ»
15.25, 16.30 «6 КАДРОВ»

16.45 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ»
19.15 Х/Ф «БЭЙБ. ПОРОСЁНОК В ГОРОДЕ»
21.00 Х/Ф «КРОШКА ИЗ БЕВЕРЛИ-ХИЛЛЗ»
22.45 Х/Ф «ПОЦЕЛУЙ ДРАКОНА»
00.35 Х/Ф «МИРОВОТВОРЕЦ»
02.55 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
04.55 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ КОНАНА-ВАРВАРА»
НТВ
05.20 Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
08.15 М/Ф
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.20 ЛОТЕРЕЯ «РУССКОЕ ЛОТО»
09.45 «ИХ НРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА»
11.50 «ПИР НА ВСЬ МИР»
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ»
14.20 Т/С «СЕМИН»
16.05 «СВОЯ ИГРА»
17.20 «ИСТОРИЯ ВСЕРОССИЙСКОГО ОБМАНА. ВЫХОД ЕСТЬ!»
18.20 И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!
19.20 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ». ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.50 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ». ПЕРВОЕ ИНФОРМАЦИОННОЕ ШОУ
23.00 Т/С «ГЛУХАРЬ»
02.00 «АВИАТОРЫ»
02.35 «В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА»
03.10 Х/Ф «ДОЛИНА СМЕРТИ»
04.50 «ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!»

5 КАНАЛ
07.00 Д/Ф «КОЛУМБ. ЗАБЫТОЕ ПЛАВАНИЕ»
08.00 Д/Ф «ВЕЗДЕСУЩИЕ КЕНГУРУ»
09.00 М/Ф «ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ ЛЕОПОЛЬДА»

09.10 Х/Ф «ПОПУТНОГО ВЕТРА». «СИНЯЯ ПТИЦА»
10.35 «КЛУБ ЗНАМЕНИТЫХ ХУЛИГАНОВ» С ЛЮДМИЛОЙ СЕНЧИНОЙ
11.00 СЕЙЧАС
11.10, 05.45 Д/Ф «СЛОНЫ: КОЧЕВНИКИ ПУС-ТЫНИ НАМИ»
12.00 «ШАГИ К УСПЕХУ» С А. КАБАЕВОЙ
13.00 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ
14.00 «В НАШУ ГАВАНЬ ЗАХОДИЛИ КОРАБЛИ...»
15.00 Х/Ф «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»
18.30, 02.20 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ». ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА
19.30 Т/С «АПОСТОЛ»
20.30 Х/Ф «ЛУНА 2112»
03.20 Х/Ф «СВЕТЛОЕ БУДУЩЕЕ-3»

ДТВ
09.00, 11.30 М/Ф
09.30 Х/Ф «ЖЕСТОКИЙ РОМАНС»
11.00 «ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ»
11.20 «МЕДИЦИНСКОЕ ОБЗОРИЕ»
12.05, 13.10 Х/Ф «МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ»
14.20 Х/Ф «ВИОЛА ТАРАКАНОВА. В МИРЕ ПРЕСТУПНЫХ СТРАСТЕЙ-3». «ГЛАВБУХ И ПОЛЦАРСТВА В ПРИДАЧУ»
16.30, 21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
17.30, 18.30 Т/С «ГРУППА «ЗЕТА»-2»
19.30, 06.10 Х/Ф «СЕМЬ КАБИНОК»
22.00, 04.30 Х/Ф «НОВЫЙ КУЛАК ЯРОСТИ»
00.00 «СЕКРЕТНЫЕ ФАЙЛЫ»
01.00 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО ПО-РУССКИ»
02.00 «БРАЧНОЕ ЧТИВО»
02.30 РЕАЛИТИ-ШОУ «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МУЖИКИ!»
03.30 БОЙЦОВСКОЕ ШОУ «БИТВА ПОД МОСКВОЙ-3»
08.15 Д/Ф «ЯДОВИТЫЕ УКУСЫ. СМЕРТЬ ИЛИ СПАСЕНИЕ?»

БАРАС ХҮСЭТЭЙ БАЛДАН-НИМА БААТАР

Хүнэй сэдхэл мүнхэ Мүнхэ гэжэ этигэнэб. Этигээ хадам – мүнхэ. (Д.Улзытуев).

Ажалша хүн алишье үе сагта арад зонойнгоо дунда нэрэ хүндэтэй ябадаг гэе. Илангаяа хээнхэрэгтээ хамаг шадбарияа сэдхэл зоригоо үгээнхүнүүд. Эрлэхгзоринтой хүнүүдэй аша габьяагаар гүрэн түрэмнайш ажана түбшэн байна. Хүндэ хүшэр сагта тулгалха тухаламжатай, ударидаха ухаан болдолтой гэшэ. Эрхим ябадалаараа арад зонойнгоо хүр хүлдэнь өөдөн үргэн татажа, туг мэтэ хүндэ зэргэн болодог.

Тээд мүнөө тэрэ үеын зон хойно хойноһоо наһаа эдлэн мүнхэржэл байхань харамтай. Балдан-Нима Гомбожапович Гомбожапов тэрэл үеынхидэй нэгэн хэн.

Бурханһаа үгтээн наһанай түгсэххэдэ, хээн ажал хэрэгын, туйлаан аша габьяань, хайн абари зангыншье мүнхэ дурсахаал болон үлдэг ха юм даа.

Балдан-Нима Гомбожапович Бэшүүрэй аймагай Гутай нотагта 1932 оной мартын 2-то Гомбожаб, Сангаали эхэ эсэгын айл бүлэдэ түрэн юм. Дээрээ Нимажаб Бата хоёр ахануудтай, Басадай гэжэ нэрэтэй басаган дүүтэй юм хэн.

Загандабанай үбэрталада, Хёлго хатанай жуааг газарта тоонто болохо Гутай нотагын оршодог юм. Улгы дайдаан ой модотойшье, аршаан булагтайшье, талха таряалан арьбанаар ургадаг хара хүрхэтэй газартай юм. Тинмэһээ

эндэ ургаһан зон хони мал үдхэхэ, модоор дархалха, талха тариха ажалда эдир наһанһаа дүй дүршэлтэй, оролдосотой гэшэ.

Балдан-Нима хүбүүн эдэ бүгэдэ ажал бага ябаханаа эдлэнһиний гайхалгүй.

Дайнай хүндэ сагта, «ургажа ябаһан улаан бургаанад» шадлаараа түрэл нотагтаа туһа хүргэн оролдоһонинь дээрэ хэлэгдэбэ гэшэ. Тэрэ үедэ Бата ахатаа Балдан-Нима бүхэтэйшүүлһээ гэртээ үлээн хадаа, аба аха хоёрын дайнда татагдаһан байгаа бшуу, үбэлэй сагта колхоздоо болон гэртээшье түлээ залһа бэлдэдэг байһан юм. Шарга морёор ой гаража, модо унагаан, арбаадтайхан тэдэ нилээн носолдожо, түлээгээ оруулдаг юм хэн бэлэй.

Хатуу үеын орёо байдалы мүнөө дурсахадаа, ахатан зонһоо дуулаһан шагнаһанһаа бэшэгдэнэ гүб даа. Понин гэхэдэ, эдир залуухан ябаханаа, тэдэ зонойнгоо хэлээн зааһынь дүтэ анжаран адаглаагүй шэнги аад, хаанаһаа даа, сэдхэлэй гүн оёорһоо шүрэмтэй үлхэлдэн гараад ерэхэ юм байна. Тин тэрэ сагыё элээр баримталха абынгаа хөөржэ үгээн нэгэ ушар сэдхэлдэм ханагдана. Хоохон хохы үедэ колхозой поли дээгүүр үлээн хоолос түүдэг хэн ха, тэрэнэ суглуулжа, гар тээрмээр талхан болгодог хэн ха. Нэгэтэ Бата Балдан-Нима хоёр хоолостүүжэ ябатарнь, жалгын эрьедэ ганса шоно үнээ унагажа орхёод, зулган эднжэ байба хаш. Тэрэ хоёр үхибүүд бахардангүй зүдхэжэ, гартаа жаахан хутагаа

барин, хуугайлжа байжа, шоные үргэн туршаба. Шонь юун холо ошохо хэм бэ даа, тойроод дүрбэ-табан алхамай зайда ябаа бээ.

«Хүлэг болохо унаганһаа, хүн болохо багаһаа» - гэдгээр тиигэжэ томо болоһон хүнүүд саашадаа ажабайдалдаа бага юмэнһээ дальтирангүй, үсэд шударгыгаар хандадаг байһанинь гайхалгүй.

Нимажаб ахань Дурна зүгтэ япон дайнда хабадалсаһанай удаа, бухгалтер мэргэжэлтэй боложо, Зэдын аймагай Боргойн совхоздо ажаллаһан юм. Тин Балдан-Нима хүбүүншье томо боложо, 1952-55 онуудаар ЗАБВО-гой танкын полкдо сэрэгынгээ албые эрхимээр дүүргээд, ахатанаа дагажа, мэдээжэ Боргойн совхоздо малшанаар ороһон намтартай. Удаан болонгүй, эндэ наһанайнгаа хүхэр Ефросинья Тогочиевнатаяа золгожо, гэр бүлэ түхээржэ, зургаан үри бээтэй болоһон байна.

Эб хамта дүшэ гаран жэлэй туршада энэ совхоздо ажаллаһан юм. Эндэ ямараар ажалдаа хандадаг байһынь бэшэхэ хэрэгтэй. Жэшээ болгон тодорхойлходо, нэгэ туйлалтань ханагдана. Тэрэ үедэ хони хайшалагшадтай дунда мурьсөөн соносхогдобо гэшэ, хэн нэгэ хаһа соо мянган хони хайшалхаб гэһэн. Тэмдэглэхэ хэрэгтэй, Буряад орон соогоо найман зуун хонинһоо үлүү хоньшье хайшалдаг үгы байһан гэжэ. Харин Балдан-Нима Гомбожапов мянга зуун хони хайшалжа, гайхамшаг рекорд табиһан юм.

Хонишоной ажабайдал гэшээ - үдэр бүрин туршалга. Аяма халуундашье, бордоһотой халхиндашье, янгинама үбэлэй хүйтэндэшье ябаха ажалша хүнэй зоригшье, бээшье хэрэгтэй бшуу.

Боргойн совхоз онсо хайн үлтэрэй хонидые үдхэдэг байһанинь олондо мэдээжэ ха юм даа. Тинмэһээ эндэ ажаллаха гэшээ улам харюусалгатай, уялгатай юм. Хурьга абаханаа эхилээд, томо эрьё болоторнь нилээд арга шадалаа гаргадагын эли.

1975-76 онуудаар хоёр дуугаар дахин зуун хонин бүриһөө зуун гушан хурьгадые абаһан габьяатай. Тин ажалаа түхээрэн байтар, байгаалин гэнтын аюул тохёолдохо гүб даа. Зургаан зуун толгой хонитойгоо уһанай үертэй ушараа. Түргэн урасхалтай Эдэ мүнэн эрьёһээ халижа, отарынь

хүрээлбэ ха юм. Энэ үедэ Балдан-Нима өөр бэе тухайгаа ханаха, хайрлаха сүлөөгүй, отараяа яагаад абархаб гэжэ шидхэнэн үнэн баатар хүнэй ябадал. Түргэн даруу нэгэ хоние мур дээрээ хаяад, үбсүү хүрэтэр хүйтэн уһа руу алхажа, нүгөө эрьедэ гаргаһанайнгаа удаа, 70 хоние бэе дээрэ гарган дабтанайнь хойно бэшэ хонидынь дахан, тамаран абарагдаа юм хэн.

Балдан-Нима Гомбожапович урагшаа ханаатай хүн байгаа юм хэн. Түрэлхидтөө, олоннүхэдзондоо отго туһал хүргэжэ ябадаг хэн. Эндэ баһа нэгэ ушар болоһынь тэмдэглээ хаа, болохотой. Боци нотагай нэгэ юрын адуушанай моринойнь намагта шаагдаад зобожо байхада, гансаараа һүүлһэнь тэрэниинь татан гаргаһан юм гэлсэдэг. Энэ хадаа хүниие зоболондо хаяхагүй байһынь гэршэлнэ ха юм. Ажалай Улаан-Тугай орденной кавалер, дайнай ба ажалай ветеран, Россин хүдөө ажахын габьяата хүдэлмэррилгэшэ Б-Н.Г.Гомбожапов дүшэ гаран жэлэй туршада мал ажалда хүдэлһэнэйнгөө удаа наһанайнгаа амаралтада гаража, Зэдынгээ Борьёо талын Тасархай нотагта хуурижаһан юм. Улаан-Үдэ нүүхэ аргашье байгаа, харин Балдан-Нима Гомбожапович Ефросинья Тогочиевнатаяа анхан залуудаа золгоһон, айл болоһон нотагтаа үлэһонинь удхатай даа.

Наһанайнгаа амаралтада гараад, юрэ минн нуугаа бэшэ. Үмсынгөө адуу мал үдхэжэ, түри бээдээ, түрэлхидтөө, нүхэдтөө туһатай байһан юм.

Балдан-Нима Гомбожапович дархан бөө угтай хүн юм хэн. Тинмэһээ үндэр наһатайдаа бөөгэй шанар бүтээн оруулһан юм. Олон хүн зоние аргалһан, абарһаншье байха. Пүүлэй жэлнүүдтэ түрэл тоонто Гутай нотагайнгаа тайлгание үнгэргэдэг байһан.

Тэрэ үшөө балшархан ябахадань, нотагайн дархан хүн хүүдинсэ соо түмэрөөр юумэ дархалжа байтараа, халуун мнсогор түмэрэй сээрдэлэ «маа» - гээд гэнтэ хаяжархихадань тодон абаад, альган дээрээ нэгэ хэды эрьюулээд, хажуу тээшнэ шэ-дээрхёо юм. Харин ехэ сошоо сошордоошьегүй, гарын гэмтээшьегүй. Ингэжэл анханһаа юрын хүн бэшэ байһаниинь элирүүлэгдээ юм хэн.

Балдан-Нима Гомбожапович Ефросинья Тогочиевна хоёр дүрбэн хүбүүд, хоёр басага хүл дээрэнэ табья.

Ефросинья Тогочиевна доро дохимоор буряад эхэнэр юм. 55 жэлэй туршада суг хамта ажа-һуухадаа, хамаг ажабайдалай хүндэ хүшэрые, баяр гунигые эдлэлсэһэн байһандань.

Б-Н.Гомбожаповай хамаг гайхамшагта ябадалынь эдлэһэн, илаһынь бэшэхэ болоо хаа, нэгэ ном соошье багтахань ээлтэй.

Балдан-Нима Гомбожапович Гомбожапов байгша оной январин юһэндэ хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, дала юһэн наһандаа мүнхэрбэ.

Балдан-Нима Гомбожапович үндэр мундуу бээтэй, абарга хүшэтэй, хэһэн хэрэг ажалдаа габьяатай, олон хайн нүхэдтэй, эди шэдитэй ябаһан эрэ юм даа.

Хэр уһаа буряад угсаатан эрхим габьяа солотой хүнүүдээ «Баатар» гэхэн нэрээр хүндэлдэг байһан гэшэ. Балдан-Нима баатар гэбэл, алдуу болохогүй.

Балдан-Нима абгамнай, Баатар хүнэй солотойлта даа.

Баабай эжыһээ үгтэһэн Барас ехэ хүсэтэйл хэнта даа.

Элдин Буряад нотагтаа Эрхим эрэ ябаалта даа. Бүргэд шэнги дэлсэтэй Бүхэ эрэ ябаалта даа.

Алагүй Шимээнтэн угтай Абарга Үймөөн нэрэтнай даа.

Халзан бүхын гарбалай Хаба шадалһаа хүртөөлта даа.

Хонин хүрэгөө туухадаа, Хонгёо хоолойгоор дууладаг хэнта.

Наһанай дуу татахадаа, Нарин хоолойгоор дууладаг хэнта.

Мүнхын замда гаража, Мүшэд тээшэ дэгдэбэлта даа.

Пайн түрлөө оложо, Айл зондоо эрьсэхэлта даа.

Тимур ГОМБОЖАПОВ, поэт, Россин Уран зохёолшодой гэшүүн.

Хорин аймагай Булам нотагта хонин үйлэ хэрэг болоһон байна. Тобшолон хэлэхэдэ, энэ нотагай хүбүүн, Буряадай арадай артист, Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат Чимит Дарижапович Ринчиновэй түрэн, бага, эдир залуухан наһаа үнгэргэһэн гэрей ханада Дурсахаалай самбар хадагдаба.

Энэ хайхан үйлэ хэрэгтэ хабаадахааа Улаан-Үдэһөө Буряад драмын театрай бүлэг артистнар ерэнэн байна. Заримынь нэрлэбэл, театрай директор, Россин габьяата артист Доржо Сультимов, Россин искуствын габьяата ажал ябуулагша, театрай ахмад режиссёр Цырен-Доржо Бальжанов, Россин арадай артист Михаил Елбонов, Россин габьяата артистнар Олег Бабуев, Нина Токуренова, Содном Хажитов, Буряадай габьяата артистнар Иван Цыбикжапов, Елена Дамбаева, Дабасу Гендунова, Сэсэгма Дондокова болон бусад мүн болоно. Гадна Чимит Ринчиновэй бага басаган Майя Чимитовна, Буряадай арадай артистка Светлана Бунеева, театрай музейе даагша Валентина Бабуева, театрай уран зурааша, Россин габьяата уран зурааша Бальжинима Доржиев гэгшэд ерэлсээ хэн.

Энэ хайндэр дурсахаалай самбар нээлгээр эхилэн байгаа. Удаань бултадаа Буламай дунда хургуулин байшан соо суглараа. Чимит Ринчиновтэй Владивосток хотодо Зүүн зүгэй искусствын дээдэ хургуулида суг хураһан Доржо Сультимов, Содном

ОЮУН БЭЛИГТЭ ХУБУУМНАЙ

«Будамшуу». Н.Токуренова, Ч.Ринчинов.

Хажитов, Олег Бабуев, Цырен-Доржо Бальжанов, Иван Цыбикжапов гэгшэдтэндэ нуража байһан жэлнүүдээ дурсахадаа, Чимит Ринчинов тухай олон дулаахан үгэнүүдые хэлэһэн байна. Тинхэдэ Светлана Бунеева «Түдэб баабайнда» гэхэн теле-дамжуулга

Чимит Ринчиновтэй сугтаа хайшан гээд зохёодог, үнгэргэдэг байһан тухайгаа хөөржэ үгөөд, тэрэ дамжуулгаһаа буулгаһан хэһэгүүдые харуулжа, буламаархидые хонирхуулаа. Буулгаһан эдэ хэһэгүүдээ нотагай арадзондо бэлэг болгон бариһан байна. Буряад драмын театрай музейн даагша Валентина Бабуева ехэ хонин экспонат буламаархинда дамжуулба. Ушарын гэхэдэ, Чимит Ринчинов хэдэн жэлнүүд соо юрын значогуудые суглуулдаг байһан юм. Тин тэрэнэй суглуулһан 500-гаад значок артистын нотагай зондо дурсахаалай бэлэг болгогдон барюулагдаба ха юм.

Хүндэтэ айлшадтай үмэнэ Буламай хургуулин эдир Будамшуунууд бэлиг шадбарияа харуулһан байна. Россин арадай артист Михаил Елбонов хүбүүдые дулаахан үгөөр магтаад, грамотануудые барюулаа. Буряад драмын театрай артистнар олон дуунуудые, шог расказуудые болон шүлэгүүдые гүйсэдхэжэ, Буламай улад зоние баясуулһан юм.

Нютагай захиргаанай гулваа Будаева Ц.А., аймагай соёлой талаар дарга Цыдыпов Б.Д. гэгшэд Булам нотагай арад зоной зүгһөө хүндэтэ айлшадтаа баярай хайхан үгэнүүдые хэлэһэн байна. Тиигээд хүндэтэ артистнарта гарай бэлэгүүд барюулагдаа. Гадна Чимит Ринчиновэй гэр бүлынхид, тобшолбол,

дүүтэниинь – Радна-Даша Дарижапович гэр бүлэтээ, Валентина Дарижаповна дүтын түрэлэй зон – Буряадай хүдөө ажахын академин ахалагша багша Жаргалма Шойжалсановна Мархюева гэр бүлэтээ Буряад драмын театрай артистнарта гарай бэлэгүүдые барюулаа хэн.

Энэ үдэр үшөө нэгэ үйлэ хэрэг болоһон байна. Үншэрхэн хүүгэдые хүмүүжүүлжэ байһан гэр бүлэнүүдэй дунда Бүхэроссин конкурс Москва хотодо ноябрь нарын эхиндэ үнгэргэгдэһэн байгаа. Тэрэндэ манай Буряад ороной зүгһөө Булам нотагта ажаһуудаг Намдаковтоной гэр бүлэ хабаадаһан юм. Тинхэдэ тэдэ аяар 100-гаад бүлэ сооһоо эрхим 4-дэхи нуури эзэлжэ, ехэ амжалта туйлаа хэн. Энэ гэр бүлые нотагаархидын мүн дулааханаар амаршалба.

Булам нотагай улад зон алдарта хүбүүн Чимит Ринчиновэйнгээ гэрэлтэ дурсахаалые ингэжэ мүнхэлбэ ха юм.

Оюун бэлигтэ харуулжа, Олон зоноо гайхуулһан Элдин тоонто нотагайнгаа Эрхим бэрхэ хүбүүе

Панан, наһан хуухадаа, Пайхан үгөөр магтаа. Мүнхэн харуул шарайнь Мүнхэлжэ дурсаа.

Доржо ДАМБАЕВ.

Аглаг найхан Агамнай

БААТАР ХҮБҮҮНЭЙ ГЕРОЙН МҮШЭН - ГЭРТЭХИНДЭНЬ

(Россиин Федерациин Герой Алдар ЦЫДЕНЖАПОВАЙ нангин дурасхаалда)

Номгон далайн флотой "Быстрый" гэнэн эскадрын миноносец дээрэ 2010 оной сентябрийн 24-дэ тохёолдоһон аюулта ушар олоной сэдхэл хүлгөөһөөр. Гал дүлэнһөө ами наһаяа аршалангүй, кораблин 300 хүнэй бүридэлтэй экипажы абаржа, баатарай үхэлөөр унаһан Ага нютагаймнай хүбүүн Алдар Цыденжапов тухай ганса түрэлхидын бэшэ, бүгэдэ зон дурсан ханахадаа, уйдхар гашуудалда абтан, нулимсаа аршан шанална.

Россиин Федерациин Президент Д. Медведевэй 2010 оной ноябрийн 16-ай 1431-дэхи дугаар Зарлигай ёһоор, матрос Алдар Цыденжаповта (наһа бараһан хойнонь) Россиин Федерациин Геройн нэрэ зэргэ олгуулагдаа. "Быстрый" кораблин экипажай бүридэлдэ нэрэн хэтэдэ үлөө, кораблин түүхэ буряад арадай эрэлхэг хүбүүн Алдар Цыденжаповай нэрэтэй, баатаршалгалтайн нягтаар холбогдоо, Ага тосхоной "Западный" микрорайонной нэгэ гудамжада нэрэн олгогдоо, хураһан хургуулидань - Агын 1-дэхи дунда хургуулида мемориальна самбар үлгэгдэбэ. "Ага тосхон" городской округой захиргаанай шийдхэбэрээр гэртэхиндэн гэр үгтэбэ. Иигэжэ гүрэнэй хүтэлбэрийн, засагай, флотой командованиин зүгһөө нэрынь, баатаршалгынь мүнхэлхэ, гэр булынь дэмжэхэ үйлэ хэрэгүүд аюулагдана. Арад зомнай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэхэдэн сэдхэлхэ ханаба. Тээд буряад зоной заншалаар, "Хэнэй хүбүүн бэ?", "Хэнтэнэйб?", "Нагасанынь хэд бэ?", "Нютаг хаанахиб?" гэжэ заатагүй асуугдана.

хүндэлхэ, дүү хүниие гомдохоохогүй, эхилһэн юумээ дүүргэхэ гэхэ мэтэ хургаал жаабари хүүгэдтэ нэбгэрүүлһэниинь найшаалтай.

Абань - Батор Цыденжапов 1961 оной. Агын РОВД-дэ алба хааж, хүндэтэй амаралтада гараһан. Мүнөө "Солнышко" саадта охранныгаар ажалладаг. Эжынь - Билигма Зыдыгасвна 1965 оной. Шэтын эмнэлгын училищинин хүлээр Агын больницада фельдшерээр ажаллаһан. Хүүгэдэйгээ багаханууд байхадань, "Солнышко" саадта ажалда ороод лэ, 22-дохи жэлээ саадай үхибүүдэй элүүрые хамгаалжа ябанал даа. Бүхы хүүгэдэнь энэл саадта хүмүүжүүлгэдэн. Ирина басаганинь "Солнышко" сээрлигэй хүмүүжүүлгэшэ, Булат - Агын

УГ УДАМАА АЛДАНГҮЙ

Доргошо галзууд омогой Шара Шоно, Хара Шоно, Халжуудай, Лубсан гээд угай бэшгээр эхилһэн Доржын Гармын Нимын Жаргалай Цыденжабай Баторай Алдар хүбүүн болоно. Нимын Жаргал (1901-1989) гэрэ өөдөө эрдэмтэй хүн байһан. Татаурвай бүлэдэ байжа, Агада 4 жэлэй хургуулида хураһан юм. Агрономой курс дүүргэһэн. Хүнхэртэ, Будаланда, Агын, Согто-Хангилай МТС-тэ агрономоор ажаллаһан. 1937 ондо Агын районной түсэблэлгын комиссиин хүдөөгэй түсэблэлгээр ахалагша экономистаар томилогдохон, түсэблэлгын таһагые даагшаар хүдэлһэн намтартай. Эрдэм мэдэдэг, аргагүй сэрээр бэшэдэг байһан гэхэ. Семен Елановой райисполкомой 1-дэхи секретарь байхада, алибаа шагналнуудай саарна дансанууд болон грамотанууд дээрэ Жаргал Гармаевич бэшэдэг байгаа бшуу. Ниитын эдэбхитэн ябаа. ВДНХ-да хэдэн дахин хабаадаһан юм. 1959 оной ажауугшадай Бүхэсоюзна тоо бүридхэлгэдэ эдэбхитэй хабаадаа, тоо бүридхэлэй таһагые даагаа. Тиин бүхы ажалшадтань СССР-эй Министруудэй Советэй зүгһөө баяр хүргэгдэһэн байна. Сүлөө сагтаа хур харбадаг хэн ха. 80-яад наһатайдаа хур харбажа ябаа, сэрээр бэшэлгэнииньшэ хубилаагүй, 89 наһа хүржэ, орондэлхэтэ хасасанан юм.

Цыренжабай Гургэм нүхэртээ 4 найхан хүүгэдые үндылгөө: Цыренжаб, Цыденжаб, Сэсэг, Дугар.

Алдар Цыденжапов Цыденжабайн аша хүбүүн болоно. Цыденжаб ахай 1933 ондо түрэн. Улаан-Булагайнгаа эхин шатын хургуулинин хүлээр Агада хуралсалаа үргэлжлүүлһэн. Шэнэ 2 дахбартай хургуулинин нуури табигдажа байхадань, хадын араһаа сар тэргээр шулуу, Сагаан-Шулуутайһаа избееосо зөөлсэһэн байна гэшэ. Статистикын управленидэ участково инспекторээр хүдэлөө. Тиин сэрэгэй албанда татагдахадаа, Приморин хизаарай Фильповка хурунда тудгаа. 1952-1955 онуудта артиллерийскэ сэрэгүүдтэ алба хаагаа. Эрхим сэрэгшэдэй тоодо ябаа, хоёр жэлдэ алба хээд, отпускдо табигдаа, "Эрхим тагнуулан" тэмдэгээр шагнагдаа, артиллерийскэ тагнуулай дивизионной отделениин командир ябаа, демобилизоваться болохоодо, командованиин зүгһөө Хүндэлэй грамотатай бусаһан юм.

Агын СПТУ-да жолоошонной курса дүүргээд, Согто-Хангилай хургуулида "Полуторка" ашаанай

машина жолоодоо. Эгээл тэрэ үедэ үндэр наалида учетнигоор хүдэлжэ байһан Бальжит басагантай хуби заяагаа ниилүүлжэ, Ага зөөжэ эрэн. Иигэжэ 1960 онһоо 40 жэлэй туршада АТП-да ажаллаа. ГАЗ-51 автомашинаар Агын районной хурунгуудаар хилээмэ тараадагынь олон лэ хүн ханана ёһотой. Ажал хэрэгтэе ходоодо амжалта туйлаа. 1973, 1975-1977 онуудта "Социалис мурьсөөнэй илагша", "IX табан жэлэй ударник", 1973 ондо "Коммунис ажалай ударник" гэнэн тэмдэгүүдээр шагнагдаа. Тосхоной Советэй дэпутадаар 2 зарлалда хунгагдаа.

Харин Алдарай хүгшэн эжы тухай хэлэхэдэ, Бальжит абгай Улаан-Булагай Жигжидэй Бадмын бүлэдэ 1937 ондо 4 хүүгэдэнь гурбадахи үри боложо түрэн юм. Орловскын "Спокойный" руднигай хургуулида хураһан. Арбатайдань абань наһа бараад, дутуу дундые найсал үзэһэн. Эжынь колхозой элдэб ажалда ябаха. Дайнай дүүрэхэдэ, найматайхан байгаа. Тэрэ наһандаа бухал шэрэжэ ябаа. Хори наһандаа хадамда гарахадаа, элбэг дүүрэн түрөшье найрлаагүй. Оёхо дуратай хэн тула плати оёжо үмдөөд лэ, боро хаатанхатай ерээ. Гэбшье олохо жаргалаа эндэл олоһон юм. Харин тийхэдэ Герой хүбүүнэй хүгшэн аба эжы хоёр болохоёо мэдээгүй даа.

Бальжит абгай бүхы наһаараа гэхээр Агын райПО-до ажаллаһан. Складые даагшааршье хүдэлөө, "Мясо-молоко" магазинда наймаашан ябаа. Ходоодо үнэн сэхэ, амжалттай ажаллаа. Хүүгэдэшые үнэн сэхэ, хэһэн хэрэгтэ дүүргэхэ хэрэгтэй, найн ябагты гэжэ хүмүүжүүлэ бшуу. Алдар хүбүүндэе бүхы нүхэдтэн хүртэхэ посылка бэлдэлсэхэдэ баяртай үлэдэг хэн. Энэ намартаашье сэрэгэй албанһаа бусахадаа үмдэхэ хубсаһынь абалсахаяа бэлдэжэ байгаа. Бусатарынь оройдоол нара хахад үлөөд байгаал даа.

Хүгшэн эжын зүрхэн үгылнэ...

АЛДАР ХҮБҮҮНЭЙ ДҮРЭ АБА ЭЖЫН ХӨӨРӨӨННӨ

Аша зээнэр сооһоонь Алдар аша хүбүүниинь лэ илангаяа хүгшэн абындаа эрьедэг байгаа. Эхир Арюунатаяа хургуулидаа ошоходоо, бусахадаа заабол хүрэхэ. Ороһоор сүүмхэнүүдэ таһаг дээрэ, хубсаһаяа абынгаа орон дээрэ хэжэрхөөдлэ, столы саана хоюулан хуугаад, эжыгээ энэ удаа ямар эдэсгээр хүндэлгэшэ ааб гэжэ хүлээн байдагынь хүгшэн эжынь уяран ханана. Багаханууд байхадань,

хүүгэдээрэ бообо, халааша алил хэхэ, харин бүд соо рафинад орёгоод үгэхэдэн, Алдар Арюна хоёр түмэр дээрэ хэжэ, алхаар сохёод, шадамар бэрхээр бутаргажа, сахарай пудра хэдгээ мүн лэ эжынь ханан-ханан шанална. Хүгшэн абындаа оронтой, багашаууд байхадаа, Арюунатаяа хоюулан унтадаг байгаа, томо болохоодо, аминдаа унтадаг болоо. Абатанайнгаа катогто дүтэ байдаг хэн тула, Алдар үбэлэй сагта бүришые ото байгаа, 10-11-дэхи классуудтаа хүгшэн аба эжыгээл байгаал даа. Үбэлэй сагта үдэш оройхон болотор катогто хоккей наадахадаань, эжынь урдаһаань угтажа алхалха. Хүбүүнэйнгөө гүйдэлөөрөө эрэхэдэн угтадагаа, гэртээ орожо, хүлэрхэн хубсаһынь урбуулжа хатаадагаа эжынь хээээдэшые мартахагүй. "Хүбүүмнай нэтэрүүгээр ажал хэдэг хэн. Түлэсменай хахалжа гү, али эмхилжэ байхадань "орожосайла" гэхэдэ, "дүүргээд орохоб" гэдэг хэн. Тиймэ эхилһэн хүн хэн", - гээд Цыденжаб ахатан хөөрэнэ. Энээхэн зуура мичман Тагировай "... корабль дээрэ ремонт хэхэдэ, "амара" гэхэдэ, "үгы, түргэн дүүргэхэ хэрэгтэй, хаядаа далай гарахаяа байна ха юмбиди" гээһэн" гэжэ хөөрөгшөн тэрэ дары ухаанда орохо юм. Иимэл эхилһэн юумээ заатагүй дүүргэдэг абари зантай, нэтэрүү байһан дээрһээ гал түймэртэ абтаад байһан аад, тоһо түлшын насосой клапан хаажал шадаа ха юм.

Алдар олон нүхэдтэй хэн. Ахашье байг, дүүнэршье байг адли тэгшэ нүхэсэдэгын хүндэтэй байгаа. Нүхэдөөрөө хамнажа, бэсбэснэгэ гэртэ түлээ хахалха гэхэдэл, алибаа ажалһаа зүрхэ алдахагүй байгаал даа. Мүнөөшье тэдэл дүү нүхэдын эржэ, Цыденжаб ахатанай түлэснь хахалаад ошохо юм.

Алдарнай туһамарша хүбүүн хэн", - гээд нагаса абаньшье хэлэнэ.

НАГАСЫН ТЭНГЭРИ ЕХЭ

Алдарай нагаса аба Үбэр-Аргалиһаа гарбалтай. Моотогон аргана омогой Гармын Ванчигай хоёр хүбүүдэнь одхон Зыдыга аха болоно. Ехэ хүбүүниинь Митэб гэшэ Догойдо ажаһуудаг, Цыдыпова Сэсэг нүхэртээ арбан хүүгэдые үндылгэһэн. Ванчик аха бүхы наһаараа промкомбинатда ажаллаһан. Бага наһанһаа абаяа дажаа, дарханай ажалтай тон дүтөөр харилсаһан Зыдыга хүбүүнииньшье энэл промкомбинатда ажалайнгаа намтарые зориулан юм. 1958-1963 онуудта 4 жэл 6 харын туршада Номгон

далайн флотто моряк ябаа. 150 хүнэй экипажтай корабль дээрэ буу зэбсэгэй таһагта алба хаагаа. Тревого соносхогдожо, мэнэ-мэнэ далай дээрэ ученидэ гараха. Долгинтой тэмсэжэ ябаха гэшэ талын хүбүүндэ тиймэшые бэлэн байгаагүй. Гэбшье эрэ хүнэй нангин уялгые дүүргэжэ ябаһан Зыдыга Ванчиков дүрбэ хахаджэлэй Хойто-Агын басаган Бадмаева Цырендулма нүхэртээ 3 хүүгэдые хүмүүжүүлэ. Цырендулма эгэшэ эмнэлгын сестрагаар Агын больницын хирургин таһагта ажаллаһан. Ехэ басаганинь, Алдарай эжы, Билигма Зыдыгасвна эжынгээ харгыгаар эмнэлгын сестрагай мэрэгжэл эшлэһэн. Зоригто хүбүүниинь Москвада клиникэдэ стоматологоор хүдэлдэг, Одхон Цыбигмит басаганиинь "Читинка" магазинэй охраник. Бүхы аша зээнэрын адли тэгшэ хайратайханууд, гэбшье, Алдара нагаса аба эжынь үлүүлэн хайрлажа, дурсан-дурсан үгылнэ. "Хүндэ туһалхые оролдожо ябадаг хэн. Гүйжэ ерээд, түлээшн хохалха, зундаа хартаабхын үбһэ түүлсэхэ, тарилсаха, суглуулалсаха. Бэшэниинь тийгхэгүй. Алдарайнгаа моряк болохоодо, ехэл баярлаа хэм. Бүлэдөө хоёр моряк болободи, морфолодой үдэрые хоюулаа тэмдэглэдэг байхад гэжэ ханаа бэлэйб", - гэжэ нагаса абань аалин даруухан хоолойгоор хөөрэнэ.

АЛТАН ГУЛАМТА

Батор ба Билигма Цыденжаповтанай бүлэ бата бэхи бүлэ юм. 1985 ондо айл бүлэ боложо, дүрбэн хүүгэдтэй болоо. Аха захатаниие

РОВД-н албатан, Арюна - ЗабГГПУ-гай 2-дохи курсын оюутан.

- Бүхы хүүгэд сооһоомнай эгээ аалиханиинь хэн. Түрүүлэн бодомжолхо, тийгэһэн хойноо дуугарха. Шэрүүн үгэ хэлэдэггүй, хүниие гомдоходоогүй хэн. Нарин нягта, хубсаһаяа ходоодо эмхилжэл байха. Эдээлхэдэшые аалин намдуу, хайнаар жажалха. Эхирнүүд байхадаа, хүбүүниинь шураншуу байдаг, харин Арюнамнай хүбүүнэй үүргэ дүүргэдэг гэхээр хэн. Хубсалхадашье хүнөө илгархагүйе оролдохо. Теннис наададаг хэн. Хоккейдэ ехэ дуратай хэн. Агын 1-дэхи хургуулинин суглуулгадамал командын гэшүүн ябаа. Хоккей наададаг хэрэгсэлнүүдын мүнөөшье гэртэе хадагалаатай. Частиньшье ошоходомнай, хүбүүдын "Алдарнай нарин. Хүлһэнэй үнэрэй гутаа наань, угаахышни заабол эльгээхэ. Залуу ерэнэн хүбүүдые хамгаалдаг" гэжэ мэтгэшлэн олон юумэ хөөрөө хэн, гээд эжынь хөөрэнэ.

Эхын зүрхэнэй сохидол дуулаһандаа үзэгдэнэ. Нюдэнэйнь улхархай нулимсаар дүүрэнэ, тээд эжынь бархиржа, хүбүүнэйнгээ харгыда гол мурэ урдахуулнагүй, сэдхэлдэе багтаана. Эжынь нойрын хүннидөө сэлмэнэ, маания уншажа, хүбүүнэйнгээ мүнхэ нойрынь манана. Эжы хүндэ энэ бүгэдые дабаха ябадалда ямар ехэ баатаршалга хэрэгтэйб? Тээд хүбүүнэйнь дүрэ эхын нюдэндэ хэтэдэ мүнхэ, нангин дурасхаалынь сэдхэлдэн мүнхэ.

Цыжидма
БАЛДАНГОМБОЕВА.

(Продолжение. Начало в №№ 5 (717), 7 (719), 8 (720) за 10, 24.02, 3.03.2011 г.)

У нас две дочери – одна замужем в Новой Зеландии. Ездил на два месяца к ней. Вернулась пораженная. Там у них другое, уважительно-внимательное отношение к людям, особенно к инвалидам. Права человека в той Новой Зеландии – не пустой звук. Если бы сама не побывала там, не поверила бы. Дочь с мужем держат частный магазин. Все в порядке, живут по закону. Закон у них лучше исполнять, чем избегать его. Пляжи – все государственные. Территория у моря. Бесплатная.

Здесь же, на Ольхон, все по-другому. Земли распределяются по принципу, кто больше заплатит. Даже на святых местах, – А.С. показывает на возвышенности, где стоит телешышка, и на побережье Байкала, в сторону мыса Бурхан, где виднеются две постройки – одна двухэтажная, другая – только начатая, – кто-то уже застраивается. Это сами буряты, у которых должно быть особое отношение к Ольхону.

Туристический бум на Ольхон начался с конца 90-х годов. Люди почувствовали жажду денег. И многие живут одним днем, лишь бы обогатиться, а после нас хоть потоп. Постройки на Ольхон происходят стихийно. Байкальские берега на глазах загаживаются. Раньше в лес пойдешь, полный бидон ягоды или корзину грибов (рыжики, маслята, грузди) принесешь. А сейчас – словно Мамай прошлся.

Что будет дальше? Нравственные принципы отступают. Случай есть, когда по пьяни срывались со скалистого берега. Не так давно четверо в иномарке недалеко от мыса Бурхана, вон там, грохнулись в воду. Трех подняли, четвертого так и не обнаружили.

Молодежь растет без внутреннего духовного стержня. Раньше в клубах и ДК были худо-бедно осмысленные художественные концерты, нормальные танцы, сейчас все это заменила дискотека с ее какофонией, бьющей по мозгам.

Хожу в церковь, – признается Александра Степановна. – Ее отсюда хорошо видно, ближе к берегу. Звонарь обычно звонит через каждый час. Народу церковь посещают немного.

У А.С. знакомая в Улан-Удэ – Клара Харанутова, журналистка, издает журнал «Байкалго». У нее муж с Ольхона. Передает привет ей.

Посетил снова местный краеведческий музей. Он находится при школе. Отделы природы и этнографии – местная фауна и флора, археологические предметы, старинное бурятское жилище с внутренним убранством. Долго стоял под изображением ольхонского белоголового орла, распростершего свои мощные крылья над музейными экспонатами. Эту величественную птицу можно увидеть теперь только в музее. Мне сказали, что царь пернатых уже не водится на Ольхон. Неужели образ бурятской Гаруды навсегда отошел в область мифов, легенд и сказаний? Опустело байкальское небо без царственного полета орла – птицы-божества, крылатого предка великих шаманов.

У ольхонских бурят есть призывания эжину-хозяйну Ольхона. В одном из них говорится:

Ойхони эхэ баабай
Хаан Хүтэ ноён,
Саар Сагаан тэнгэрин
Сагсагай Сагаан хатан!
Пүмэ хүмэлхээ ядажа,
Шулуун хүмэ хүмэллээш,
Хүбүү хүбүүлхээ ядахадаа,
Шубуу хүбүү хүбүүллээш.
Абаһан һамганшни
Саар Сагаан тэнгэрин
Сагсагай Сагаан хатан.

Почтенный отец Ольхона
Хан Хүтэ ноён,
Сайр Сагаан тэнгрия дочь
Сагсагай Сагаан хатун!
Дворец вы создать

не могли –
Из каменного утеса создали.
Сына создать не могли –

В образе птицы создали его. Почтенная ваша супруга – Дочь Сайр Саган тэнгрия, Сагсагай Сагаан хатун.

[Шаракшинова, 1980, с. 137-138] Из этого культового текста выясняется родословная Орла-божества или Бургэд тэнгри. Его отцом является Хан Хүтэ (вар. Хото) ноён – хозяин острова Ольхон, имеющий также небесное происхождение. (Хан Хүтэ (Хото) ноён называется еще Ута Сагаан ноён «Высокий белый ноён», поскольку он, по представлениям шаманистов, выглядел высоким белым человеком средних лет [Михайлов, 1996, с. 89]. В данном случае видится пример антропоморфизации «орлиного» образа хозяина Ольхона). Его супругой, согласно тексту, считается Сагсагай Саган хатун – дочь Сайр Саган тэнгрия, относящегося к восточным божествам. Вместе с тем обращает на себя внимание, что оба вышеозначенных божества имеют эпитет сагаан «светлый, белый», присущий западным небожителям. Более того, Сайр Саган

а предпочитают табуизированное схэ шубуун «большая птица» [Баторов, 1927, с. 80].

Знакомлюсь с историей освоения острова Ольхон. Раньше остров входил в состав Ольхонского ведомства, позднее – Кутульской и Еланцинской инородных управ Верхленского округа Иркутской губернии. Населенные пункты – улусы Семисосенский, Хужирский, Усукский, Бургер. В 1962 году на острове насчитывалось 18 бурятских улусов, родовой состав не указывается, упоминается лишь абзасевский род.

Переломный момент – образование Мало-Морского рыбозавода в 1938 году, чье головное предприятие и порт разместились в Хужире. Продукция шла в Иркутский рыбокомбинат. Из экспонатов – старинная омулевая бочка, лодка – долбленка из ствола кедра, рыболовецкие сети. Прежде центральным поселением на острове было Семь Сосен. По данным 1902 года здесь располагалось 25 юрт из 100 жителей. Об этом сле как административном центре пишет

Ольхонский дневник

тэнгри числится среди западных небожителей по спискам М.Н. Хангалова и С.П. Балдаса, а также в Гэсэриаде. По некоторым повериям он приходится братом громовержцу Хүхэдэй Мэргэну, о чем говорит его полное имя Сайр Саган тэнгри Салхигата Буудал «сияющий белый молниевый тэнгри» [Нсклюдов, 1992, с. 609].

Схожий миф, напоминающий об ольхонских корнях культа Орла, обнаружен М.Н. Хангаловым [1958, с. 364] в его «Материалах для изучения шаманства в Сибири». В этом мифологическом нарративе говорится о роли орла в появлении первого шамана на земле. Небожители, обеспокоенные за жизнь людей на земле, для борьбы со злыми духами отправляют на землю шамана. Им оказалась орнитоморфное божество Орел – Бургэд, сын дочери восточного тэнгрия Сайр Сагана, о котором упоминается в вышеприведенном шаманском призывании.

В целом культ Орла исторически соотносится с Ольхоном (бур. Ойхон), так как в наиболее цельной форме он представлен именно в этой части Байкальского региона. В бурятской традиции культовая репутация орла, имеющая и тотемистическую окраску (тотемный характер почитания орла у ольхонских бурят выдает обращение к орлиному божеству – Хан Хото баабай. Третий компонент теонима – баабай означает «прародитель, предок». Тотемный отзвук, связанный с орлом и отражающий, по всей вероятности, ольхонский период истории хори-бурят, содержится в летописи В. Юмсунова. В ней эта «царственная птица» называется «нойоном-предком» [Юмсунов, 1995, с. 40].

Ольхон в билатеральном мире бурятского шаманства традиционно считается исконной территорией восточных хатов, находящейся под главенством Хан Хото баабая [Галданова, 1987, с. 78-79]. Причем ольхонская «ставка» мифического отца Орла описывается довольно подробно – редкий случай в описании местожительства восточных хатов. Даже точно указывается каменный чертог хозяина острова, находящийся в огромной известняковой скале, издали кажущейся серебряной.

Култ орла на Ольхон сакрализован еще тем обстоятельством, что здесь водятся белоголовые орлы, «Ойхони олон орой сагаан бургэд», которые считаются птичьими ноёнами (шубуун ноёд), священными и неприкосновенными как прямые потомки Орла – сына и посланника неба [Михайлов, 1996, с. 88; Баторов, 1927, с. 79-80; Шаракшинова, 1980, с. 136; Галданова, 1981, с. 62]. Ольхонские буряты в силу особого суверенитета и почитания орла избегают прямо называть его по имени бургэд,

Куртин в своих записках. К 1963 году население здесь сократилось до 19 человек. В настоящее время на этом месте размещается одна-единственная чабанская стоянка. По всей видимости, Семь Сосен опустели в связи с появлением Мало-Морского рыбозавода, который со временем образовал поселок Хужир, ставший новым центром на острове Ольхон.

Но Маломорский рыбозавод (РМЗ) приказал долго жить вследствие перемещений, произошедших в стране на рубеже столетий. В музее хранится уже как исторический документ сравнительно свежая выписка из приказа Владимира Степановича Венцака, директора ОАО «Маломорский рыбозавод» от 21 января 2003 года, которая гласит «о вынужденном прекращении производственной деятельности» предприятия. РМЗ перестал существовать, но за свою более чем полувековую деятельность внес необратимые изменения в жизнь острова Ольхон. Прежде всего это сказалось на демографической ситуации. Коренное население оказалось в значительном меньшинстве, доминанта приезжих людей и идеология того времени с ее атеистическими постулатами отразилась на отношении к прежним сакральным святыням Ольхона. Хужир как советский поселок разрастался в непосредственной близости от мыса Бурхан, считавшегося священным местом для бурят шаманистов, почитавших обычаи и традиции своих предков. Но социально-политические перемены разрушили защитный ореол мифологических представлений и религиозных запретов, существовавших в течение многих поколений. Любому хужирскому школьнику мог, как ему вздумается, лезть по скале Шаманск, проникать в священную пещеру, к которой не решался даже близко подойти кто-нибудь из непосвященных людей в прежние времена.

И каждый смертный верил, что Ольхон – священный знак пространства и времени.

Несколько слов о самом Хужирском краеведческом музее. Он носит имя Николая Михайловича Ревякина (1899-1983). По образованию преподаватель географии и биологии. С 1944 года – в Хужире, директор школы. Он оказался другом Ольхона, проникся его историей, красотой и духовностью. Создал музей, который стал памятником ему, его подвижнической деятельности. Он – один из тех истинных сельских интеллигентов, работавших на будущее и собиравших камни, разбросанные временем. Находился в переписке с академиком В.В. Обручевым, А.П. Окладниковым. Последнему помогал во время проведения им ольхонских экспедиций. Дружеские отношения связывали Н.М. Ревякина

Баир ДУГАРОВ

с иркутскими учеными П.П. Хороших, В.В. Свиным. Дочь Н.М. Ревякина и приемница дел отца – Капитолина Николаевна Литвинова окончила ИГУ, географический факультет, преподавала в школе, долгое время возглавляла музей вплоть до выхода на пенсию. С ней я познакомился в день приезда в Хужир.

В музее на этот раз находилась Надежда Федоровна Хандрико, преподаватель географии, сейчас хранитель фондов музея. По ее словам, материалов скопилось много. На сегодня единиц хранения – более 4 тысяч. В музее есть компьютер. Для продажи туристам и посетителям музея предлагается краеведческая литература, видеодиски на русском и английском языках. С интересом посмотрел в компьютере видеосюжет об усадьбе Бенчаровых, о поездке хужирских школьников по Западной Европе.

Памятью о просьбе Капитолины Николаевны, решил оставить в книге отзывов рядом со своей визиткой стихотворный экспромт.

Ольхон... Не здесь ли
мать-природа изваяла
песнь из воды, огня и камня
в честь Байкала.
И хорошо, что есть
на острове музей,
хранящий память о веках
до наших дней.

После школьного музея пошел снова к Буинову. Здравуюсь с его дочкой по-бурятски «сайн байна», отвешаю «здравствуйте». Говорит, что отец еще не приехал.

Возвращаюсь в усадьбу Бенчаровых почти как к себе домой. Здесь в столовой завтракаю, обедаю и ужинаю. Готовят хорошо. Я человек к еде неприхотливый, но вижу, что меню достаточно разнообразно, с учетом сибирской кухни.

Директор усадьбы Никита Владимирович Бенчаров, родом из Усоляя Сибирского. Его заместитель – Сергей Николаевич. Оба они здесь раньше работали в местной школе, в Хужире. Оказались единомышленниками, создали усадьбу Бенчаровых на берегу Байкала. Это архитектурно-культурный оазис на острове, ориентированный на международные стандарты. Reception: Женя, Ирина, со знанием иностранных языков. Обслуживающий персонал, в том числе повара и их помощники, милые девчата – из местных. Лишь истопник – Ренат Хамидов из Казахстана (Павлодар). Он называет себя на французский лад – Ренэ. Свободно владеет английским языком, спортивный интеллигентный молодой человек. Намерен пройти в одиночку зимой по льду весь Байкал – от Култук до Кучеры. Это зимний экстрим для самого себя. Дальше – на Чукотку. Ренэ приносит дрова и растапливает печку и камин в нашем коттедже. Я спра-

зу отказался от его услуг, поскольку складывать дрова в печку и самому разжигать огонь для меня как сакральное действие. Видимо, это во мне на уровне генов, от предков кочевников-огнепоклонников.

Днем познакомился с главой Хужирского муниципального образования Л.В. Хабитуевым. В эlegantном костюме, подтянутый. Он заскал в усадьбу Бенчаровых пообедать со своей командой. Один из его коллег, здоровый крепкий с серыми глазами слегка навязчивый, много говорил о себе, своей родословной. Предок его был из кабанских бурят, престился, женился на русской. Перебрался на западный берег Байкала, обосновался в районе Голоустного. Теперь там потомков его – полесла.

С Вильфридом из Парижа мы оказались соседями по комнате, в столовой уже общаемся как хорошие знакомые. Все-таки совместная поездка к Хобою нас чем-то сблизила. Он, действительно, путешественник-одиночка. Намерен пробыть здесь две недели. Затем на Аршан. Оттуда в Монголию и Китай. Работает в страховой компании. Сегодня взял напрокат на весь день велик и носился по Хужире и его окрестностям. Нравится ему здесь. В отличие от других иностранцев с собой не имеет ни фотоаппарата, ни видеокамеры, изредка, как он признался, ведет дневник. Пользуясь случаем, я привел в пример Джерсея Куртина, который вел ежедневник в поездке по Сибири и владел фотоаппаратом, благодаря чему оставил фотоснимки как ценное приложение к его записям. Ему тогда было 65 лет. Поэтому для молодых быть а-ля Куртин еще не поздно.

В столовой мы разговорились с Жаклин. Ссылаясь на информацию Элизы я поинтересовался у мой собеседницы относительно ее бабушки, родом из Сибири. «Да, она жила в Иркутске, – говорит Жаклин. – Произошла из зажиточной свейской семьи. Звали ее Фанни Петцель. До революции уехала в Швейцарию учиться, вышла замуж и осела там».

Для Жаклин родной язык французский, с ней же мы общаемся на английском. Я говорю ей, что в ту пору, когда Фанни Петцель жила в Иркутске, летом 1900 года город на Ангаре посетил американский ученый-путешественник Куртин (1835-1906). Вряд ли они могли знать друг друга, хотя приезд американца мог восприниматься по тем временам незаурядным событием. Здесь он пробыл несколько недель, после пригрозил предпринять одиночную экспедицию в Усть-Орду и на Ольхон. дивившаяся с 23 июля по 15 сентября.

(Продолжение следует).

Мне, как супруге и пропагандисту творчества Д. Батожабая, пришлось много раз обращаться за

«НАМ НЕ ХВАТАЕТ НАШЕГО ДОБРОГО ПРОФЕССОРА САЯНА ЖИМБИЕВИЧА»

советом Саяна Жимбиевича. Он был удивительно добрым, простым и великим представителем бурят-монгольского народа. Он был ведущим ученым-литературоведом, членом Союза писателей и журналистов РФ.

За свою многолетнюю научно-педагогическую и общественную работу профессор С. Ж. Балданов удостоен многих государственных и общественных наград.

Однажды накануне 75-летия Даширабдана Батожабая я обратилась с просьбой к Саяну Жимбиевичу и он тепло принял меня. Говорили о Д. О. Батожабае и вдруг он из верхнего карманчика пиджака вынул значок с изображением Даширабдана и ска-

зал: «Я всегда ношу этот значок как мой талисман». Он высоко ценил и уважал писателя. На юбилеях наших писателей Саян Жимбиевич всегда выступал об их творчестве. Даширабдан Батожабай родился в 1921 году 25 августа. Был юбилейный год 80-летия. В это время в радиокомитете работали молодые сотрудники Баярма Баторовна Шагдарова и поэтесса Дулгор Ринчиновна Доржиева. Они по радио передавали «живой голос» Д. О. Батожабая и другие передачи о творчестве писателя и решили организовать встречу в педагогическом институте имени Доржи Банзарова со студентами.

Поэтесса Дулгор Доржиева с Ба-

ярмой Шагдаровой пошли к декану факультета бурятской литературы Балданову Саян Жимбиевичу и получили одобрение. Я очень благодарна им за заботу и внимание. В юбилейные дни в большом зале библиотеки провели встречу со студентами, преподавателями. Ведущим вечера был С. Ж. Балданов. Ведущим интересно выступал поэт Солбон Ангабаев. Студенты читали стихи Д. Батожабая и пели песни. Я вручила декану портрет Батожабая, а Саян Жимбиевич мне подарил большую хрустальную вазу. После встречи желающие дружно пошли в кино-театр «Прогресс» и смотрели кинофильм «Песня табунщика» и в нача-

ле смотрели документальный фильм о Д. Батожабае.

Всем писателям сейчас не хватает нашего доброго профессора Саяна Жимбиевича. Он писал замечательные статьи о творчестве Д. О. Батожабая. Его студенты писали дипломные работы и защищались. Преподаватели защищали ученые степени по произведениям Д. О. Батожабая.

Желаю всех земных благ и благополучия семье Саян Жимбиевича и его близким.

Пусть его душа, находясь в Дивагине, помогает и поддерживает близких.

Л. Б. БАТОЖАБАЙ.

К 90-летию Даширабдана БАТОЖАБАЯ

ЛЕГЕНДАРНЫЙ БАТОЖАБАЙ

«О простом, обычном человеке не сочиняют при его жизни столько легенд. И даже не всякий известный писатель удостоивается столько преданий о нем. О Даширабдане Батожабае их столько, что только слушай - не заслушаешься и за вечер. Такое стало возможным потому, что Д. О. Батожабай, любимый читателями, народом, выдающийся писатель, его сочинения популярны и незабываемы. А сам Даширабдан Одбосвич - настолько яркий, самобытный характер, настолько незаурядными были его образ, его речь, манера поведения и поступки, что все это было на слуху, в памяти у каждого, кто его знал. И почти каждому, кажется, доставляло большое удовольствие пересказать и позабавить компанию очередной байкой о похождениях знаменитого писателя», - так очень верно и точно характеризуют Д. Батожабая члены оргкомитета по подготовке и проведению юбилейного мероприятия, посвященного 80-летию со дня его рождения. Совершенно правы, они называя его «кипящим родником». Действительно, Д. Батожабай был «как кипящий родник».

Хотя Даширабдан Одбосвич Батожабай - писатель первой руки, ему подходит именно это слово - слово «легендарный». Но не только потому, что о нем сложено много легенд, а прежде всего потому, что он действительно необыкновенный, небывалый и, больше того, великий человек.

Легендарен Батожабай, легендарна и его жизнь. Он родился в улусе Догой, раскинувшись в глубине Забайкалья, в Агинской степи в семье простого скотовода в 1921 году. После окончания в 1936 году Зугалайской семилетней школы в возрасте 15 лет Д. Батожабай поступает в Улан-Удэнский театрально-музыкальный техникум, который заканчивает успешно и начинает свою трудовую деятельность артистом Бурятского драматического театра. Как раз в это время шла большая подготовка к первой декаде бурятской литературы и искусства, прошедшей в 1940 году в г. Москве. Участие в первой декаде бурятской литературы и искусства оставило в сознании и в душе, в личной судьбе паренька-степняка, не достигшего еще двадцатилетнего возраста, неизгладимое впечатление и явилось своеобразной всхолмленной вершиной его творческой жизни.

Высокий и статный, красивый и сценичный Даширабдан мог бы успешно продолжить свою театральную деятельность и стать известным в стране артистом. Но жизнь и судьба со своими неумолимыми законами распорядились по-своему. Очевидно, самому Богу было угодно, чтобы Д. Батожабай не стал большим артистом, а стал выдающимся писателем, великим актером в своей короткой, но весьма ярко сверкнувшей на небосклоне бурятского искусства жизни.

Сразу же с началом Великой Отечественной войны Д. Батожабай, как и все сыны Отечества, был призван в армию. В 1941 году, фактически в начале войны, закончив Новосибирскую краткосрочную летнюю школу, он становится летчиком-дальнебойщиком. По прибытию на фронт он садится за штурвал тяжелого бомбардировщика дальней авиации, бомбившей в то время само логово фашистов - город Берлин. Сейчас, по истечении более полувека после окончания войны, проникаешься истинным пониманием и уважением к тем, кто в то время, в грозную годину войны, постоянно рисковал жизнью, проявлял настоящее бесстрашие и мужество, защищая свою Родину, свой народ. Не это ли есть проявление подлинной легендарности?

После окончания войны Д. Батожабаю по воле судьбы пришлось сменить разные работы. С 1945 по 1952 год он работал в газете «Буряад-Монголой үнэн», в радиокомитете редактором литературной редакции, художником-оформителем в колхозах Аги.

Однако его не оставляла мысль о пьесах, которые он начал писать еще до войны, будучи артистом Бурятского драматического театра. Тогда им было написано несколько одноактных пьес. Продолжая это свое увлечение и

одновременно пробуя и огтачивая свое перо, Д. Батожабай в 1945 году на страницах газеты «Буряад-Монголой үнэн» публикует довольно большую поэму-эпиграмм под названием «Юный богатырь Сэнгэ и его друг Сунды Мэргэн». Эта поэма была написана на основе улигера, бытовавшего среди северных и южных хоринцев (т.е. агинских бурят) и принесла автору довольно широкую известность. Окрыленный успехом Д. Батожабай вскоре пишет свое следующее произведение - 4-актную пьесу «Плоды победы». В последующем друг за другом появляются такие пьесы как «Малшад» («Скотоводы», 1948), «Дагбын алдуу» («Ошибка Дагбын», 1949), «Агроном болохоб» («Буду агрономом», 1952), «Шүүбэри» («Выигрыш», 1952).

Творческая работа над этими пьесами, издаваемыми в «Эстрадных сборниках», рассчитанных, главным образом, для работы в сельских клубах, обогатила начинающего писателя, который постепенно начал приобретать умения и навыки художественного письма. Д. Батожабай в 1952 году сдает в Москву и становится студентом Литературного института имени А. М. Горького. С этого времени начинается совершенно новый этап в жизни и биографии Д. Батожабая.

Учеба в Москве исключительно благотворно сказалась на творчестве молодого писателя. В годы учебы в г. Москве активизируется творческая работа Д. Батожабая, повышается художественный уровень его произведений. Наряду с одноактными пьесами он начинает писать рассказы. И это обращение к прозе раскрывало другую особенность дарования Д. Батожабая. Будучи в г. Москве, он начинает издавать свои произведения на русском языке. Так, он в 1954 году на русском языке публикует свою эпическую поэму «Мудрый Сэнгэ».

Но главными оставались пьесы, желание и стремление осуществить их постановку на сцене Бурятского театра драмы. В том же 1954 году Д. Батожабай пишет пьесу «Шобдог», многоактные пьесы «Огни на реке» и «Ход конем», которые были высоко оценены критикой и литературной общественностью республики. Больше того, пьесы «Огни на реке» и «Ход конем» удачно были поставлены на сцене Бурятского драматического театра. Так осуществлялась давняя мечта Д. Батожабая и так «родился» драматург Даширабдан Одбосвич Батожабай, драматург с большой буквы, внесший заметный вклад в развитие бурятской драматургии и Бурятского драматического театра.

Пьеса Д. Батожабая «Огни на реке» основана на конфликте между колхозниками и консервативным председателем колхоза Балданом Эрдынесевичем, выступившим против строительства на реке гидроэлектростанции. В ходе этой борьбы колхозники резко осудили своего отставшего от жизни председателя, в которого раньше крепко верили и которого уважали и активно поддерживали, и вопреки его действиям построили колхозную ГЭС. Подобного рода конфликты были весьма распространены в общесоюзной драматургии 50-х годов. Но заслуга Д. Батожабая в том и заключается, что он увидел в нем жизненность, попытался поднять и разрешить насущные вопросы колхозного строительства. Ему удалось создать яркие и своеобразные характеры, в частности, образы лодыря и рвача Шагтамы, Пужсгмы, Зузан Дамби и других, выписанных сочно и со многими меткими и выразительными деталями.

Но зато вторая большая пьеса Д. Батожабая «Ход конем» в полной мере раскрыла талант и богатое природное дарование драматурга, так как эта остро сатирическая комедия на современную тему точно отражала природу драматурга. Комедия «Ход конем» остро-язвительно высмеивает псевдоученых-пройдох, обывателей-приживал, самодовольных чинуш и виноватых бюрократов, пробравшихся на от-

ветственные должности и всячески подавляющих инициативу и стремление настоящих талантливых людей. Директор научно-исследовательского института Зайдан Хабитусвич, исполняющий обязанности председателя аймисполкома Дэрхэй Хамарханович, научный сотрудник Улгошинов и другие предстают ловкими пройдохами, эгоистами, консерваторами, идущими во имя своего благополучия на клевету, шантаж, обман, подкуп и даже заказное убийство. Еще тогда, полвека тому назад, талантливый драматург чутко уловил и верно отобразил сращивание власти и коррупции, власти и капитала, предупредил о наступлении коррумпированной власти, о ее опасности. То, что сегодня составляет суть нашего миропорядка было предсказано легендарным Батожабаем полвека тому назад.

Пятидесятые годы явились и годами успешного обращения Д. Батожабая к прозе. В 1955 году появляется первое его прозаическое произведение - повесть «Песня табунщика». Эта повесть весело и увлекательно рассказывает о том, как юноша-табунщик Тумэн приходит в консерваторию, о том, как растерянный молодой степняк, впервые попавший в столицу, находит правильный путь благодаря природной одаренности и дружескому вмешательству. На основе этой повести Д. Батожабаем в содружестве с К. Минцом и Е. Помсшиковым был написан киносценарий. Кинокомедия, снятая по этому сценарию в 1957 году, обошла все экраны страны и принесла ее автору широкую популярность. Так Д. Батожабай положил основу национальной кинодраматургии.

В этом же 1957 году выходит из печати следующая его повесть «Кто твой учитель?». Она явилась одним из первых бурятских произведений, написанных о рабочем классе, о формировании национальных рабочих кадров, о дружбе русского и бурятского народов. Повесть, хотя и адресована юным читателям, так как главный ее герой, только что окончивший семилетнюю школу юноша Чулуун-Бато, поднимает и разрешает весьма жизненно важные для человека, особенно молодого, для общества и народа проблемы. Д. Батожабай предстает уже как зрелый, опытный, обладающий достаточным мастерством автор.

Между повестью «Песня табунщика» и «Кто твой учитель?» Д. Батожабай успел написать еще одну пьесу под названием «Баромстр показывает бурю», ставшую заметным явлением всего бурятского искусства. Примечательно то, что Д. Батожабай опять-таки одним из первых во всей советской литературе воссоздает художественный образ одного из учеников и соратников В. И. Ленина Ивана Васильевича Бабушкина, расстрелянного карательной экспедицией Меллера-Закомельского на берегу Байкала, на станции. Мысовая, в дни первой русской революции 1905-1907 годов.

В связи с этой пьесой так и хочется привести здесь один весьма примечательный факт из биографии Д. Батожабая. В 1959 году в г. Москве проходила вторая декада бурятского искусства и литературы. На этой декаде Д. Батожабай выступил одним из главных действующих лиц. Спектакль по пьесе «Баромстр показывает бурю» шел на сцене Малого театра, состоялась премьера кинофильма «Золотой дом», снятого Мосфильмом по сценарию Д. Батожабая, Г. Цыденжапова и В. Ежова; на литературной части декады шла серьезное обсуждение первой книги - трилогии «Похищенное счастье», получившей единодушно положительную оценку; накануне декады в г. Москва, в издательстве «Детгиз» была опубликована повесть Д. Батожабая «Невскрытые конверты».

После второй декады бурятского искусства, литературы в г. Москве уже всемирно известный Д. Батожабай работает увлеченно и напряженно. В 1962 году завершает вторую, а в

1965 году третью книгу трилогии «Похищенное счастье». В эти годы пишет ряд пьес, из которых наиболее интересной и значительной является драма «Сердечная рана», в которой Д. Батожабай опять-таки впервые в бурятской драматургии создает образ воина-буряты, прошедшего через самые страшные испытания жизни.

Однако главной книгой Д. Батожабая, и вместе с тем всей бурятской литературы, была и остается трилогия «Похищенное счастье». Другой такой трилогии, охватывающей огромное пространство от японского города Токио до туманного Лондона, поднимающего широкий и глубокий пласт жизни народов на рубеже XIX и XX веков, к сожалению, до сих пор нет в бурятской литературе. «Похищенное счастье» - это первая и пока единственная трилогия бурятской литературы, написанная на высоком художественном уровне настоящим мастером образного слова. Она в значительной мере раздвигает границы бурятской эпической прозы, утверждает и укрепляет в ней романное мышление, свидетельствующее о зрелости и высокой художественности национальной литературы. Больше того, общественная и общечеловеческая значимость идей и проблем, их высокохудожественное решение, выразившие общемировые законы и закономерности делают трилогию Д. Батожабая «Похищенное счастье» произведением всемирного значения.

В последние годы жизни Д. Батожабай написал пьесу «Огненные годы», изображающую события гражданской войны в Забайкалье; комедию «Похождения Урбана», разоблачающую любителей легкой жизни, пьяниц; роман «Горные орлы», отразивший один из самых драматичных периодов гражданской войны в Сибири; драму «Катастрофа», изображающую трагедию китайского народа в период «культурной революции». Недавно изданы автобиографическая повесть «Детство Шалху Рабдана» и книга воспоминаний о Д. Батожабае.

Большой и самобытный писатель с мировым именем Даширабдан Одбосвич Батожабай был и остается настоящим художником, обладавшим исключительно ярким и весьма многогранным дарованием. Он был артистом и на сцене, и в жизни, счастливо сочетал в себе талант стихотворца и прозаика, драматурга и кино-сценариста, публициста и журналиста. Автор многих острых критических статей, драматург с остро сатирической, граничащей с жестко юмористической манерой письма, не был удобным для власти предрежающим, для аппаратных чинуш. Удивительно то, что одному человеку было отпущено Богом так много, что отпущенного хватало бы многим.

Годы, прошедшие после безвременной кончины мастера художественного слова, подтвердили непреходящее значение его творчества. Даширабдан Батожабай был и навсегда останется писателем удивительной цельности и правдивости, большим и ярким художником, самобытностью и героичностью личности которого позволяет называть его «легендарным Батожабаем».

С. БАЛДАНОВ,
доктор филологических наук,
профессор,
член Союза писателей России.

К 80-летию Эльберта БАЗАРОНА

Неумолим бег времени, незаметно наступает старость и в воспоминаниях о прожитой жизни часто встает светлый образ моего друга Эльберта Гомбожаповича БАЗАРОНА, безвременно ушедшего из жизни. Наша дружба с Альбертом (его обывденное имя) длилась более полувека, мы познакомились с ним в студенческие годы в начале 50-х годов в г.Иркутске. Когда мы породнились с семьей Альберта (мой сын Бато женился на его дочери Дариме), особенно после рождения нашей внучки Ирины все праздники и семейные торжества мы отмечали вместе. К чести Альберта, он свято соблюдал наш уговор не вмешиваться в жизнь молодой семьи, не смотря на разные нюансы их жизни, он был хорошим отцом, опекал и помогал молодым.

ворил и советовал Альберту обратить внимание на изучение секретов древних методов врачевания Востока –Индо-Тибетской медицины.

Э.Г.Базарон является одним из организаторов научного изучения наследия Индо-Тибетской медицины. Более 30-ти лет с 1968 года он работал руководителем группы и заведующим химико-фармакогической лабораторией Института общественных наук Бурятского филиала, а с 1972 года ведущим научным сотрудником Отдела Тибетской медицины Института экспериментальной биологии СО РАН.

Результатом многолетних творческих поисков и трудов Э.Г.Базарона стало большое научное наследие: более 120 научных статей и 12 монографий, написанных им самим и соавторами. Многие из научных трудов переизданы в зарубежных странах.

Альберт Гомбожапович был человеком общительным, улыбчивым и добрым, легко сходилась с людьми, ценил дружбу и у него было много друзей и знакомых. В этом смысле хорошо помню как в 1981 году в Москве мы с Альбертом гостили у Соловьевых (имя и отчество забыл), заместителя предсе-

жизнестойкости и высочайшей силе духа. Он не показывал людям свое нечеловеческое страдание и переживание, он всегда был веселым и жизнерадостным. В январе 2002 года мы с Альбертом отметили у него Новый Год, как обычно пропустили по чарочке, вспоминали былые и пели его любимые песни. Тогда не думал, что встречаемся в последний раз. Через три месяца его не стало. Последнюю встречу я записал на магнитофон и иногда с грустью слушаю его голос и его любимые песни.

За плодотворную научную деятельность Э.Г.Базарону присвоены ученая степень «Доктора медицинских наук», ученое звание «Профессор», звание действительного члена Международной академии Информатизации. За заслуги в области изучения Тибетской медицины Кембриджский Университет (Англия) присудил Э.Базарону «Золотую Звезду», он включен в энциклопедический словарь 500 самых видных деятелей науки «Кто есть, Кто?». Американский Международной биографический центр наградил Э.Базарона золотой медалью «Человек Года». За свои научные достижения Эльберт Базарон был удостоен Почетного звания «Заслуженный деятель науки Республики Бурятия», награжден Почетной грамотой Президиума АН СССР, является Почетным гражданином Агинского Бурятского автономного округа.

Вся жизнь Альберта Гомбожаповича прошла в любви и согласии со своей женой Надеждой Дугаровой. Она много лет работала главным врачом Республиканского роддома, имела Почетное звание «Заслуженный врач Республики Бурятия». Супруги Базароны воспитали и вывели в люди двоих прекрасных дочерей.

Светлая память о выдающемся сыне бурятского народа, ученом мирового уровня и просто замечательном человеке Эльберте Гомбожаповиче Базароне навеки останется в наших сердцах.

Цыден ЦЫРЕНДОРЖИЕВ, заслуженный деятель науки Республики Бурятия.

ВЫДАЮЩИЙСЯ УЧЕНЫЙ-ТИБЕТОЛОГ

Приступая к изучению тибетской медицины, Альберту пришлось объединить усилия ученых разных специальностей: медиков, химиков, ботаников, фармацевтов и, естественно, переводчиков-тибетологов. Для перевода тибетских медицинских трактатов были приглашены ламы-лекари, в основном пожилые: Донир Дашиев, Дашанима Бадмаев, Лодой Ямпиров, Жундуй Жапов и другие. Почти всех их я знал лично. Альберту самому пришлось осваивать тибетскую и старомонгольскую грамоту. В этом ему помогали ученые-тибетологи Пурбо Балданжапон, Регби Пубаев, Балдоржо Бадараев и ламы-лекари.

Альберт был очень добрым человеком, меня удивляли его неординарные поступки. Однажды из командировки в Москву приезжает с молодым человеком Юзефом, на недоумение жены объясняет, что его попросил друг азербайджанец устроить племянника на учебу. С помощью Альберта Юзеф Джафаров получил образование, стал хорошим семьянином и бизнесменом. В настоящее время Юзеф уважаемый человек-глава азербайджанской диаспоры в Бурятии и, к чести его, он помнит и ценит поступок Альберта.

Последние годы жизни Альберта были тяжелыми, коварная болезнь не пощадила его. Я до сих пор удивляюсь и поражаюсь его

врачом Центральной больницы Агинского Бурятского автономного округа, а в 1960-м году переезжает с семьей в г.Улан-Удэ. По рекомендации Министерства здравоохранения Бурятии в 1960 году Альберт поступает в ординатуру, а затем продолжает учебу в аспирантуре Московского онкологического института им.А.И.Герцена. В 1966 году Альберт заканчивает аспирантуру с защитой кандидатской диссертации и начинает работать врачом-онкологом в крупной 62-ой больнице г.Москвы. Однако, вскоре по приглашению Бурятского Обкома КПСС возвращается в Улан-Удэ и начинает работать заместителем главного врача по лечебной части Республиканского онкодиспансера. Как врач-хирург Альберт Базарон много оперирует онкобольных, набирается опыта и становится врачом высшей категории.

В конце 60-х годов в Бурятии активно начинает возрождаться буддийская религия. В то время Хамба-ламой Буддийской Традиционной Сангхи России был его земляк Жамбалдоржо Гомбоев и с ним Альберт как его личный врач и советник посещает несколько стран Юго-Восточной Азии: Малайзию, Тайланд, Шри-Ланки (Цейлон), Индию, Японию и другие страны. Хамбо-лама Ж.-Д. Гомбоев часто го-

Мы с Альбертом ровесники, он родился на неделю позже меня 4 марта 1931 года в Москве, в семье Гомбожаба Базарона, в то время слушателя КУТВ (Коммунистический Университет трудящихся Востока) им. И.В.Сталина.

После окончания Университета Гомбожаб Базарович в 1934-37 гг. работал директором Монголрабфака, а в 1937 году во времена жесточайших репрессий был арестован. Его жена Балһама Сандаковна вынуждена была с тремя детьми вернуться на родину своего мужа в село Шандали Агинского Бурятского автономного округа. Благодаря своей железной воле и стойкости Гомбожаб Базарон выдержал четырехлетние изнурительные допросы с пристрастием, отрицая свою вину, и это спасло его от неминуемой смерти. Через четыре года он был оправдан и вернулся к семье с подорванным здоровьем, а через год ушел из жизни. В каком-то смысле наши судьбы в детстве похожие, мы дети военных лет, рано лишились отцов (мой отец погиб на фронте в 1944 году), нас воспитывали матери-одиночки, которые старались дать нам образование несмотря на трудности голодных лет, и мы работали по мере возможности в своих колхозах.

Эльберт Базарон после окончания Саратовского университета был направлен военврачом в Забайкальский военный округ. Через год после демобилизации в течение трех лет работал главным

ГУРБАН ЭРДЭНИ
 Гурбан Эрдэни -
 Тон үнэн бодолой
 Гүн эхэ далай,
 Тон үндэр мэдэрэлэй
 Тунга арюун булаг.
 Дээдын бодол:
 Дурбэн тэгшэ,
 Дүлэн хүсэтэй
 Толотомо туяа,
 Тулга, туһа.
 Энэ бэсын амин,
 Элшэтэ амидарал.
 Энэх мүнхэ
 Энэрэл, нигүүлэхэл.
 Боди сэдхэл,
 Булган тухай бодол,
 Бүгэдын жаргалан, баяр,
 Бага болоо байдал.
 Сэбэр ханаан, бодол,
 Сэсэгтэ наһанай хэшээл,
 Дэмбэрэл дүүрэн харгын
 Дали, жэгүүр, гэшхүүр.

УЙЛЫН УРИ
 Уйлын ури...
 Ундын ерээ амин.
 Мүндэлнэ хүн.
 Мүнхэ жама.
 Мүнхэ Буянда

Мүнхэ дуһал -
 Хубитаяа нэмэхээр
 Хүн-сэсэг задарна
 Хорбоо юргэмсэдэ.

Замбуулиной
 Заяан сэсэгүүд -
 Сагаан сэдхэл,
 Сэбэр ханаан.
 Үрэнэ, хүрэнгэнэ -
 Үнэ сэнгүй буян.

Буян үйлэдэхээ
 Бусаа наһаая,
 Бадма сэсэг табисуураа
 Сэгнэнэ гүбди
 Сэсэ мэргэнээр?

ХАХАСАЛ (УЙЛЫН УРИ)
 Геше ла¹
 Геген² манай
 Даша Дэлэг³.
 Харихань багша
 Хадата нютагаа...
 Хахасал хаха жүһөө
 Хүрин зүрхэ.
 Хүйтэн шэшэрэл,
 Хүрзын эри
 Хайраа.
 Халая сэдхэл
 Хахасалгаар.
 Хэнни хайрлахаб

Хэрээгы сансар.
 Яахабшн тезд...
 Уулзалгын эсэс-
 Хахасал,
 Хүйтэн, халуунай хубарил -
 Сансар.
 Хорон эдеэнтэй тамашуул,
 Хоолой дараад хуугаашуул,
 Хүлисэгты, аха дүүнэрни,
 Хүйтэн хүүртэмни.
 Зандан эрхээ тооложо,
 Замгаа шэлэһэн шабинар
 Заяандаа, хубидаа
 бу гомдое.

Зэндэмэни багша
 Эрдэмнай - урдамнай.
 Үгэ бүхэниинь - суртал,
 Миһэрэлдэнэ - -
 хайра,энхэрэл.
 Бурхамнай - урдамнай.
 Хахасал...
 Сэдхэл ханаан тэгшээрэг
 Сансар гээшэ нимэшэг.
 Тамаһаа мултарха
 Тэжээлтэ үрэнэ
 Таряал, үршөөгөөл,
 Гэгээ оруулха
 Гурбан удхата⁴,
 Гол багша,
 Геше ла.
 Уйлын үрээр
 Мүшэднай тохёогоо.
 Энэл ёһоор
 Хахасал
 Хубааба бидэнии.

Даша-Рабдан ДАМБАЕВ

Хахарба, хэмхэрбэ гү
 Холын зам?
 Даяанша багша -
 Хадын оройдо.
 Дүүлигшэд, дамжагшад -
 Тэрэ доогуур.
 Хогоосон, хумхиин
 тооһон,
 Үгэ нэрээр алдаршаһан
 Үзэгдэлтэ дэлхэй.
 Уулзалгын сэргэ
 Ургуулан тэнжээхэ
 Заяата үйлэтээ
 Замдаа бу хахасуужам.
 Этигэлни үшөө амиды.
 Ушархабди
 Энэ түрэлдөө багшатаая.
 Гуру йога⁵,
 Гуру Пуджа⁶ -
 Багшын бэлэг,
 Геген ла даа этигэлтэйб.
 Гэгээ оруулха
 Гүн далай сурталтай.
 Холын тэрэ
 Хадын орьёлой
 агуула соош

Аадар бороогой
 Дуһал болуужам,
 Дааража, дуугай
 Гунигта абтахадаш,
 Түүдэг галайш

Дүлөөр соробхилуужам.
 Хойто зүгэй зүүдэн соо
 Хадата Хурамхаан,
 Байгал далай,
 Холын тэрэ
 Москва соносохо.
 Даяаншын зүүдэн
 номоо манаха,
 Багшын бодолдо
 шабинар ерэхэ.

Яахабши тезд...
 Гэлээ, пэб⁷,
 Геген манай
 Геше ла.
 Багша, баяртай.
 Зандан Жуугай

Заяата шарайта
 Замша манай багша,
 баяртай.
 Баяраар халинаб
 Багшынгаа түлөө.
 Даяанда хуухань
 Барас зүрхэтэ,
 Хогоосной түрэлтэн,
 Буян үйлэдэгшэ
 Гэгээн, Геше ла.
 Уйлын үрээр уулзаалди,
 Уйлын үритэ хахасал.
 Яахабши тезд...
 Ом праджня тика хум пад,
 Ом праджня тика хум пад⁸.

¹Геше ла-Түбэдтэ гэшээгэй(гэбшын) дамжаа барихан лама санаартанине хүндэлжэ дуудаха үгэ;
²Геген (геген ла)-багша (түбэдөөр);
³Даша Дэлэг-уулзахадаа мэндэшлэхэ үгэ (түбэдөөр);
⁴гурбан удхата-гурбан дабхар нигүүлэхэл, энэрэлтэй;
⁵Гуру йога-лама багшатаа шүтэхэ уншалга;
⁶Гуру пуджа-лама багшатаа тахил үргэхэ ном, ёһолол;
⁷гэлээ пэб-удаанаар (яаралгүй,болгоомжотой) ябаарай, хахасахадан хэлдэг үгэ (түбэдөөр);
⁸ом праджня тика хум пад-санскрит (энэдхэг) хэлээр. Бурхан багшаһаа эхилээд, Ном хургаальень таһалдуулангүй, мүнөө сагай хүзэгшэдтэ дамжуулан хүргэһэн лама багшанартаяа, дамжалгын энэ шугамыс дотороо багтаһан танай үндэлэн, гол лама багшатаа холбоогоо бэхилдэг тарни.

Монгол онтохонүүд

гуйлтые дүүргыш даа, гуйнаб. Голой баруун эрьедэ тэмээн жэн хоноһон байна. Тэдэндэ ошохо, харахан унагыень худалдажа аба, — гэб.

Баянай хүбүүн намгандаа ехэ дуратай байжа, гуйлтаһаань арсажа шадангүй, голой баруун эрьедэ тогтоһон тэмээн жэнтэй хүнүүдтэ ошоод, даахи дэлһэндээ дарагдашаан, арбагар хара үһэтэй унаганай тэргэдэ уяатай байхые хараба. Харахадань, тэрэ унаган найн морин болохоор бэшэ хэбэртэй.

- Таанад энэ унагаяа намда худалдыт? - гэжэ баянай хүбүүн гуйба.

- Бүмээнэглэ! Энэ унаган харлагай тугалһаа түргөөр гүйхэгүйл! Похор бэшэ наа, харыш, ямар арбагар муухай юумэн гэшэб!

Хүбүүн гэртэһинэйгээ үгэ дуулангүй, хадам ажы абадаа хоёр гүү үгөөд, тэрэ унагые адуун хүрэгтөө табиба. Тэрэ арбагар унаган адуун хүрэгтэй хүүлдэ ябадаг байба.

Үбэл, хабар үнгэржэ, зун боложо, зунай найр наадан дүтэлб. Хүн зон эрын гурбан нааданда хурдан хүлэгүүдэ хорихо, хойжо эхилб.

- Энэ унагаяа хойсбди, - гэжэ залуу бэри үбгэндөө хэлээд, унагаяа уяанда уяба.

сүршэһэн айраг ба һуысын аршахадань, даахиршаһан арбагар ноһониинь унажа, гоё хайхан хээр морин болошоо.

- Пайн морин, хурдан гүйгөөшэ, - гэжэ үбгэдмагтажа, Арбагар-Хээр гэжэ нэрэ үгэбэд.

Тэрэ гэнээр жэл бүхэндэ Арбагар-Хээр мори урилдаанда түрүүлэн ердэг байба. Тэрэнэй унагахан байхада голонгүй худалдажа абаһан залуу бэри үндэр магтаалда хүртэнэ. Балбар баян адуун хүрэг сооһоо хурдан моридые оложо, хойхо, хорихо даабари бэридэ даалгаба. Тийгэжэ баянай адуун хүрэг гүйгөөшэ моридоор олон болобо. Гэбэшэ Арбагар-Хээр ахин урдань орохо морид үшөөл үгы. Зун бүхэндэ болодог Долоон-Хушуунай найр нааданда Арбагар-Хээр хори гаран жэлдэ түрүүлбэ. Сагай ошохо бүри Арбагар-Хээр хүгшэржэ, харайсань ахир болонтобо. Балбар баянай хүбүүнтээ олон моридые хориходонь, Арбагар-Хээр тэдэ гүйгөөшэдэй хойноһоо шодооггүйгөөр гүйлсэдэг байба.

Нэгтэ зунай найр наадан дээрэ гүйхэ моридые табиха газарта абаашалган болобо. Арбагар-Хээр бүдэржэ ябаад, тэдэниие дахан, хори гаран жэлдэ ошодог газартаа ошолсобо.

Балбар баян Арбагар-Хээр ахаад: - Энэмнай зүнтэглөөл! Маниие дахаад яахань гэшэб! - гэжэ хэлээд, бүгэдын хойноһоо дахан тэрэниие үлдэб.

Арбагар-Хээр гомдолтойгоор үүрһээжэ, нүдэһөө нулимса гаргаһаар гүйгөөшэдэй хойноһоо дахан галгиба.

- Аба, Арбагар-Хээрэ бү гомдохооёбди, бидэнтэй ябалсаг лэ даа, - гэжэ бэринь гуйба.

Балбар баянай хүбүүн намгаая дэмжэлсээд, Арбагар-Хээрэйнгээ толгойдо ногто хэжэ, гүйгөөшэдые табидаг газарта хүтэлэн абаашаба. Гүйгөөшэдые табихадань, эмээл ба шодооггүй Арбагар-Хээр тэдэнтэй хамта гүйлдэжэ, бултанайн урда гүйнэ. Гэнтэ Балбар баянай нэгэ гүйгөөшэ Арбагар-Хээртэй үни удаан зэргэлээд, удангүй тэрэниие ахин урдань оробо. Тийхэдэн Арбагар-Хээр шангаар инсагаалаад, ахижа урдань орогшо гүйгөөшын хүүлһээ табихагүй бүхөөр зуугаад, орондоглон унашаба. Хаража байһан зон Арбагар-Хээр тээшэ гүйлдэбэд. Балбар баянай бэри бултанһаа түрүүн Хээр мориндоо гүйжэ ошоод, бархиран байжа, толгойнь эльбэбэ. Арбагар-Хээр нүдэһөө нулимса унагаан, хүндөөр амилан, дахин хүл дээрэ бодохо тэнхээгүй болоод, амияа табиба.

Зунай найр нааданда сугларашадай эрилтэ шиидхэбэрээр үндэр шагнал хүүлшынхис Арбагар-Хээртэ үгтэжэ, тэрэ шагналын эзэн эхэнэрын абаба.

Арбагар-Хээрэ түрүүн мори урилдаанда илаһан Шара тала гэжэ газарта хүдөөлүүлбэ. Тэрэ үдэрһөө хойшо Шара тала гэжэ газарые Арбагар-Хээр гэжэ нэрлэдэг болоо хэн. Арбагар-Хээрэй намтарые мүнөөшэ болотор эндэхи арад зон хөөрэлдэдэг юм.

ХУРДАН АРБАГАР-ХЭЭР

- Энэ унагаар яаха гэбши? - гэжэ тэдэнэр гайхабад.

- Эрхэ тангилни унагантай наадаха гэнэл даа, - гэбэ хүбүүн. Тийгэжэ хэлэхэдэн, тэдэ зон унаганайнгаа үнэ сэн гансата дээшлүүлжэ:

- Абаха гэбэл, хоёр гүү үгөөд аба, - гэлдэбэд.

- Зай, тийгэхэл болоо бээбэ. Тээд түрүүн гэртэһинтээ, намгангаая зүбшэн хөөрэлдэхэм, - гээд, хүбүүн гэртээ бусажа, унаганайнгаа түлөө аяар хоёр гүү эринэн тухайн намгандаа хэлэбэ.

- Хоёр гүүгээ үгэхэдөө үгырхэгүйш! - гэжэ намганин хэлээд уйлашаба.

Хүбүүн энэн тухайгаа зүбшэн хэлсэхээ гэртэһиндээ ошобо. Гэртэһининь энэн тухайн дуулаад:

- Ай, заяан зайлуул! Ямар намгатай болобо гэшэбши? - гэжэ сулалдабад. - Хүсэд намганшни болоогүй аад, дура зоргоороо аашалхань бы!

Бэри басаган үбгэнһөө арсалта абахадаа, өөрынгөө түрэн эжые гуйжа, тэрэ унага худалдажа абаба.

Гурбан хоногой үнгэрхэлөөр, басаганай эсэгэ намгаая абаашахаая ербэ. Бэри басаганай эхэ эсэгэ хоёр гэртээ бусаха болоходоо, худалдажа абаһан унагаяа абаашахагэлсэбэд. Тийхэдэн залуу бэри үбгэндөө хандажа:

- Мори урилдаанда ямар моритой ошохобши, найнаар бодожо үзэ. Ши барилдажашы, номо нуришаар харбажашы шадахагүй байнаш. Эрын гурбан нааданай гурбадахида хабаадалсаха гэбэл, минни гэртэһинһээ унагыень худалдажа аба. Энэ унаган хурдан гүйгөөшэ болохо, — гэбэ.

Энэ удаа хүбүүн намганайнгаа үгэ дуулажа, тэрэ унагыень худалдажа абаха болобо. Гэртэһининь энэн тухай мэдэб:

- Ши шал тэнэг байнаш! Намганайнгаа хэлэһэн соо ябаха наа, ямар эрэ гэшэбши! - гэжэ бүри схээр галзууран ганиралдабад.

- Энэ унаган хурдан гүйгөөшэ болохо гэжэ намганни хэлэнэл.

Унаган ондоо болоношьегүй, даахи дэлһэнииньшье унагагүй.

- Даахидаа дарагдашаһан энэ арбагараа гэр хотонһоо холо абаашагы! Хүн зоной наадан болохоннай! - гэлдэжэ, хүбүүнэй эхэ эсэгэнь гани галзуу боложо, хараал шэрээл табибад.

- Даахитайшые наа, дала модо газарые гаталха, далан хурдан гүйгөөшэдые ахин гараха хүлэг байжа магад, - гэжэ басаган хадам ажы абадаа хэлэбэ.

Хадам эсэгэнь унагыень уанһаа табижа, адуун хүрэгтөө туужа абаашаба. Тээд даахитайхан арбагар унаган хойлгоһон газартаа хөөргөө бусажа, сэргын хажууда хэдэн хоногто зогсобо. Пойһон моридые хонирхоһон хүнүүд, үхибүүд даахитайхан арбагархание найхашаан харанагүй, харин наада барин энээлдэһээр хажуугаарнь үнгэрэнэд.

Үдэр хоногууд үнгэржэ, найр нааданай үдэр болобо. Залуу айл даахитайхан арбагараа абаад, мори урилдаанай газарта ошобо. Гомбын басаган мэдэхэ хотон айлуудайнгаа нэгэ басаганда бэһэлигээ үгөөд, даахитайхан арбагартаа мордохуулба. Залуу бэри үбгэнтээ олон зоной сугларһан мори урилдаанай газарта ербэ.

- Табиһан морид харагдаа! - гэжэ хүнүүд хашхаралдана. Бүтүү тоһон соо олон сэгүүд арай харагдана. Сэгүүдэй дүтэлхэ бүри үхибүүдэй ташуурнуудаа далагашахань харагдана, оог хашхараа табилдахань соностоно. Долоодохи ябаһан даахитайхан арбагар гүйдэлөө түргэдхэжэ, урдахи зургаан моридоо хойно хойноһоонь ахижа, түрүүлэн ербэ.

Залуу айл моридтоо мордоод, түрүүлэн ерэн даахитайхан арбагарайнгаа хойноһоо гүйлгэлдэбэд. Тэндэ сугларһан зон түрүүлэн ерэн даахитай арбагархан тухай хөөрэлдэнэд. Даахитай арбагархан зоной дунда орожо, соло дуудалгада хүртэжэ, сагаан эдэгээр — айраг, һүүер сүрцүүлбэ. Тэрээндэ

- Би Шүбгэ эбэртэй Сэнгэ баатар гэшэб, - гэбэ эшэгэн. Шононууд тэдэ хоёрые хаража, гайхан гэлылсэн, үнэхөөрөө баатарнууд гэшэ аал гэжэ сэдхэн, дээрэлхүү маяг харуулан, ташаагаа тулаад, бэе бээе хараад абаба.

- Хүндэтэ айлшад, ямар хэрэгээр хаанаһаа хайшаа зорижо ябанат? - гэжэ удамарша шонно энгүүтэйгээр асууба.

- Агууехэ Хурмаста хаан далан шонын арһаар даха оёхо захиралта үгөө, - гэжэ эшэгэн хэлэбэ. - Харгыдамнай нэгэ яндан шонын дайралдахада, арһыень хуу татаабди! Мүнөө таанадтай ямар талаангаар ушарба гэшэбиди.

- Би энэ дороо бусахаб, - гээд, удамарша шонно газаашаа гараад, үүдэнэй хажууда хэбтэһэн шонын арһые унхидан үнэрдөөд, тэрэден гүйжэ арилба.

Удамаршанайнгаа газаһаа орохогүйдэн, бусад шононууд хойно хойноһоо гэрһээ гараад, хөөргөө оробогүй. Эшэгэн хүүлшын үлэһэн шонотой газаашаа гаралсаба. Тэрэ шонно үүдэнэй хажууда хэбтэһэн шонын арһые хараад, табан сажан холо харайһаар саашаа гүйшэбэ.

Иигэжэ буруун эшэгэн хоёр шононуудые айлгаад, хүрэгтөө ерэжэ ниилээд хэн.

Гарма-Доди ДАМБАЕВАЙ оршуулга.

Урдын урда сагта нэгэ тайжын газардайда дээрэ Гомбо гэжэ нэрэтэй үгытэй малшан өөрын зантай, ухаатай сэсэн, сэбэр, ажалша басагатай байгаа ха. Тэрэ хэды үгытэйшые наа, бадарлажа ябадаггүй, бүхэлийн үдэр баянай мал адуулдаг байба. Оршон тойрон ажаһууһан зон тэрэнэй басагые найшаадаг, магтадаг байба.

Балбар баян Гомбын басаган тухай нураг суу дуулаад, басагыень бэри хэхээ эрижэ, хадаг табиба. Балбар баян басаганайн түлөө эхэ эсэгын эринэн энжыень үгөөд, олон айлшадые урижа, баян бардам түрэ хэбэ.

Үглөөгүүр залуу бэрини шанаһан сайе шалгаха гэжэ бэри хүргэн хоёрой эжынэр шэнэ айл бологшодой гэртэ хонобод.

Балбар баянай шуран шуумар бэри үүр сүүрээр бодоод, хубсаһаа үмдэжэ, гоёлойнгоо зүүдхэлнүүдые зүүгээд, газаашаа гараба.

«Бэрхэл байнаш, басагамни, эртэ бодобш», — гэжэ басаганай эхэ сэдхэн, сай шанахыень хүлэжэ, ехэл баяртай хэбтэнэ. «Иймэ харанхы үглөөгүүр бэримнай юундэ бодобо гэшэб?» — гэжэ хүргэн хүбүүнэй эхэ ханаадхиба.

Залуу бэри галаа түлихэ гэжэ газаашаа гараад, үрхээ нээхэ, аргал асархаяа ханаба гэнэн бодолдо хоёр эжынэр абтабад. Тээд бэри басаган үни удаан сагай үнгэртэр газаһаа ороногүй.

— Хайшаа энэмнай үгы болошоб? — гэлсээд, хоёр эжынэр ханаа үнөөн боложо, газаашаа гарабад.

Голой баруун эрьедэ тэмээн жэн тогтожо хоноһон байба. Бэри басаган тэмээн жэнгэй хүнүүдтэй хөөрэлдөөд, гуталаа тайлажа гартаа баряад, хормойгоо үргөөд, хүйтэн уһатай гол гаталжа, наада эрьедэ гараба. Тийгээд тэрэ гоёлойнгоо зүүдхэлнүүдые заһаад, гэртэ эрэмсээрэ бушуу түргөөр сай шанажа, түрэн ба хадам эжынэрэ амтатай сайгаар хүндэлбэ. Бэри басаган үбгөө һэриуулээд:

— Минни хэлэһэн гуйлтанууды хээээдэш дүүргэхэгүйш гэжэ мэдэнб. Мүнөө минни

Энэ ушар урдын урда сагта болоо юм ха. Нэгтэ үбэл ехэ саһанай ороходо, мал ажалтай зон үбэлжөөнүүдэ орхижо, бага саһатай, бэлшээри хайнтай газарта зөөжэ ошобо.

Нэгэ үбэлжөөндэ эшэгэн буруун хоёр хүнгэрэг саһан доро үлэшэһэн байба. Тэдэ хоёр хүнгэрэг саһан дороһоо арай гэжэ гараад, эдихэ тэжээл хоолгүй үлэжэ, араг яһан болотороо тураба.

Удангүй сагай уларил дулааржа, хабар ербэ. Буруун эшэгэн хоёр хүнгэрэг саһаар хушагдашаһан үбэлжөөнөө орхижо, шулбытай газар бэдэрэн, хүрэгэйнгөө хойноһоо халирбад. Харгыдань шонын арһанай байхада, тэрэ арһа абаад саашалбад.

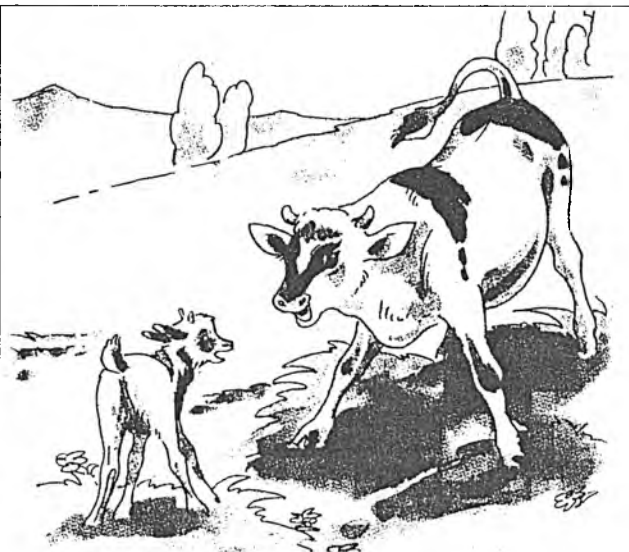
Тэдэ хоёрой харгыдань сагаан һэеи гэр харагдаба. Буруун эшэгэн хоёр шонынгоо арһа газар үүдэнэйн хажууда орхёод, гэртэ оробо. Гэртэ долоон томо шононууд найрлажа байба. Гэрэй хойморго хууһан хүрэг шононуудай удамарша ороһон айлшадые хараад:

- Ши хэн гэшэбши? - гэжэ буруунһаа асууба.

- Би агууехэ Хурмаста хаанай Гүзээ-Ехэтэ баатар сэрэгшэн гэшэб, - гэжэ буруун харюусаба.

- Ши хэн гэшэбши? - гэжэ удамарша шонно эшэгэнһээ асууба.

БУРУУН ЭШЭГЭН ХОЁР

- Би Шүбгэ эбэртэй Сэнгэ баатар гэшэб, - гэбэ эшэгэн. Шононууд тэдэ хоёрые хаража, гайхан гэлылсэн, үнэхөөрөө баатарнууд гэшэ аал гэжэ сэдхэн, дээрэлхүү маяг харуулан, ташаагаа тулаад, бэе бээе хараад абаба.

- Хүндэтэ айлшад, ямар хэрэгээр хаанаһаа хайшаа зорижо ябанат? - гэжэ удамарша шонно энгүүтэйгээр асууба.

- Агууехэ Хурмаста хаан далан шонын арһаар даха оёхо захиралта үгөө, - гэжэ эшэгэн хэлэбэ. - Харгыдамнай нэгэ яндан шонын дайралдахада, арһыень хуу татаабди! Мүнөө таанадтай ямар талаангаар ушарба гэшэбиди.

- Би энэ дороо бусахаб, - гээд, удамарша шонно газаашаа гараад, үүдэнэй хажууда хэбтэһэн шонын арһые унхидан үнэрдөөд, тэрэден гүйжэ арилба.

Удамаршанайнгаа газаһаа орохогүйдэн, бусад шононууд хойно хойноһоо гэрһээ гараад, хөөргөө оробогүй. Эшэгэн хүүлшын үлэһэн шонотой газаашаа гаралсаба. Тэрэ шонно үүдэнэй хажууда хэбтэһэн шонын арһые хараад, табан сажан холо харайһаар саашаа гүйшэбэ.

Иигэжэ буруун эшэгэн хоёр шононуудые айлгаад, хүрэгтөө ерэжэ ниилээд хэн.

Гарма-Доди ДАМБАЕВАЙ оршуулга.

XVII ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

ХАБАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТУУЛАЙ ПАРА

Бэлигэй 17, мартын 21, понедельникгэ үхэлэй аюул ерэнэ. Хонин жэлтэндэ ехэ хайн. Туулай, хулгана жэлтэндэ хайн. Эм найруулха, бэри абаха, хубсаһа эсхэхэ, худалдаа аралжаа хэхэ, буянай үйлэдэ ехэ хайн. Хулгай, дээрмэнэ хэргылхэ, хэсэг даллага дуудуулха, тэнгэри лусые тахиха, дасан, дуган ба шүтээн бодхохо, харюулга балин гаргаха, хубсаһа шэмэг үмдэхэ, зүүхэ, үхэр ба мори абаха, хургуулида орохо, ураг болохо, үхибүү абаха, үри нэхэхэ, хүрэг дүрсэ ниилэхэ ба бүтээхэ, гэрэй хэлсээ хэхэдэ хайн. Луу, могой, тахья, гахай жэлтэндэ муу. Замда гараха, нүүдэл хэхэдэ ехэ муу. Ном соносохо, эд агуурһа газашань үгэхэ, бурхание тахиха, ехэдхэхэ (алибаа зүйлые ехэ болгохо, арьбжуулха), хүдөөлхэ, «жинсрэг» бүтээхэ, зураг зураха, үбшэнтэниие газашань гаргаха, нохой худалдажа абаха, хүншүү хёрбоһо гаргаха, бузарлаха, бэлбэнэн эхэнэртэ ошохо, зарга тэмсэл хэхэ, зүү табиха, ханаха, төөнэхэ, хутага мээс хурсадаха, мээс заһал хэхэдэ муу. Пайн сагынь: 7 ч 40 м – 9 ч 40 м, 11 ч 40 м – 15 ч 40 м, 19 ч 40 м – 23 ч 40 м. *Үнэ абахада, үнгэ зүһэ доройтохо.*

Бэлигэй 18, мартын 22, вторникто хубсаһа ба эд олодо. Могой, морин, хулгана, гахай, луу жэлтэндэ хайн. Дайсан, тодохорые номгодохо, худалдаа хэхэ, хатуу үйлэ, бурхание тахихада ехэ хайн. Үлзы хутагые үйлэдэхэ, гүрэм заһал хэхэ, номын ябадалые бүтээхэ, суглаа хэхэ, үрһэ тарья абаха, хангай гэр нэхэхэ, мори, үхэр абаха, агнаха, засаг захиргаанай ударидагша ажалшан болохо, тушаал хүлээн абахада хайн. Бишэн, тахья, туулай жэлтэндэ муу. Эм найруулха, замда гараха, хүдөөлхэ, нүүдэл хэхэдэ ехэ муу. Зүү табиха, ханаха, төөнэхэ, хутага мээс хурсадаха, мээс заһал хэхэ, бэри абаха, үхибүү абаха, үзэл үзэхэ, дошном газарые номгодохо, заһага бариха, тангариг табиха, улай, хүншүү хёрбоһо гаргаха, үбшэ эмшэлхэ, үргэмжэлэл хүлээн абаха, бэшг үргэхэдэ муу. Пайн сагынь: 11 ч 40 м – 13 ч 40 м, 15 ч 40 м – 17 ч 40 м. *Үнэ абахада, эд малда гарза болохо.*

Бэлигэй 19, мартын 23, средада бүхы түрэлхитэн амгалан болоно. Хулгана, үхэр, луу, бар, нохой, тахья жэлтэндэ хайн. Хэсэг даллага дуудуулха, бурхание тахиха, худалдаа аралжаа, бэри абаха, замда гараха, «Жабтуй» бүтээхэ, угаал хэхэдэ ехэ хайн. Мал гаргаха, байшангай нуури табиха, наманшалха, эд таварые хуряаха, модо абаха, эмшэлхэ, эм найруулха, багша шаби болохо, шадал хорихо, хургуулида орохо, будаха, үриес нэхэхэ, үри зээли абахада хайн. Морин жэлтэндэ ехэ муу. Хонин, бишэн жэлтэндэ муу. Хүдөөлхэдэ ехэ муу. Хэлэ ама гаргаха, нүүдэл хэхэ, мал худалдажа абаха, хии морин дарсаг хийдхэхэ, ехэдхэхэ (алибаа зүйлые ехэ болгохо, арьбжуулха), гашуудаха, буртаглаха, бузарлаха, үһэлдэхэ, хүрэг ниилэхэ ба бүтээхэ хэрэгтэ муу. Пайн сагынь: 9 ч 40 м – 11 ч 40 м, 15 ч 40 м – 17 ч 40 м, 21 ч 40 м – 23 ч 40 м. *Үнэ абахада, бодини түрэл олохо, хайн хүнтэй ушарха.*

Бэлигэй 20, мартын 24, четвергдэ эдые олохо болоно. Морин, тахья жэлтэндэ ехэ хайн. Бар, туулай, хулгана, жэлтэндэ хайн. Ном номлохо, замда гараха, эм найруулха, буянай үйлэ, хэсэг даллага дуудуулха, бурхание тахиха, хубсаһа, шэмэг үмдэхэ, зүүхэ, равнайлахда ехэ хайн. Хулгай, дээрмэнэ хэргылхэ, бусадта юумэ үгэхэ ба абаха, засаг захиргаанай ударидагша ажалшан болохо, будаха, мал хүргэлхэдэ хайн. Үхэр, луу, хонин жэлтэндэ муу.

Хүдөөлхэ, «Жабтуй» бүтээхэ, угаал хэхэ, амараг садан болохо, ваан үгэхэ, золиг гаргаха, зүблөө хэхэ, үри зээли абаха, модо таһалха ба тангариглаха, хурим найр хэхэ, нохой абаха, төөнэхэ, нюдөө эмшэлүүлхэ, гушаал хүлээн абаха, агнаха, заһага бариха, хургуулида ороходо муу. Пайн сагынь: 7 ч 40 м – 9 ч 40 м, 13 ч 40 м – 15 ч 40 м, 19 ч 40 м – 21 ч 40 м. *Үнэ абахада, үлдэхэ, ундаасаха.*

Бэлигэй 21, мартын 25, пятницада ажал даяараа бүтэнэ. Хонин жэлтэндэ ехэ хайн. Могой, морин, бишэн, гахай, тахья жэлтэндэ хайн. Лама болохо, замда гараха, эм найруулха, хатуу үйлэдэ ехэ хайн. Панаһан хэрэг бүтэнэ. Хурим найр хэхэ, ухаанда хураха, бэри абаха, хүдөөлхэ, равнайла, тарни тоолохо, харюулга хэхэ, ногтуу галзууе номгоруулха, найман лусые тахиха, үгэлиг үгэхэ, бурхание тахиха, инагые хуряаха, ном заалгаха, бэшг үргэхэ, гэр бариха, шэнэ гэртэ орохо, тушаал хүлэжэ абаха, засаг захиргаанай ударидагша ажалшан болохо хайн. Бар, туулай жэлтэндэ муу. Хурал суглаан хэхэдэ ехэ муу. Үри зээли түлэхэ, нүүхэ, хубсаһа эсхэхэ, ажалшание абаха, нүхэр садан болохо, хэсэг дуудуулха, үзэл үзэхэ, тангариглаха, бэлбэнэн эхэнэртэ ошохо, «Жабтуй» бүтээхэ, угаал хэхэ, нялхые газашань гаргаха, хүрэг дүрсэ зураха, мүнгэнэй хан нэхэхэ, толгойн үбшэн заһахада муу. Пайн сагынь: 13 ч 40 м – 15 ч 40 м, 17 ч 40 м – 19 ч 40 м. *Үнэ абахада, үбшэн гараха.*

Бэлигэй 22, мартын 26, субботодо хэрэг бүхэн бүтэнэ. Бишэн жэлтэндэ ехэ хайн. Үхэр, бар, туулай, хонин жэлтэндэ хайн. «Цэдуб», «Намсарай» уншуулха, эм найруулхадэ ехэ хайн. Баяр, хурим хэхэ, үнэ хиргаха, элшэ эльгэхэ, зарлиг тушаал гаргаха, байшан шабаха, гадагшаа ябаха, худалдаа хэхэ, хүрэг дүрсэ ниилэхэ ба бүтээхэ, будахада хайн. Тахья, хулгана, гахай жэлтэндэ муу. Замда гараха, бэри абаха, хүдөөлхэдэ ехэ муу. Эдые газашань үгэхэ, хануур, төөнүүр хэхэ, гашуудаха, зохилдохо, найрамдаха, модо таһалха, эд таваар, мал бусадта үгэхэдэ муу. Пайн сагынь: 9 ч 40 м – 11 ч 40 м, 15 ч 40 м – 19 ч 40 м, 21 ч 40 м – 23 ч 40 м. *Үнэ абахада, эд эдэн элбэг болохо.*

Бэлигэй 23, мартын 27, воскресенидэ үбшэнэй аюул ерэнэ. Луу, тахья, хонин, бишэн жэлтэндэ хайн. Равнайла, ваан үгэхэ, буянай үйлэ, худалдаа аралжаа хэхэ, замда гараха, «жинсрэг» бүтээхэ үйлэдэ ехэ хайн. Мал гаргаха, түшэмэлдэ тушааха, хурим найр хэхэ, мори хургаха, эм найруулха, лама болохо, шадал хорихо, үриес нэхэхэ, мал үгэжэ абалсаха, модо тайраха, хубсаһа үмдэхэ, шэнэ гэртэ орохо, хүрэг дүрсэ ниилэхэ ба бүтээхэ, засаг захиргаанай ажалшан болохо, хангай гэр барихада хайн. Байшангай нуури табиха, эд агуурһые газашань үгэхэ, бэри абаха, хүдөөлхэ үйлэдэ ехэ муу. Хубсаһа эсхэхэ, хануур төөнүүр хэхэ, ударидагш хүтэлхэ, эм шэнжэлхэ, хаан ба бөөтэй үнэрхэхэ, гал гуламтые үүсхэхэ, эд таваар үгэхэ, үһэлдэхэ, зүблэлдэхэ, «Жабтуй» бүтээхэ, угаал хэхэ, гашуудаха, хүни ябаха, бурхание тахиха, эм ууха, үбшэ эмшэлхэ, тушаал хүлээн абаха, айладал үргэн барихада муу. Пайн сагынь: 7 ч 40 м – 9 ч 40 м, 11 ч 40 м – 15 ч 40 м, 19 ч 40 м – 23 ч 40 м. *Үнэ абахада, алдар түгэс жаргалантай болохо.*

Буддын шажанай Сангхын зурхайша лама Лобсан Чойзин (Сотников И.В.)

Хайрата

Мира

басаганайн наһа бараһан ушараар Ирина Петровна Рантаровада суг хураһан үетэн нүхэдэнь гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

Амаршалга

ҮНДЭР НЭРЭ ЗЭРГЭЭР, ДАРИМА АЮШЕВНА!

Захаминай аймагай Үлэгшэнэй дунда хургуулин директор Д.А.Намсарасвас «Россиин Федерациин габьяата багша» гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһөөрнэ манай аймагай нютаг эблэлэйхид үнэн зүрхэнһөө амаршалнабди.

Арбан табан жэлэй туршада тус хургуулине толгойлжо, шударгы бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ байһанаа харуулаа. Багшын ажалда 32 жэлэй стажтай. «Россиин Федерациин эрдэм нурагсайлай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ» гэнэн нэрэ зэргэдэ энээнэй урда хүртэһэн, урагшаа ханаатай, шударгы бэрхэ директор, багша гэжэ мэдээжэ юм.

Үлэгшэнэй хургуулин соёлой, спортын талаар холо, ойгуур суутай болоһондонь Дарима Аюшсевнагай хубита ехэ.

Россиин хэмжээнэй үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһөөрнэ Дарима Аюшсевна амаршалха зуураа үрэ түгэс ажалаараа, үнэтэ хайхан үүсхэлүүдээрэ хургуулингаа солые үргэдхэн, элүүр энхэ, эрмэлзэл түгэс ябахынь хүсэнэбди.

Захаминай аймагай

«Горная Закамна» гэнэн нютаг эблэлэйхид.

Ойн баяр

ЭНЭРХЫ НАЙХАН ЭГЭШЭ НҮХЭРНАЙ

«Ажалай востран» гэжэ хүндэтгэйгөөр нэрлүүлжэ ябадаг хүнүүд манай редакцияда олон хүдэлхэн, хүдэлжэшые байдаг гэшэ. Манай ороной эрхэтэдэй бүхы наһандаа үрэ бүтээсэтэйгээр хэһэн ажалын габьяас гүрэн түрэ үндэрөөр сэгнэжэ, имэ медаль зүүлгэдэг гэшэ. Цыдыма Бимбаевна СОДНОМОВА – тэдэнэй нэгэн юм.

Мухар-Шэбэрэй аймагай Балта гэжэ нютага 1931 оной мартын 15-да түррэн байна. Суулга тосхонһоо 6-7 модоной газарта эхэ эсгынь буусаа түсхэржэ түбхинһэн энэ нютагһаа гаража, Цыдыма басаган эрдэмээ дээшлүүлхэ зорилготойгоор Улаан-Үдэ 1947 ондо ерһэн юм. Ямаршы ажалһаа тунхарихагүй хүдөөгэй ажалша бэрхэ басаган танил хүнэй зууршалгаар радиокомитетдэ машинисткээр 1950 онһоо хүдэлжэ эхилээ. Шуналтайгаар, оролдотойгоор хүдэлжэ, Цыдыма басаган үнишые болонгүй энэ ажалай оньшо шудалаа.

1954 онһоо 1964 он болотор «Буряад үнэн» сониной, тийхэдэ 1964 онһоо 1978 он болотор «Буряадай залуушуул» гэнэн сониной редакцияда машинисткээр хүдэлжэ, Цыдыма Бимбаевна мэргэжлэйнгэ шалабари улам дээшлүүлжэ, үзэгүүдые саарһан дээрэ таблахадаа, хэндэшые хүсэгдэхэсэ болсо нааб даа. Цыдыма Бимбаевна Содномовас суг хүдэлхэн оршуулагшад ехэ сэгнэдэг, хүндэлдэг байһан гэшэ.

«Буряад үнэндэ» тэрэ сагта хүдэлдэг байһан ехэ гарай бэлигтэй бэрхэ оршуулагшад Г.Л.Санжиев, Л.Д.Шагдаров, Ц.Д.Б.Будасв, Р.Б.Бимбасв, С.Б.Бальжинимасв, Г.Д.Данзанов гэгшэдтэй тэрэ суг хүдэлхэн байха.

- ТАСС-ай материалуудыс, гүрэн түрын хүтэлбэрилэгшэд байһан Н.С.Хрушев, Л.И.Брежнев болон бусадтай элидхэлнүүдыс эдэ оршуулагшаднай яаралтайгаар оролдохо ехэ буряадшалха, тийхэдэнь үүр сайтар хүдэлжэ саг али болодог хэн, - гэжэ Цыдыма Бимбаевна наһан дурсана.

1978 онһоо «Буряад үнэн» редакцияда наһанайнгаа амаралтада гаратараа үшөө корректорээр хүдэлхэн намтартай. Ажалдаа оролдотойгоор, анхаралтайгаар хандажа, олонийтэ уншагшадта алдуугүй сонин дурадаха хэрэгтэ ехээн хубитаяа оруулһан байна.

Б.Б.Цырендондокова, П.Ш.Халзанова, М.Д.Дашинимасва, Е.М.Зомонова, Н.М.Баторова, Ц.Д.Б.Гуродармасва, Ц.Д.Чимитова болон бусадтай олон удаан жэлдэ Ц.Б.Содномова хүдэлхэн юм. Эдэ олон нүхэдтэй хүдэлхэн жэлнүүдэс эдэхэлдэс дулааханаар тэрэ ханажа ябадаг.

- Даруу зантай, хайхан сэдхэлтэй, бэрхэ мэргэжэлтэ байһан Цыдыма Бимбаевна суг хүдэлхэн нүхэдэйнгөө дунда ехэ хүндэтэй, - гэжэ Цырендулма Гуродармасва хэлэнэ. - Манда, залуушуулда, ажалай, ажабайдалай талаар хэлхэн туһатай хургал заабариньс ходо ханажа ябадагби.

Эдэ үдэрнүүдтэ Цыдыма Бимбаевна Содномова наһа наһа хүрбэ. Наһанай үндэр дабаанда хүрбэ, Аюр гэжэ гуша хубүүгээ хаража, хургуули худар шудалжа ябаһан дүрбэн аша зээнэрэйнгэ амжалтаар баясажа ажаһууна.

Цыдыма Бимбаевна! «Буряад үнэн» сониной ехэ коллективэй ажалшадтай зүгһөө Таниис ойн баяраартай хани халуунаар амаршалаад, элүүр энхэ, алтан дэлхэйн хайхание үзэжэ ябахыстнай хүсэнэбди!

Эльвира ДАМБАЕВА.

Ц.Б.Содномова

Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия

И.о. гендиректора-гл. редактора - Т.В. САМБЯЛОВА
Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА

Редакционная коллегия:

И.М.Егоров, Б.Г.Бальжиров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Корнев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Д.Б.Гуродармаева (зам. редактора), С.Б.Байминова (ответсекретарь), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В. Очирова, А.А. Фадеева, В.Г.Гомбоева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.

АДРЕС:
670000, г. Улан-Удэ,
ул. Каландаривили, 23.
ГУП «Издательский дом
«Буряад үнэн»»
Учредитель - Правительство
Республики Бурятия

Подписной индекс 73877
Газета зарегистрирована ФГУ
«Восточно-Сибирское
межрегиональное
территориальное
управление».
Регистрационный №Б00079
e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4500 экз. Объем 6 п.л. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 24.02.2011 в 17.00. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18000 экз. Цена свободная.

ТЕЛЕФОНЫ: 21-54-54 - приемная, 21-68-08 - первый замгендиректора, 21-64-36 - редактор, 21-60-21 - замредактора, 21-60-21 - ответсекретарь, секретариат, 21-66-76 - компьютерный центр, 21-54-93 - отдел культуры и истории, 21-54-93 - отдел молодежи, 21-23-67 - бухгалтерия, 21-54-93- отдел социальных проблем, 21-63-86- отдел экономики и политики, 21-55-97 - издательский отдел, 21-54-93 - редакция журнала «Одон», 21-50-52 -подписка и распространение.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж),
Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54

СВЯЩЕННЫЕ ЛАНДШАФТЫ САЯНСКОГО НАГОРЬЯ

Уважаемая редакция! Просим на страницах вашей газеты опубликовать материалы международных научно-практических конференций, посвященных проблемам охраны и рационального использования уникального этнокультурного природного ландшафта Тункинско-Окинско-Саянского районов Республики Бурятия. Священные озера Байкал и Хубсугул, величайшая святыня бурятского, монгольского и сойотского народов – гора Мунко-Сардык (Бурэн-хан), аршаны (минеральные источники) являются природно-культурными и религиозными (буддистскими) памятниками. Коренное население – буряты и сойоты – уже много столетий хранят этот прекрасный уголок мира.

С другой стороны, население Саянского нагорья, развивая современные формы хозяйствования, не может отказаться от цивилизации, которые имеются в других регионах страны. Это было бы ущемлением прав человека на достойное существование. Отсюда следует важность формулирования стратегии социально-экономического развития районов, частью которой может стать стратегия развития священных мест, находящихся непосредственно в предгорьях Саян, к которым относятся курорт «Аршан», лечебные источники Папий, Субурга, Обоо-аршан, Хонгор-уула, Жемчужина, Шумах и ряд других объектов.

Одним из важнейших вопросов конференций стал вопрос о формах туризма, активно развивающегося в последние годы, но, к сожалению, плохо организованного. Отсутствует общая стратегия развития ту-

ризма в регионе, имеют место «дикие» его формы, наносится значительный вред ранимым ландшафтам, памятникам природы и религиозной культуры. К активному развитию цивилизованных форм туризма не готовы как администрации всех уровней, так и само население.

Об актуальности названных проблем Саянского нагорья, одного из красивейших сакральных мест России, и высоком уровне их обсуждения свидетельствовало активное участие в работе конференций ученых, специалистов, религиозных и общественных деятелей регионов России и зарубежных стран – Монголии, Украины, США, академических институтов, президента Российской Академии наук.

Названные конференции проводились в 2006, 2007 и 2009 годах в поселке Аршан Тункинско-Окинско-Саянского районов.

Об исключительной важности поднятых проблем можно судить по названиям докладов и сообщений, представленных на конференциях: «Тункинские хойморы: этнокультурный ландшафт микрорайона», «Средний путь Байкальского туризма», «Синцын тала – сердце горной Оки», «Хубсугул и Байкал – священные озера монголов и россиян», «Исследования сакральных мест по буддизму и вопросы их толкования и перевода».

Нужно упомянуть названия самих конференций: «Экологические проблемы и духовные традиции народов Байкальского региона», «Священные ландшафты Саянского нагорья: экологические, экономические, со-

циальные и культурно-исторические аспекты», «Экология, духовные и социально-экономические перспективы развития Байкальского региона».

Инициаторы организации конференций – Геологический институт СО РАН, Централизованная религиозная буддийская организация «Майдар» РБ, РОО экологический и просветительский центр «Аригун» и другие.

Сейчас идет активная подготовка к следующей конференции, где вновь будут обсуждаться проблемы сохранения и рационального использования традиционных мест поклонения Саянского нагорья, возрождения культурно-исторических традиций Байкальского региона.

Освещение в газете этих проблем будет, на наш взгляд, актуальным и интересным.

С уважением Даши ШАГЛАХАЕВ (Даши-лама), настоятель Хойморского дацана «Бодхидхарма».

ОТ РЕДАКЦИИ: получив данное письмо-обращение, редакция коллегии ИД «Буряад Үнэн» решила опубликовать серию материалов по животрепещущим вопросам сохранения и рационального использования природных богатств нашего края, развития туристско-рекреационной зоны.

НА СНИМКЕ: Кентул-ринпоче - перерожденец Лэгдэна Аржигарова - хамбо-ламы Гоман дацана в Тибете (в центре) с ламами. Рядом с ним слева - Даши-лама.

Хоймор означает на бурятском языке «почетное место у северной стены юрты». Это отроги Тункинско-Окинско-Саянского хребта, защищенные с севера высокими горами, то есть самый север долины. Географическое положение обусловило благоприятный микроклимат с повышенной влажностью и безветренностью. С гор стекает множество речек и ручейков, характерно наличие целого ряда целебных источников - аршанов. Эта территория была хорошо освоена буддистами в начале XX в. Здесь был построен Хойморский или Хандагайтайский дацан, эмчи-ламы проводили лечебные сеансы на источниках Папий-аршан и Субурга-аршан, ритуалы на культовом месте Чингисын-ширээ (престол Чингис-хана). Ближайшая деревня Тагархай, все жители которой составляют буряты, является одной из немногих, где в домашних алтарях верующих до сих сохранились буддийские рукописи и ксилографы.

Само название Хойморы свидетельствует о старой традиции почитания этой местности. Известно, что буддийские адепты стремились освоить именно ключевые объекты, храмы строили на местах с древней культовой историей. У Г.Д. Нацова записана история сожжения шаманских атрибутов в Хойморях в 1909 г., когда в Тунку прибыл тибетский лама Жимбаасан-гэгээн. Жимбаасан-гэгээн и большой хойморский лама Салабын Дэчэн сожгли обоо Хужиртын таабай у деревни Тасархай (Тагар-

хай) в местности Сагаан Тала и возвели там ламаистское обоо. От чего, говорят, в том году умерло много народу, в том числе и сам лама Дэчэн [Нацов, 1995:83].

Хандагайтайский (Хойморский) дацан (Хандагайтын дасаны нуури) находится примерно в 15 км. от курорта Аршан.

Решение о строительстве нового дацана в Тункинско-Окинско-Саянском долине было принято в 1916 г. на съезде Хойморского хошуна. Настоятель Кыренского дацана лама Лубсан-Базар Сундууб Дандарай и художник-архитектор Ринчин Шойжолын, который имел степень габжа-ламы, составили план-проект храмового здания. Для определения места строительства было решено пригласить Агвана Доржиева, который обследовал шесть предложенных вариантов и выбрал укромную поляну в тайге, у подножия Восточных Саян, вблизи источников Папий и Субурга, примерно в десяти километрах от с. Тагархай. Строительство возглавили жители Тагархая - Хусаев Лопсон Доржиевич, избранный прорабом, и его заместитель Самбу Пархаев.

Для строительства Хандагайтайского дацана местные жители собрали 300 голов крупного рогатого скота, деньги и золото. В 1917 г. в районе Хоймор, у южного подножия Хандагайтайских гольцов был построен трехэтажный деревянный дацан. Строительство дацана по тибетскому образцу, начатое весной, было закончено осенью. Было израсходовано двадцать тысяч

ХОЙМОРЫ

рублей серебром. В 1924 году Цанид-хамба 1-го гван Доржиев совершил освящение храма.

Поначалу в Хандагайтайском дацане служили 103 ламы. За три года число лам возросло до 213. В 1925 г. количество лам сократилось до 100. В 1936 г. осталось всего 6 лам. Большинство лам были репрессированы. Настоятелями Хандагайтайского дацана в разные годы служили: Жигжидэй Содном-Жамцо, Сампилай Шойжил Лодой, Шойжин Хамба, Баатарай Лодон, Санжын Ломбо и др. В 1927 г. последний из них тайно уехал в Монголию, не сдав дела. С этого времени дацан фактически остался без настоятеля, однако молебны и богослужения здесь проводились до 1936 г. Затем дацан был закрыт представителями административной власти.

По замыслу ученого-богослова А. Доржиева, дацаны Тункинско-Окинско-Саянского восточного буддизма должны были войти в реформированное объединение так называемого обновленческого движения. Сохраняя основные принципы буддизма, был составлен новый устав дацана, согласно которому ламы должны были объединить основное имущество в монастырское ведение. Главной идеей обновленчества был возврат к классическим буддийским догмам в условиях нового времени. Некоторые из идей А. Доржиеву уда-

лось осуществить на практике: молотые ламы и хувараки учились хозяйственному ремеслу, обрабатывали землю под посев в Нижних Бадарах, а также участок земли за дацаном. Однако идеи нового устава были встречены основными дацанами Бурятии отрицательно, и произошел раскол. А. Доржиев с сожалением пишет об этом в автобиографии, как бы отвергая обвинения в его адрес.

В 1991 г. Хойморский дацан был восстановлен верующими близости от курорта «Аршан», отчего его стали называть Аршанским дацаном. Примечательно, что храмовое здание дацана - это восстановленный личный дом А. Доржиева, который с 30-х гг. вывезли в соседнее село и использовали под почту. В 1991 г. дом вернули верующим и перенесли в окрестности Аршана. Здание фактически является историко-культурным памятником, но не включено в реестр памятников истории и культуры РБ и РФ. Оно было освящено Д-Х. Самаевым. С 1996 г. настоятелем Хойморского дацана «Бодхидхарма» является лама Даши Шаглахаев.

Чингисын-ширээ (престол Чингис-хана). Находится неподалеку от места Хойморского дацана, под вершиной Баруун Хандагайта Тункинских гольцов. Представляет собой сочетание двух камней. Один - огромный, плоский в верхней части валун, напоминает поверхность стола. Размеры: 3,7 x 6,0 м., толщина колеблется от 0,7 до 1,2 м. Второй расположен к северо-западу от

него и похож по форме на стул, обращенный спинкой к «столу». А. Доржиев в своей биографии утверждает, что здесь были места, где «Чингис-хан совершал обряды, посвященные духам гор» [Предавание ... , 1994:66]. Ритуальная практика у Чингисын ширээ возобновлена усилиями Д-Х. Самаева в 90-е гг. XX в. Рядом установлен субурган характерной самаевской конструкции - каркас из металлических труб в форме трехгранной пирамиды на цементированном квадратном основании. Верхушку увенчивает знак соёмбо, посередине поперечная перекладина, так что с каждой из трех сторон пирамида выглядит как буква А. Субурган Аршан (Баруун аршан) иногда называют также Старый Аршан, Малый Аршан. Источник находится в 5 км. западнее курорта Аршан. Дно источника и берега, окаймляющие воды, каменные. У выхода воды из скальных расщелин установлены желоба, по которым вода стекает вниз на лопасти молитвенного цилиндра - хурдэ. Хурдэ посажено в четырехугольный деревянный каркас с четырехскатной крышей, стилизованной под крышу дацана. Само хурдэ сделано в форме белого субургана. Хурдэ вращается под действием воды, на краю ступы укреплен статуетка белого слоника так, что слоник описывает круги вокруг субурганчика.

С.Д.СЫРТЫПОВА.

(Продолжение следует).